

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO  
V OLOMOUCI**

**KATEDRA SLAVISTIKY**

**PORUŠOVÁNÍ A DODRŽOVÁNÍ ZDVOŘILOSTNÍHO  
PRINCIPU V POLITICKÉM DISKURSU**

**(NA MATERIÁLU PROJEVŮ VLADIMIRA PUTINA A MILOŠE ZEMANA)**

**OBEDIENCE AND VIOLATION OF POLITE STRATEGIES IN  
POLITICAL DISCOURSE**

**(ON THE BASE OF VLADIMIR PUTIN'S AND MILOS ZEMAN'S SPEECHES)**

**VYPRACOVALA:** Bc. Milena Sotolářová

**VEDOUCÍ PRÁCE:** doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSs.

**2016**

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci,

---

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za ochotu, trpělivost a cenné rady, které mi poskytla při vedení práce.

## Obsah

<b>ÚVOD</b> .....	5
<b>1 Politický diskurs</b> .....	7
1.2 Žánry politické komunikace.....	12
<b>2 Řečnický styl</b> .....	14
2.1 Řečnický styl.....	14
<b>3 Pragmatický aspekt v rétorice</b> .....	17
3.1 Kooperační princip.....	17
3.2 Manipulativní princip v řečnické komunikaci .....	18
3.3 Zdvořilostní princip v rétorice a Leechovy maximy etického chování.....	20
<b>4 Pojem zdvořilosti a jeho chápání v ruské a české kultuře</b> .....	22
4.1 Ruská tradice .....	23
4.2 Česká tradice .....	31
4.4 Související pojmy.....	37
<b>5 Vladimír Putin</b> (ve funkci prezidenta od roku 2012).....	39
5.1 Životopis .....	39
5.2 Ukázky .....	40
<b>6 Miloš Zeman</b> (ve funkci prezidenta ČR od roku 2012).....	67
6.1 Životopis .....	67
6.2 Ukázky .....	68
<b>7 Řečnické portréty</b> .....	94
7.1 Řečnický portrét Vladimíra Putina.....	94
7.2 Řečnický portrét Miloše Zemana .....	97
<b>Závěr</b> .....	100
<b>Резюме</b> .....	104
<b>Seznam použité literatury</b> .....	113
<b>Přílohy</b> .....	118

# ÚVOD

Tato diplomová práce je věnována tématu porušování a dodržování zdvořilostního principu v politickém diskursu v ruském a českém prostředí. Tuto problematiku považuji za aktuální s ohledem na rostoucí zájem o dané téma v oblasti lingvistického výzkumu, souvisejícího s dynamicky se měnícími společenskými okolnostmi, které utvářejí komunikační situaci.

Na interakci jazyka a politiky je možné pohlížet ze dvou hledisek – jazyk jako objekt politiky a jazyk jako její nástroj. V této práci bude podrobněji zkoumán druhý případ. Není pochyb, že jazyk hraje důležitou roli ve světě politiky a stává se tak jedním z nástrojů, s jehož pomocí je politika realizována. Právě jazyk je prostředkem politického působení a pomáhá formovat sociálně-politické ideály a hodnoty občanů.

Hlavní pozornost je soustředěna na řečové projevy současných prezidentů Ruské federace Vladimira Putina a České republiky Miloše Zemana, jejichž projevy posloužily jako předmět zkoumání diplomové práce.

Cílem práce je na základě analýzy formální výstavby projevů a rétorických prostředků zhodnotit, nakolik řečníci porušují (či dodržují) zdvořilostní princip, definovat, jakým způsobem k jeho porušování (dodržování) dochází a vytvořit řečnický portrét politiků, jejichž projevy byly v práci zkoumány.

V teoretické části bude nejprve vymezen politický diskurs a popsány jeho specifické rysy. Podrobně bude charakterizován řečnický styl, samotný pojem zdvořilosti, zdvořilostní princip, Griceovy a Leechovy zdvořilostní maximy. Vzhledem k tomu, že v praktické části se předpokládá práce nejen s tištěným, ale i s audiovizuálním materiálem, zvláštní kapitola bude věnována aspektu nonverbální komunikace.

Praktická část je vystavěna následovně: stručná biografická informace o řečnickovi, konkrétní lexikální rozbor zaměřený na specifika autorova projevu, reflexi oponenta v projevu, autorovu zdatnost v oblasti zdvořilosti, klasifikace druhů porušování zdvořilostních norem demonstrovaných na konkrétních ukázkách. Ačkoli porušování zdvořilostních norem předpokládá spíše dialogický charakter promluvy, pro úplnost a lepší vystižení řečnického portréru obou prezidentů budou analyzovány i monologické žánry (novoroční projev).

V závěru práce budou vyjmenována specifika řečnického stylu obou prezidentů, charakterizovány jejich strategie a preference při vedení dialogu.

V této práci byly použity následující metody výzkumu: excerpce materiálu (ústní a písemné projevy Vladimira Putina a Miloše Zemana) a jeho následná jazyková analýza v komparativním pohledu – tato zahrnuje fonetickou rovinu, rovinu lexikální, frazeologickou a syntaktickou. Těžiště práce leží v hodnocení komplexní struktury projevů a stylistické úrovně jejich komponentů. Rovněž jsem se zaměřila na rozbor neverbální komunikace obou politiků. V průběhu vypracování této práce byly použity ruské i české knižní a elektronické zdroje, oficiální stránky obou prezidentů a audiovizuální záznamy dostupné na [www.youtube.com](http://www.youtube.com) aj.

# 1 Politický diskurs

Pojem diskurs je moderním termínem současné doby, janz se však často setkává s kritikou pro nejednoznačnost svého významu, která plyne z jeho provázanosti s různými vědními obory jako filozofie, historie, sociologie, politologie a další. Dříve než bude charakterizován politický diskurs, je tedy třeba vymezit termín diskurs samotný. Ve většině případů bývá diskurs spojován spíše s projevy mluvenými, než psanými, ačkoli jindy bývá vymezován jako synonymum pojmu text, či pojem textu nadřazený. Společným kritériem výkladů tohoto termínu však je užití jazyka v komunikaci o určitém tématu a vztahuje se především k sociálním procesům.

V této práci je diskurs chápán jako kontext „svých“ textů v rámci těch aspektů, které nacházejí svůj odraz v diskursu, tedy i v textu. Analyzovat určitý diskurs tudíž znamená analyzovat množinu textů, které se vztahují k totožnému tématu či sociálnímu prostředí.<sup>1</sup>

Politický text se značně liší od ostatních druhů textu, ať už máme na mysli texty umělecké, vědecké či publicistické. Zvláštní otázkou je především autorství textu – autorem politického textu totiž může být skupina odborníků, ačkoliv zodpovědnost za obsah textu a případná kritika za jeho obsah bude adresována politikovi, který text pronese. Autorem politického textu tak může být jak politik, tak mediální politický představitel (novinář) nebo člověk jiné profese (volič, „představitel lidu“).

Adresáta politického textu je možné definovat jako individuum, masu a dále jako adresáta označeného (konkrétního) a neoznačeného (nekonkrétního). Na základě tohoto lze říci, že jako politickou komunikaci můžeme označit takovou komunikaci, která souvisí s politickými problémy, jejímž subjektem je politik, či mediální politický představitel, případně tyto subjekty vystupují jako autor či adresát politického textu.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> SCHNEIDEROVÁ, S. *Analýza diskursu a mediální text*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2884-4.

<sup>2</sup> ЗДАНЕВИЧ, К. В. Лингвостилистические особенности политического дискурса. *Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов*. Минск, 2014, 2014(11), 157-161.

Jakýkoli politický text je třeba analyzovat v rámci diskursu a brát v potaz jeho funkci a podmínky, v nichž byl text vytvořen – autora, adresáta, čas, místo, intenci autora, jeho strategie a taktiky.<sup>3</sup>

### **Autorství politického textu**

Případy, kdy skutečný a oficiální autor textu nejsou jednou osobou, jsou známy jak v umělecké literatuře (např. za autora textu je považován člověk, který si text objednal), tak i například ve vědeckém diskursu (plagiátorství). Jak již bylo řečeno na začátku kapitoly, v politickém diskursu je za autora textu považován člověk, který za jeho obsah nese zodpovědnost, bez ohledu na to, že v štábu jakéhokoli politického lídra pracuje odborník (nebo skupina odborníků), který se zabývá přípravou dokumentů a veřejných vystoupení. Mnohé politické dokumenty oficiálně vůbec nemají autora; za autora je pak považován stát, politické struktury, organizace a hnutí. Důležitým specifikem politického textu tedy je „institucionálnost“ autora – jeho příslušnost k určité politické struktuře, kterou reprezentuje. Z toho vyplývá, že text anonymní nebo podepsaný pseudonymem bude společností vnímán zcela jinak než text zveřejněný jménem prezidenta republiky či lídra opoziční strany.

### **Adresát politického textu**

V politické komunikaci se nejčastějším adresátem textu stává adresát masový (inaugurační řeč, projev), případně skupinový (vystoupení na mítinku); individuální adresát je naopak vzácný (dopis konkrétnímu politikovi, odpověď na dopis). Zvláštním případem adresáta v politické komunikaci je adresát smíšený. Příkladem této situace je otevřený dopis, který je určen pro širší publikum, nikoli pouze pro osobu, které je formálně adresován.

V závislosti na politické pozici lze dále adresáty rozdělit na politické spojence, politické oponenty a voliče.

### **Dostupnost a srozumitelnost politického textu**

Dostupnost a srozumitelnost širokým masám obyvatelstva představují jeden ze základních principů politického textu; zvláště v kontextu neustálého zdůrazňování

---

<sup>3</sup> СУДНИЧЕНКО, Д. С. Язык и политика: аспекты взаимодействия. *Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов*. Минск, 2014, 11, с. 37-39.



blízkosti politika a voličů a role politika jako „hlasu lidu“. Ve skutečnosti je mnohdy skutečný význam politického textu znám pouze úzké skupině odborníků, kteří berou v potaz to, jakým způsobem bylo sdělení zformulováno a co bylo autorem textu zamlčeno.

Sdělení politika mívají také často záměrně nejasný smysl – v takovém případě se autor textu vyjadřuje velmi obecně a užívá výrazy, které si různé skupiny posluchačů interpretují po svém. Ilustrativním příkladem je výzva M. Gorbačova k perestrojce, s níž souhlasily široké masy obyvatelstva včetně komunistů. Důvodem je, že Gorbačov neuvedl cíle perestrojky a opatření, s jejichž pomocí bude perestrojka realizována. Situace by byla samozřejmě zcela jiná, kdyby Gorbačov přímo sdělil, že cílem perestrojky je likvidace totalitárního systému.

Dále existují politické pojmy a hesla s velmi širokým sémantickým kruhem. Díky tomu prakticky všechny strany v civilizovaných zemích hlásají svobodu, patriotizmus a sociální spravedlnost, ačkoliv jejich věcná interpretace se u různých politických stran liší.

### **Rituálnost a informativnost politického textu**

Obecně platí, že politické texty by měly být maximálně informativní, tedy realizovat určitou komunikační funkci, nicméně v některých případech může být politická komunikace rituální, mít standardizovanou formu a postrádat novost obsahu. Takovým případem je například tradiční udělování cen, které se odehrává podle předem určeného, zažitého schématu. Jako příklad je možné uvést udělování čestných cen akademickým profesorům: celou akci zahajuje vystoupení významné osobnosti (starosta) úvodním slovem, v němž se mluví o úspěších dané instituce, asistent předává starostovi diplomy a ten je uděluje oceněným profesorům, atraktivní dívka přináší květiny, oceněná osoba se fotografuje se starostou atd. Základním účelem rituálního aktu je tedy fixace na tradici a potvrzení sociální role (starosta se zaslouhuje o rozvoj vědy a výzkumu ve městě, profesori vyjadřují svůj vděk městu za podporu). Rituálnost v politické komunikaci se však může projevat v různé míře – od zcela rituální až po minimálně rituální s důrazem na nestandardnost formy a maximální informační nasycenost obsahu.

### **Institucionální a osobní charakter politického textu**

V praxi existují dva hlavní druhy diskursu, a to osobní (řečník vystupuje jako jedinec, sám za sebe) a institucionalizovaný (řečník je představitelem organizace, nositelem určitého sociálního statusu). Politická komunikace je převážně institucionalizovaná, neboť častěji nedochází k jednání mezi individui, ale mezi představiteli institucí (prezidenty dvou zemí, představiteli dvou politických stran atd.). Tento typ komunikace je charakteristický pravidly chování, které instituce po svém představiteli vyžaduje, a pevně zakotveným sociálním statusem a politickou rolí všech účastníků komunikace. Institucionalizovaný a osobní charakter komunikace v textu signalizují speciální jazykové prostředky. V ruském jazyce takovým signálem může být například oslovení (*дорогие товарищи, господа, россияне, соотечественники, уважаемые избиратели...*).

Při překrývání politického, publicistického a osobního diskursu může docházet ke snížení míry institucionálnosti žánru, například při reflexi politických témat v médiích (reportáž, fejeton), či jako odraz intence řečníka – politik užívá jazykové prostředky charakteristické pro běžný, hovorový dialog s cílem učinit svůj projev přirozenější a vyvolat pocit důvěry a upřímnosti.

### **Informační úplnost politického textu**

Politická skutečnost může být jen těžko objektivně vystižena (a ani to není žádoucí), což je zvláště markantní v období předvolebních kampaní. Proto je v jedněch publikacích Sovětský svaz popisován jako „jeden velký GULAG“, zatímco v jiných je výsledkem vítězství entuziasmu lidu pod vedením moudrých vůdců. Tento jev je nazýván redukcionismem politického diskursu a je přirozeným elementem politické komunikace. Protože politická komunikace předpokládá masového adresáta, musí tedy být srozumitelná všem, zároveň ale nezacházet do zbytečných detailů, které by mohly zkomplikovat chápání problému. Stupeň redukce je přímo závislý na žánru textu, autorovi textu, adresátovi a politické situaci. Z toho vyplývá, že redukcionismus dosahuje nejvyšší úrovně v tzv. malých žánrech (politická hesla, slogany, plakáty), orientovaných na masového adresáta v období vyostřování politické situace; nižší redukcionismus můžeme pozorovat v analytických textech určených k užití členů strany, adresovaných odborníkům. Je také zjevné, že nejvíce kategoričtí jsou ve svých projevech představitelé krajní levice a pravice.

Podle D. S. Lichačeva hraje redukcionismus důležitou roli právě v ruském prostředí. To souvisí se specifickými ruské mentality, jako například černo-bílé vidění světa, sklony ke krajnostem, neochota přistupovat na kompromisy.

### **Standardizace a expresivita politického textu**

Pojmy standardizace a expresivita jsou nejčastěji spojovány se jménem V. G. Kostomarova, který se zabýval jejich střídáním v rámci publicistického stylu. V politickém textu autor užívá expresivních prostředků s cílem ho ozvláštnit a zvýšit jeho atraktivitu v očích adresáta. Dosáhnout toho může s pomocí antitezí, inverzí, eliptických konstrukcí, okazionalismů, metafor a metonymií, expresivních syntaktických konstrukcí, transformací frazeologismů apod.

Standardizace sdělení naopak zajišťuje srozumitelnost textu širokému spektru adresátů, kteří tak nemusí složitě luštit smysl sdělení. Ve standardizovaných textech se používá neutrální lexikum s vysokou frekvencí užívání, jehož význam je zachycen ve výkladových slovnících, zažité metafor, které s postupem času ztratily svou obraznost. Podobné texty jsou často vnímány jako „šedé“, nevýrazné a nezajímavé.

V současné době je koncentrace expresivních jazykových prostředků v politických textech poměrně vysoká, což je opět zvláště výrazné v projevech extrémně levicových a pravicových politiků.

Je důležité si uvědomit, že standardizaci či expresivitu politického textu nelze automaticky považovat za pozitivní nebo negativní jev a jejich vzájemný vztah je mimo jiné závislý také na politické epoše, žánru, osobnosti autora a dalších specifikách.

### **Dialogický a monologický charakter politického textu**

V současnosti je politický text považován za přirozený dialog s jinými lidmi, texty a kulturami se zvláštním důrazem na jeho působící funkci, přičemž jsou rozlišovány přinejmenším tři typy dialogičnosti: vlastní dialogičnost – v procesu utváření textu musí figurovat více než jeden mluvčí (besedy, debaty), dialog „na dálku“ - politik odpovídá na předem položené otázky či podněty (např. zaslané v písemné podobě) a intertextualita – dialog s jinými texty, který úzce souvisí s užitím aluzí, metafor, citátů apod., pro jejichž dekodování je nezbytný kulturně-historický přehled. Sdělení se tímto způsobem stává zajímavějším, přitahuje větší

pozornost, zapojuje elementy jazykové hry a zároveň funguje jako indikátor intelektuální úrovně autora textu a autorova hodnocení schopností adresáta.

### **Zjevné a skryté hodnocení v politickém textu**

Jelikož účelem politické komunikace je zapůsobit na adresáta a formovat určitým způsobem jeho politické chování, její jádro nespočívá pouze v odražení objektivní skutečnosti, nýbrž v hodnocení obsahu sdělení.

Hodnocení v politickém diskursu může mít trojí charakter – pozitivní, neutrální a negativní.

### **Agresivita a tolerance v politické komunikaci**

Pro řečové chování v politickém diskursu je typická určitá agrese a odhodlanost bojovat za své ideály na jedné straně, a tolerance na straně druhé. Politik nemůže jednat sám, proto si potřebuje vytvářet spojence a projevovat jim určitý respekt a solidaritu. Zároveň však politická činnost předpokládá soupeření o moc s opozicí. V totalitárních státech toto soupeření nabývá podobu teroru (fyzické likvidace opozičních politiků, vyhoštění, omezování jejich občanských práv), zatímco v demokratické společnosti má podobu diskreditace soupeře v povědomí společnosti.

Bylo zpozorováno, že agresivita v politické komunikaci narůstá v případech, kdy je konečné rozhodnutí v rukou společnosti (před volbami, před referendem apod.), naopak k jejímu zmírnění dochází v obdobích, kdy je potřeba jednat společně (politický nátlak ze zahraničí, práce v parlamentu). Nárůst verbální i neverbální agrese v politickém diskursu je obvykle přímo závislý na rostoucím napětí ve společnosti.<sup>4</sup>

## **1.2 Žánry politické komunikace**

Žánry politického diskursu lze kategorizovat dle několika kritérií:

1. v závislosti na formě projevu na žánry ústní komunikace (vystoupení na mítinku, debaty, interview) a písemné komunikace (program, článek v novinách, dopis politickému představiteli);
2. podle počtu účastníků komunikace rozlišujeme žánry monologické (článek v novinách, projev) a dialogické (diskuze, jednání);

---

<sup>4</sup> КОСТИЮК, М. Е. Языковые войны. Вестник Московского университета. 2009, 12, с. 93-100.

3. podle funkce sdělení – rituální žánry (uvítací projev, inaugurační řeč), orientační (referát, smlouva), agonální (slogan, vystoupení na mítinku) a informační (článek v novinách)
4. podle informačního rozsahu se žánry rozdělují na malé (heslo, slogan), střední (leták, novinový článek) a velké (politický program strany, kniha)
5. podle cíle sdělení – hodnotící, informační a imperativní žánry<sup>5</sup>

V této práci se předpokládá analýza především dialogických žánrů ústní komunikace.

---

<sup>5</sup> ЧУДИНОВ, А. П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации. *Политическая лингвистика*. М., 2012, 2, с. 53-59.

## 2 Řečnický styl

Vzhledem k působící funkci politického textu je kladen zvláštní důraz na jeho jazykovou formu. Nesprávně zvolená jazyková forma může odvádět pozornost adresáta od obsahu sdělení, popřípadě interpretaci sdělení ztěžovat, a degradovat autora textu a jeho kulturní úroveň. Správně zvolená jazyková forma naopak dovoluje mluvčímu sdělovat informaci zajímavě, pomáhá mu dobře zapůsobit na adresáta, efektivně argumentovat a vysvětlit své stanovisko, což je v politickém diskursu zvláště důležité.

Znalost rétoriky, ať už ji chápeme jako model přesvědčovací komunikace, všeobecnou teorii argumentace nebo nástroj politického působení, může v dosažení tohoto cíle řečníkovi napomoci. Již římský filozof Cicero se domníval, že rétorika je nejvyšší formou všech schopností a patří k nejdůležitějším složkám politiky.

V moderním pojetí rétoriky je její podstata chápána jako teorie veřejné komunikace, sestávající z elementů obsahových, jazykových a neverbálního chování; může fungovat jednak jako popis mluvních celků (deskriptivní funkce), ale zároveň jako souhrn doporučení pro efektivní způsob komunikování (deskriptivní funkce).

Široká škála sfér lidské činnosti, do nichž rétorika zasahuje, předurčuje její interdisciplinární charakter; aby rétorika byla schopna plnit očekávání manažerů, učitelů, politiků, obřadních řečníků atd., integruje poznatky následujících oborů: stylistiky, logiky, moderní psychologie, psycholingvistiky, sociolingvistiky, kvantitativní lingvistiky, teorie mluvních aktů, textové lingvistiky, pragmatiky a dalších. Lze konstatovat, že moderní rétorika se opírá nejen o jazykový základ, ale také o neverbální systémy komunikace.

### 2.1 Řečnický styl

Řečnický styl se začal formovat jako relativně samostatný styl v koncepci stylové diferenciaci až v posledních desetiletích. Jedním z představitelů této koncepce je J. Kraus, který se v české lingvistice řečnickým stylem podrobně zabýval. Kraus řečnický styl definoval jako:

1. funkční styl, přítomný ve všech psaných i mluvených projevech, jejich cílem je působení na adresáta, přesvědčit ho, ovlivnit jeho chování
2. souhrn působení objektivních stylistických faktorů,
3. komplex ustálených řečnických žánrů,

4. styl, opírající se o obrazné rétorické prostředky,
5. styl, vyplývající z individuálního stylu autora, založený na autentickém přístupu k jazyku, objektům i subjektům mimojazykové reality.

Autor koncepce tak nastiňuje možné přístupy ke zkoumání tohoto jevu a zároveň se domnívá, že nejvhodnější cesta k definování řečnického stylu spočívá v analýze individuálního stylu autora sdělení, který má na celkovou úroveň veřejného projevu nesporný vliv.

### **Charakteristické vlastnosti řečnického stylu**

Mezi základní charakteristické rysy současného řečnického stylu se řadí mluvenost, veřejnost, spisovnost, adresnost a sugestivnost.

#### *Mluvenost*

V minulosti bylo běžné zařazovat do rétorického stylu texty mluvené i psané, ačkoliv se dnes nejeví jako vhodné řadit do něj texty psané (s výjimkou textů, které sloužily k pozdější ústní realizaci), neboť ústní forma projevu nabízí řečníkovi možnost využít jiné než čistě verbální prostředky (hlasovou modulaci, neverbální prostředky). Mluvený charakter sdělení však automaticky nepředpokládá předchozí nepřipravenost projevu. Zvláště v politickém diskursu u žánrů, které kladou vysoké nároky na široký informační základ, je písemná opora nezbytným pomocníkem mluvčího a při správném vyvážení mimojazykovými prostředky nepůsobí na posluchače nijak rušivě.

#### *Veřejnost*

Řečnický styl předpokládá účast dvou partnerů komunikace – jednotlivce a kolektivu, přičemž komunikace neprobíhá pouze směrem jednatelce -> kolektiv. Na první pohled monologický projev je protkán celou řadou pseudodialogických prvků jako oslovení, řečnická otázka, argumentace na předpokládané námitky posluchačů.

Zpětná vazba dovoluje posluchači reagovat na předkládané argumenty, popřípadě řečníkův monolog přerušit. Ke skutečnému dialogu dochází spíše v komornějších skupinách a v méně oficiálním prostředí.

### *Spisovnost*

S aspektem veřejnosti řečnického stylu úzce souvisí preferování spisovných jazykových prostředků, které působí prestižně, jejich užití nekomplikuje srozumitelnost sdělení a předchází vzniku nežádoucích asociací a konotací. Nespisovné varianty národního jazyka obvykle v textu plní zvláštní funkci – nejčastěji jsou opodstatňovány aktualizací projevu.

### *Adresnost*

Jak již bylo řečeno v úvodní kapitole, každý řečnický text má svého adresáta, kterého řečník musí respektovat při volbě jazykových prostředků; proto aby nedošlo k dezinterpretaci textu, musí řečník provádět tuto volbu adekvátně vzhledem k adresátovi. Problémy se mohou vyskytnout v případě, že je projev adresován početnější skupině posluchačů, neboť se tím zvyšuje možnost interpretační odchylky jak po stránce obsahové, tak i citové. Z toho vyplývá, že čím početnější je skupina adresátů, tím neutrálnější prostředky by měly být voleny.

### *Sugestivnost*

Řečnický styl se řadí k tzv. komplexním stylům, což znamená, že jeho funkce není čistě informativní, ale také přesvědčovací a působící. Z tohoto důvodu řečník navrstvuje na rovinu gramatickou (rovinu základních jazykových prostředků) prvky rétorické roviny – řečnické figury a tropy. Jejich využitelnost v řečnickém textu samozřejmě není neomezená a nedosahuje takové intenzity jako v textech uměleckého stylu. Kombinací obou rovin je zajištěna přesnost, přehlednost a gramatická správnost sdělení a zároveň jeho atraktivita a schopnost působit na adresáta.

V dějinách rétoriky se v různých obdobích akcentoval důraz jak na stránku formální, kdy dominoval názor, že účelem řeči je působit více na citovou stránku posluchačů než na jejich rozum, tak na stránku obsahovou stránku, kdy byl větší důraz kladen na věcnou argumentaci. V moderní rétorice je nyní možné pozorovat odklon od beletrizace textu a akcentování publicistického a faktografického charakteru sdělení. To je také důvodem, proč někteří autoři zařazují řečnické projevy do stylu publicistického.

Existuje názor, že figury a tropy komplikují porozumění textu, neboť zvětšují šum v procesu komunikace. Podle E. Lotka však tyto řečnické prostředky naopak



text obohacují, aktualizují text a sblížíjí autora textu s jeho adresátem (plní integrační funkci).<sup>6</sup>

### 3 Pragmatický aspekt v rétorice

Jak již bylo řečeno v jedné z úvodních kapitol, rétorika využívá poznatků jiných vědních oborů, k nimž se řadí i pragmatika. Tato kapitola bude věnována některým nezbytným pragmatickým okruhům, týkajícím se rétorické komunikace, které jsou relevantní pro analýzu v praktické části práce, a to kooperační princip, manipulační princip, zdvořilostní princip, řečová etiketa v chápání G. Leech a pojem tváře, který k veřejné komunikaci nesporně patří.

#### 3.1 Kooperační princip

Kooperační princip v komunikaci předpokládá, že při interakci partnerů je hlavní spolupráce, a v souladu s tímto předpokladem oba partneři komunikace vynakládají maximální úsilí k dosažení vzájemného porozumění a maximální efektivity dané komunikace.

Americký lingvista H. P. Grice rozvinul kooperační princip do 4 zásad, týkajících se jak obsahové, tak formální stránky komunikátu, jejichž dodržování by mělo zajišťovat úspěšnost komunikace:

- 1. maxima kvality** – respektování této zásady znamená neuvádět nepodložené či lživé informace, a naopak operovat pouze s informacemi, o jejich pravdivost je autor sdělení přesvědčen. Tato maxima tak pomáhá udržet vzájemnou důvěru mezi účastníky komunikace, která je k úspěšnosti komunikace nezbytná. V praxi však může být porušována, nejčastěji odbíháním od tématu (vyhýbání se odpovědi), užíváním kontradikcí, častým užíváním obrazných prostředků (např. metafor, hyperbol), užíváním ironie, vědomou lží atd.

2. **maxima kvantity** – tato zásada řečníkovi velí uvádět přiměřené množství informací, nezahlcovat partnera v komunikaci zbytečnými informacemi a zároveň nebýt příliš stručný. K porušení maximy kvantity může dojít, pokud řečník podcení informovanost posluchačů, nebo záměrným užíváním tautologií.
3. **maxima relevantnosti** – tato maxima předpokládá formulaci sdělení takovým způsobem, aby obsahovalo pouze informace, které jsou podstatné vzhledem k cíli komunikace a řečové situaci. Tato maxima bývá porušována narážkami, které zneprůhledňují řečnický text (např. narážky na okolnosti, které s tématem komunikace přímo nesouvisí), užíváním asociativních řad, které odvádějí pozornost posluchače od tématu komunikace, nápadně „rezervovaným“ způsobem formulace odpovědi apod.
4. **maxima způsobu** – tato maxima nařizuje řečníkovi vyjadřovat se jasně a jednoznačně, vyhýbat se dvojznačností, které by mohly komplikovat porozumění sdělení. K porušování maximy způsobu může docházet vágním či dvojznačným vyjadřováním řečníka, přehnaně eliptickým vyjadřováním, popřípadě generalizováním informace.

### 3.2 Manipulativní princip v řečnické komunikaci

Pod pojmem manipulativní komunikace chápeme ovládnutí komunikačního partnera z mocenského či politického hlediska. Tento princip v komunikaci spočívá v záměrném maskování či předstírání nějaké skutečnosti za účelem získání vlastního prospěchu. Sám pojem manipulativní může být někdy interpretován jako apelativní nebo persvazivní, zároveň však jako chování nevhodné a nezdvorné. Zpravidla platí, že nejlépe manipulovatelným publikem je publikum nezkušené a důvěřivé, případně mentálně nesamostatné.

Jazykovou manipulaci lze rozdělit na dva hlavní proudy – manipulaci kognitivní a manipulaci emocionální. První typ manipulace často využívá neurčitých kontextů a sémanticky širokých slov, u nichž často není jednoduché dobrat se pravého významu slova), prezentování evidentně nepravdivých výroků jako pravdivých apod.

Při emocionální manipulaci řečník pracuje s jazykovými prostředky, které označují či působí na emoce publika. Obsah je předkládán nikoliv věcně, neutrálně, ale v „emocionálním obalu“, který působí na adresáta podvědomě, což je zpravidla účinnější.

Níže jsou uvedeny nejčastější manipulativní strategie:

- 1. strategie „ano – ale“:** strategie založená na zdánlivém vyjádření souhlasu, které je však následováno protiargumentem (zdůvodněním proč něco nelze)
- 2. strategie opačného názoru:** strategie spočívající v negativním hodnocení partnera, pokud s jeho názorem manipulátor nesouhlasí (fráze typu *ty tomu nerozumíš, nemáš pravdu...*)
- 3. strategie bagatelizování partnerovy výpovědi:** jádro manipulace spočívá ve vytržení části partnerovy výpovědi z kontextu a jejím následném překroucení.
- 4. strategie odvolání se na autority, popř. na „všechny“:** nepřímé označení partnera za „divného“, pokud nesouhlasí s názorem autority nebo většiny.
- 5. strategie úmyslně nesjednotit konceptuální význam výrazu:** manipulativní funkce zde spočívá v úmyslném zmatení partnera komunikace, aby měl na mysli jiný subjekt komunikace, než manipulátor.
- 6. strategie lži:** strategie založená na porušení maximy kvality.
- 7. strategie kladení zbytečných otázek:** manipulační funkce je naplňována prostřednictvím kladení otázek s negativním hodnocením partnera a rétorických otázek.

Je-li manipulace komunikačním partnerem rozpoznána, může se jí bránit (manipulaci neutralizovat) s pomocí různých strategií. V první řadě může manipulaci ignorovat a reagovat kooperací, zesměšnit manipulátora použitím jeho vlastních slov vyřčených znovu před svědkem, předložit racionální argumenty atd.

### 3.3 Zdvořilostní princip v rétorice a Leechovy maximy etického chování

Pod zdvořilostním principem je chápán souhrn interakčních rituálů, vyjadřujících pozitivní a vstřícný vztah ke komunikačnímu partnerovi; představuje univerzální jev mezilidské interakce, ačkoliv je sociálně a dobově determinován. Jeho účelem je učinit proces komunikace efektivnějším. V současné době je zdvořilost v komunikaci často zatlačována do pozadí a nahrazována protikladným jevem – agresí.

Britský lingvista a pragmatik G. Leech vypracoval soubor zásad charakterizujících princip zdvořilosti, nazývaný maximami etického chování, mezi které patří:

1. **maxima taktu, šlechtnosti a velkorysosti**, která partnerům komunikace nařizuje minimalizovat své nároky a maximalizovat výhody jeden vůči druhému.
2. **maxima ocenění a uznání**, kterou lze shrnout slovy: minimalizuj nedostatky svého komunikačního partnera a maximalizuj jeho přednosti; radí tedy komunikačním partnerům vyvarovat se kritiky, a naopak vyslovovat si navzájem uznání.
3. **maxima skromnosti**, která předpokládá minimalizaci kladného sebehodnocení.
4. **maxima shody, souhlasu**, pod níž se rozumí maximální projevování souhlasu s komunikačním partnerem a minimální projev nesouhlasu s jeho slovy.
5. **maxima účasti**, jejíž dodržování předpokládá posílení dobrých vztahů mezi účastníky komunikace za předpokladu, že je vyjádření účasti upřímné. Tato maxima se nejvýrazněji projevuje v blahopřáních a kondolencích a významnou roli zde hrají také prvky nonverbální komunikace jako úsměv, stisknutí ruky a podobně.
6. **maxima fatická**, která komunikanty nabádá k udržování rozhovoru a vyhýbání se mlčení. Ačkoliv fatická funkce patří spíše k vedlejším funkcím, v rétorice má zvláštní pozici, neboť zabezpečuje kontakt mezi účastníky komunikace (navazuje, udržuje a modifikuje jej). Mlčení může být vyjádřením několika významových odstínů – může

znamenat distanci komunikantů, nedůvěru mezi nimi, nebo v konfliktní situaci znamenat ukončení komunikace.<sup>7</sup>

---

<sup>7</sup> LOTKO, E. Kapitoly ze současné rétoriky. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0796-5.

## 4 Pojem zdvořilosti a jeho chápání v ruské a české kultuře

Potřeba vytvořit pravidla a principy chování a komunikace je prakticky stejně stará jako lidské společenství samo. Tato pravidla a principy reflektují vztah mezi jedinci v nejrůznějších situacích (v rodině, mezi přáteli, v práci, dokonce i vztah mezi zběžně známými a naprosto neznámými lidmi). Tato pravidla a principy jsou všem známa pod pojmem etiketa, přičemž míra dodržování či nedodržování etikety vyjadřuje úroveň vychování a kulturní úroveň člověka. Etiketu lze také definovat jako pravidla zdvořilého chování.

Zdvořilost se v rámci teorie komunikace rozděluje na tzv. zdvořilost pozitivní a negativní. Pod pojmem pozitivní zdvořilosti se rozumí snaha zanechat v adresátovi sdělení kladný dojem, působit nerozporně a s ohledem na zachování adresátovy pozitivní tváře. Tohoto se mluvčí snaží dosáhnout pomocí pozitivního hodnocení adresáta, popřípadě jeho nadhodnocování.

Negativní zdvořilost je chápána jako poskytování možnosti volby nebo odmítnutí adresátovi, nenucení adresáta do věcí, které pro něj nejsou žádoucí.<sup>8</sup>

Existují pravidla a principy, jejichž platnost je prakticky neomezená. Nicméně velká část těchto pravidel se v různé míře modifikuje v závislosti na etnokulturních charakteristikách jednotlivých národů, které se zformovaly v průběhu staletí. Projevy zdvořilosti tak mohou fungovat i jako specifický etnokulturní ukazatel.

Ve většině kultur je zdvořilost a její formy silně fixována na komunikační situaci. Oficiální situace (učitel – dítě, neznámý – neznámý) zpravidla vyžadují nejprísnější dodržování etikety, její porušení bývá nejvíce markantní a má nejzávažnější důsledky. V neoficiální situaci (dva přátelé nebo dobří známí) jsou naopak pravidla řečové etikety nejvíce uvolněná, je možné hovořit prakticky o čemkoli a i forma sdělení je volná. V polooficiální situaci (kolegové v práci) je poměrně obtížné zformulovat pravidla řečové etikety a je důležité se přizpůsobit normám dané skupiny a brát v potaz úroveň psychologické distance komunikantů (rovnost partnerů v dialogu). Důležitou roli hraje samozřejmě i charakter adresanta, adresáta, funkce sdělení, časový a prostorový rámeček, v němž komunikace probíhá. Je

---

<sup>8</sup> HIRSCHOVÁ, M.: Pragmatika v češtině. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1283-7.

nezbytné seznámit se s pravidly slušného chování a řečové etikety země, v níž se nacházíme, neboť jejich neznalostí či neobratnými formulacemi se můžeme dostat do nepříjemné situace, případně i vyvolat konflikt.

V následující části práce budou srovnány projevy zdvořilosti a chápání řečové etikety v ruské a české tradici.

#### 4.1 Ruská tradice

V ruském jazyce, stejně jako v českém, se tradičně rozlišuje v komunikaci s adresátem označení „ty“ a „vy“ v závislosti na tom, do jaké míry se komunikanti znají a jak moc je žádoucí vyjadřovat si vzájemnou úctu.

Omluva za vyrušení je v ruském jazyce obvykle stručná; mnohomluvnost v případě omluvy je vnímána jako předzvěst toho, že prosba bude velmi delikátní, či nezákonná, popřípadě může být Rusem vnímána negativně a vyvolávat neochotu vstupovat v rozhovor s žadatelem.

Při zahájení rozhovoru se považuje za zdvořilé optat se na rodinu a na zdraví komunikačního partnera, avšak zacházet do detailů jak v odpovědi, tak i v dotazu není situací vyžadováno.

Pozdrav v ruském jazyce je nutné verbalizovat; na rozdíl od některých asijských kultur není poklona dostatečná. Při prvním setkání dvou neznámých lidí je přípustné se sám představit, protože proces představování v ruské tradici nehraje při seznámení důležitou roli. Za nepřípustné se považuje dlouho třást rukou komunikačnímu partnerovi, což je tradice zažitá u Číňanů. Při nezávazné konverzaci je obligatorní také otázka „Jak se máte?“, na kterou není patřičné odpovídat příliš podrobně, ani přehnaně pozitivně. Klasickou odpovědí v ruské kultuře je „Jde to.“, nebo „Normálně“.

Co se týče oslovení, titulovat druhého člověka hodností nebo profesí je v ruské tradici až na výjimky považováno za hrubé a nevhodné. Oslovení typu *metyuka* (teta) nebo *dedyuka* (dědo) jsou považována za nedostatečně zdvořilá a mají hovorový charakter (dialekt).

Nejzávažnějšími požadavky ruské řečové etikety je umírněnost a zdrženlivost, a to jak v oblečení, tak i v chování a komunikaci. Pravidla lze dále rozdělit na dvě podskupiny: normy, jejichž dodržování je vyžadováno a

nedodržování vzbuzuje obecné pobouření; a tradice, jejichž nedodržování rovněž vyvolává v okolí negativní hodnocení, avšak méně kategorické a jednohlasné.

Důležitým rozdílem mezi ruskou řečovou etiketou a etiketou západoevropskou nebo asijskou je její nízká normativnost, tedy převaha tradice nad normou.

Umírněnost se týká jak rychlosti řeči, tak i hlasitosti, emocionality a artikulace. Všechny tyto komponenty by měly dosahovat střední úrovně; v případě mluvního tempa se upřednostňuje spíše pomalejší rychlost. Intonace by měla být „rovná“, bez strmého stoupání nebo klesání, příliš dlouhých, neočekávaných pauz. Umírněná by rovněž měla být reakce na slova komunikačního partnera, zvláště pokud se jedná o projev negativních emocí. Na hrubé chování jednoznačně není vhodné reagovat hrubě. Etiketa účastníkům komunikace nabízí několik variant – reagovat zdrženlivě a klidně nebo pomoci komunikačnímu partnerovi verbalizovat jeho pocity (Vidím, že jste velmi rozčilen).

Další možností je neadekvátní chování ignorovat a pokračovat v rozhovoru jakoby nic, omluvit se za své chování, které mohlo vyvolat hrubost ze strany komunikačního partnera (i v případě, že se komunikant ničím neprovinil, může omluva neutralizovat vzniklou situaci), nebo odložit rozhovor na jindy. V jakékoli komunikaci navíc platí zákon „zrcadlení“ – komunikační partneři budou vzájemně podvědomě kopírovat své chování, tudíž pokud se jednomu z nich podaří zachovat klid a udržet konverzaci zdvořilou, jeho partner jej začne napodobovat.

Důležitou roli hraje v řečové etiketě forma oslovení, která přitahuje pozornost člověka, na něhož se obracíme (plní tedy funkci navázání kontaktu), a definuje vztah mluvčího k oslovovanému (sociální charakteristika). Etiketa vyžaduje především to, aby oslovení odpovídalo jak komunikační situaci, tak rolím, které přijali komunikační partneři v rámci této situace. Při výběru formy navázání kontaktu tedy hraje roli typ situace (formální/neformální), charakteristika mluvčího a adresáta, vztah mluvčího k adresátovi a časoprostorový rámec komunikace. Dále je také třeba brát v potaz různé registry komunikace – neutrálně zdvořilý, silně zdvořilý, přátelsky neoficiální a familiární.

Dalším zásadním faktorem je tykání a vykání. Vykání se upřednostňuje při oslovení ve formální situaci, oslovení neznámého člověka nebo oslovení známého člověka, s nímž mluvčího pojí formální vztah. Je vhodné vykat lidem starším, lidem zastávajícím vyšší pracovní pozici, pracovníkům různých institucí, obchodů a



restaurací, podřízeným a skupině lidí. Tykání je přípustné v neformálních situacích, tedy doma, při komunikaci přátel nebo v neoficiálním rozhovoru kolegů, a je adresováno osobám, s nimiž je mluvčí dobře znám. Dále je tykání přípustné vůči osobám značně mladším, než je mluvčí, v dětském nebo mládežnickém kolektivu, podřízeným (pokud i oni jsou oprávněni tykat svým nadřízeným). Hrubým porušením etikety je tykání starším osobám, tykání neznámé dospělé osobě a tykání obsluhujícímu personálu.

Přechod z tykání na vykání musí být žádoucí pro obě strany a musí být navrženo ve správnou dobu. V ruské tradici je možný i přechod z tykání na vykání a vyjadřuje naopak zhoršení vztahu mezi komunikačními partnery. Přechod z tykání na vykání může rovněž signalizovat změnu situace a být pouze dočasný (např. komunikace kolegů v pracovní pauze či mimo kancelář a komunikace stejných kolegů na poradě).

Existuje také omezení v užívání 3. osoby v rámci komunikace. Je považováno za nezdvořilé a urážlivé titulovat zájmenem „on“ člověka, který se účastní komunikace, popřípadě jí může naslouchat. Etiketa vyžaduje označovat takovou osobu křestním jménem a jménem po otci.

Při zahájení komunikace v neutrálně zdvořilé komunikaci jsou užívány zdvořilostní fráze, které mohou označovat různou míru zdvořilosti od neutrálně zdvořilých – *простите, скажите, будьте любезны*, zesíleně zdvořilé – *вам не затруднит сказать; извините за беспокойство, вы не могли бы..., будьте так любезны сказать* až po výrazy typu *не откажите в любезности, скажите; не будете ли вы так любезны сказать*, které jsou v každodenní komunikaci chápány jako přehnané.

Za hrubé budou považovány výrazy *слушайте, как пройти..., эй, а где здесь*, zatímco obraty se slovesem *подсказать* za signál přátelského rozhovoru. Do přátelsky neoficiálního registru rovněž spadají obraty jako *Можно вас на минутку? Будьте добры, на минуточку*, které jsou přípustné pouze vůči známým osobám; v opačném případě mohou vyvolat nedůvěru.

Adresát je dle etikety povinen zareagovat na navázání kontaktu – ať už odpovědí na otázku, vyhověním prosbě nebo zdůvodněným odmítnutím (*Извините, не знаю, я тут первый раз*). Vynechání výrazů *простите/извините* znamená snížení úrovně zdvořilosti. V některých případech může mluvčí udělat pauzu mezi zdvořilostním obratem (*Извините*) a obsahem prosby (*вы не могли бы...*). To

znamená, že mluvčí očekává od adresáta signál, že je adresát připraven mluvího vyslechnout (*Да-да?*, otočení těla k mluvčímu, pohled na mluvího, zpomalení chůze apod.). Reagovat frázemi *Чего? Что вам нужно?* není vhodné, protože jsou považovány za projev despektu. Obecně platí, že čím delší (víceslovná) je fráze, tím je zdvořilejší. Je povinností tazatele poděkovat za odpověď; omluvit se, pokud mu dotazovaný nedokázal pomoci.

Při navázání kontaktu je možné použít i přímého oslovení. V ruském prostředí je tento prvek pro cizince komplikovaný, neboť se v posledních letech značně modifikoval v závislosti na sociálně politických změnách. Zvláštní pozici v současné době zaujímá oslovení *товарищ*, které se po 90. letech začalo používat podstatně méně a ztratilo ideologickou konotaci. Do dneška se běžně užívá při oslovování publika nebo v ruské armádě. Užití tohoto slova je dále přípustné k neznámému člověku mužského pohlaví; adresováno ženě může být v politickém prostředí, a to pouze ve spojení s příjmením.

Oslovení *гражданин/гражданка*, která byla dříve neutrální, jsou v současné době běžné spíše v oficiální komunikaci, zvláště s orgány soudní/výkonné moci. V každodenní komunikaci působí nepatřičně, příliš formálně. *Юноша/молодой человек, девушка* patří k neutrálně zdvořilým oslovením užívaným v neformální komunikační situaci a jsou míněna osobám mladšího věku. Oslovení *юноша* je však často vnímáno negativně, což může být způsobeno fonetickou podobou slova, která se podle L. P. Žuravljova asociuje se slabostí, ženskostí apod. Je zajímavé, že muži mají tendenci zdvořilost, co se týče formy oslovení vůči jiným osobám mužského pohlaví, porušovat a oslovovat *парень, земляк, друг, приятель, эй* apod. Při oslovování dětí je vhodné užívat slova *мальчик, девочка*. Vhodnost oslovení *мужчина, женщина* zažitých v 70.-80. letech je předmětem sporů, nicméně lze se domnívat, že v kombinaci se zdvořilou intonací je jejich užití vhodné v neformální komunikaci.

Stále frekventovaněji jsou užívána slova *господин, госпожа*, která jsou obvykle spojována s příjmením nebo funkcí oslovované osoby. Tento způsob oslovení si v ruském jazyce kvůli formě třetí osoby zachovává odstín nesouhlasu s jednáním nazývané osoby. Nicméně tato oslovení lze považovat za neutrální při oslovování zahraničních hostů ve formální komunikaci, zatímco v ruské tradici se používá spíše ve vztahu k obchodním partnerům, podnikatelům atd. Jejich užití mimo tuto sféru je však nezdvořilé.

Oslovení *дедушка, бабушка* mohou být použita v komunikaci s neznámými lidmi staršího věku v neformálním prostředí. Podobná oslovení jsou typická zvláště pro vesnické obyvatelstvo.

Pro oslovování s pomocí funkce/profese člověka existuje v ruské tradici mnoho omezení. Ve sféře medicíny jsou považována za zdvořilá oslovení *доктор* (pro muže i ženy), *сестра, нянечка, больной/больная*. Etiketa nepovoluje oslovení *врач*; oslovení zdravotního bratra či vůbec název této profese v ruském jazyce chybí. V oblasti vzdělání je přípustné oslovení *профессор*; nelze užívat slova *доцент, преподаватель, декан, лаборант* apod. Stále populárnějším se stává oslovení *коллеги*, a to jak ve sféře právní, vědecké, medicínské či pedagogické.

V ruštině je samozřejmě možné oslovovat jménem: neutrální formou jména (*Елена, Александр* – formální), zkráceně (*Таня, Лена* – přátelské, neoficiální) a zdrobněle (*Леночка, Сашенька* – přátelské, vyjadřují citový vztah k adresátovi). Dále existují familiární formy jmen se sufixem *-к-* (*Витька, Ленка*), které jsou vnímána dvojím způsobem – pro některé Rusy vyjadřuje blízký vztah k oslovované osobě, pro jiné jsou pouze projevem hrubosti.

Dále je přípustné oslovovat křestním jménem a vykat, což signalizuje snahu mluvčího smísit prvky zdvořilosti s vyjádřením přátelského vztahu k oslovovanému, ačkoli je vhodnější spíše při komunikaci s partnerem, kterého mluvčí dobře zná. Oslovování jménem a jménem po otci je v ruštině tradičním způsobem oslovení v oficiálním, neoficiálních i polooficiálních situacích. V hovorovém jazyce je přípustné užívání zhuštěných variant jména a jména po otci (*Аннетровна, Нинмихалина*).

Oslovování křestním jménem a jménem po otci v kombinaci s tykáním je typické pro komunikaci mužů středního a pokročilejšího věku, popřípadě osob, které se seznámily již v dospělém věku a nepovažují za nutné/vhodné přecházet na oslovování pouze křestním jménem. Oslovovat pouze jménem po otci (např. *Иванович, Сергеевна*) je typické pro vesnické obyvatelstvo a ruská etiketa tuto formu nepovoluje. Oslovování příjmením je v ruské tradici běžné v oficiálních situacích (ve škole, v armádě, v nemocničních zařízeních ve vztahu k pacientovi apod.); v neoficiálních situacích podobné případy nejsou běžné a jsou nejčastěji míněny jako vtip.

Důležitou roli hraje dodržování komunikačních imperativů, tedy frází, výrazů a obrátů, jejichž užití je v dané komunikační situaci povinné, a naopak – jejichž

vynechání znamená porušení pravidel zdvořilé komunikace (např. povinný pozdrav při vstupu do místnosti). Komunikační imperativy si člověk osvojuje v dětství a jsou chápány jako určitý rituál. Kromě komunikačních imperativů existují ještě imperativy tematické, kterými se rozumí témata, která je nutné zmínit, dotknout se jich v průběhu komunikace. Příkladem tematického imperativu může být povinnost optat se kolegy, jak si odpočinul/jak se vyvedla dovolená po jeho návratu do práce.

Řečové imperativy mohou být „tvrdé“ a „měkké“ – to znamená, že jejich dodržování je povinné (je nutné tak mluvit), nebo nepovinné a je spíš záležitostí zvyku (slyší se tak mluvit). S řečovými imperativy úzce souvisí řečové reakce (děkuji – prosím), jejichž užití je rovněž povinné a jejich absence v komunikaci vyvolá negativní reakci komunikačního partnera.

Imperativy mohou být rovněž neverbální (povinná gesta a mimika komunikačních partnerů), mohou se týkat délky rozhovoru, hlasitosti apod., dále je povinné vyjadřovat souhlas s komunikačním partnerem, nesouhlas vyjadřovat pouze v nezbytných případech a raději nepřímo či neverbálně (prodloužení pauzy před odpovědí).

Opakem komunikačních imperativů jsou komunikační tabu. Tabu jsou chápána jako zakázaná slova, fráze, obraty a témata, která by v rámci zdvořilé komunikace neměla zaznít, a stejně jako v případě komunikačních imperativů je lze rozdělit na „tvrdá“ a „měkká“. Tabu mohou dále být řečová (užívání nevhodných slov), tematická (probírání trávících potíží u jídla) a neverbální (ruce v kapsách).

Jak již bylo řečeno, nejdůležitější podmínkou zdvořilé komunikace je vlídné jednání po stránce verbální (přítakávání, souhlasné repliky) i neverbální (mimika, otevřené pózy a gesta), které by mělo panovat v průběhu celého rozhovoru a mělo by být vzájemné. V průběhu komunikace není vhodné pronášet poznámky týkající neobratných vyjádření či jazykových chyb komunikačního partnera.

Dobré vychování může jedinec prokázat i uměním naslouchat. Považuje se za velmi nezdvořilé přerušovat komunikačního partnera, když ještě nedomluvil (skákání do řeči). Pozorným nasloucháním je možné naklonit si komunikačního partnera a vytvořit v jeho očích pozitivní mínění o sobě samém. Etiketa doporučuje nechat komunikačního partnera domluvit, přítakávat, pokládat doplňující otázky (projevovat zájem), opakovat hlavní myšlenky partnera (dát najevo, že mu bylo nasloucháno), nenechat se rozptylovat okolím, soustředit se a odlišovat názory a fakta, projevovat souhlas.

Z hlediska řečové etikety je kategoričnost v komunikaci možná pouze v případě, že komunikant vyjadřuje souhlas nebo pozitivní emoce; v opačném případě projevy kategoričnosti mohou vyvolat konflikt a nachází se za hranicemi etikety. Z tohoto důvodu je lepší ovlivňovat adresáta spíše nepřímo, tedy vyhýbat se jakýmkoli rozkazům a formulovat jakékoli požadavky spíše jako prosby, rady nebo otázky. Ze stejného důvodu není žádoucí jakkoli negativně komentovat chování, vzhled či názory komunikačního partnera. Podobný názor lze vyjádřit jako pochybnost nebo otázku a umožnit tak komunikačnímu partnerovi zachovat si tvář.

Hlavním požadavkem na zdvořilou komunikaci je nevyjadřovat se negativně o komunikačním partnerovi nebo o třetí osobě, která se rozhovoru neúčastní. Tato podmínka vylučuje užití jakýchkoli přívlastků (označení) s negativním hodnocením v souvislosti s komunikačním partnerem nebo nepřítomnou osobou (hloupý, lenoch apod.) a obecně se doporučuje vyjádřit tyto vlastnosti jako „dočasné“ (nedošlo mu to, dneska se mu moc nechtělo apod.).

Je žádoucí akcentovat v komunikaci pozitiva a naopak minimalizovat negativismus. Ten souvisí i se zažitým doporučením „nevzpomínat na staré křivdy“, protože jakákoli opozice ze strany jednoho komunikačního partnera může vyvolat opozici na straně druhého. Je tedy zdvořilé maximalizovat souhlas s komunikačním partnerem a rozhovor vždy zakončit pozitivně.

Zdvořilá komunikace předpokládá také stručnost – obecně platí, že bychom se měli snažit hovořit méně než komunikační partner a poskytnout mu potřebný prostor pro vyjádření. Další z důvodů ke stručnosti je psychologický. Hranice lidského vnímání nejsou neomezené, tudíž je třeba optimalizovat „dávkování“ informací pro komunikačního partnera; v opačném případě může dojít k „přesycení“ a ztrátě koncentrace. Proto se doporučuje užívat krátké fráze (5-9 slov) a hovořit bez přestávky nejdéle 45 sekund. V opačném případě mluvčímu hrozí, že bude komunikačním partnerem hodnocen jako hloupý.

V lingvistice existuje termín fatická komunikace – tedy komunikace, jejímž cílem je udržení kontaktu. Tento pojem souvisí s konverzací na témata, která jsou v dané kultuře vnímána jako nezávazná a vhodná pro komunikaci prakticky neznámých lidí. Jsou to témata, která by neměla za žádných okolností vyvolávat konflikty a měla by usnadňovat navázání kontaktu s neznámými lidmi a vyhnout se tak trapnému tichu. Nezávazná komunikace se vyznačuje menší mírou emocionality, gesta a mimika by měly být velmi umírněné, měla by vyjadřovat pozitivní

rozpoložení ve vztahu ke komunikačnímu partnerovi. V průběhu nezávazné konverzace se nedoporučuje zabíhat do podrobností týkajících se osobního života nebo se na osobní život komunikačního partnera podobně vyptávat. Předpokládá se vysoká kultura řeči, vyhýbání se nevhodným slovům a frázím, zapojení vtipů, zapojení všech účastníků komunikace a nestrhávání pozornosti pouze na jednoho z nich (případně na samotného mluvčího).

Jak bylo zmíněno výše, důležitou součástí zdvořilé komunikace je dodržování kultury řeči. Taková řeč by měla být spisovná se srozumitelnou výslovností, neměla by obsahovat snížené lexikum, chyby v přízvucích nebo formách slov a měla by odpovídat stylistickým požadavkům pro danou komunikační situaci.<sup>9</sup>

---

<sup>9</sup> СТЕРНИН, И. А.: Русский речевого этикет. Воронеж: ВОИПКПРО, 1996. ISBN neuvedeno.

## 4.2 Česká tradice

Lze říct, že se řečová etiketa v ruském a českém pojetí shodují v celé řadě bodů; následující část textu je tedy stručný přehled základních pravidel etikety v nejběžnějších komunikačních situacích.

Podobně jako v ruském prostředí se etiketa v českém prostředí řídí základním pravidlem společenské významnosti. To znamená, že v jakékoli komunikační situaci sestavujeme určitou hierarchii, podle které je následně určováno, kterému z účastníků komunikace bude prokazována největší míra uctivosti, v jakém pořadí kdo bude pozdraven a komu bude poskytován největší komfort (např. ve výhledu, obsluze, bezpečí atd.). Ve všech těchto případech má přednost společensky významnější účastník komunikace (starší před mladším, žena před mužem, nadřízený před podřízeným, známá a populární osobnost).

Pozdrav je stejně jako v ruské tradici povinnou součástí prvního kontaktu a jeho vynechání je považováno za porušení pravidel slušného chování, přičemž slovní pozdrav může být provázen neverbální formou pozdravu jako smeknutí klobouku, podání ruky, či políbení (v tomto případě však ne milenecko-manželské, který by se ve společnosti vyskytovat neměl). V další fázi komunikace – oslovení – je třeba mít na paměti, že forma oslovení vyjadřuje vztah k oslovovanému komunikačnímu partnerovi. Není proto vhodné používat výrazy jako „heleďte, koukněte se, vy tam“; neutrálními osloveními jsou *pane, paní, slečno* (+ jméno ve správném pádu), případně oslovení nepřímé: *dovolte, prosím, promiňte*.<sup>10</sup>

Čeština rovněž umožňuje vyjadřovat blízké vztahy tykáním – tykat lze blízkým lidem, dobrým známým, příbuzným, dětem mimo svou rodinu, v dětském či mládežnickém kolektivu. V praxi existují i organizace, kde je všeobecné tykání součástí firemní kultury. Tykání vždy nabízí společensky významnější osoba.

Představování může být přímé, nepřímé a zprostředkované. Na rozdíl od dřívějších dob je stále častější, že se jeden z účastníků komunikace představuje sám, a to především v pracovním prostředí, přičemž by neměl být opomenut titul představovaného.

Oslovování v českém prostředí je poněkud jednodušší než v ruském prostředí. Obecně platí, že oslovení odráží náš vztah k oslovovanému a je otázkou taktu, úcty, tradice aj. Oslovení neznámých osob je v češtině pevně zakotveno a nepředstavuje

---

<sup>10</sup> ŠPAČEK, L. Nová velká kniha etikety. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-86946-71-9.

tedy problém – neutrálním oslovením může být *pane, paní, slečno*. V obchodním a pracovním styku je žádoucí ke zmíněným formám oslovení připojit také akademický titul či funkci. Čeština stejně tak umožňuje nepřímé oslovení s pomocí frází *dovolte, prosím, promiňte, ale* apod. Oslovení nelze nahradit obraty jako *heleďte, poslyšte, vy tam* atd.

Blízký vztah s komunikačním partnerem lze v češtině vyjádřit tykáním. Tykat je možné blízkým přátelům a členům rodiny (i vzdálenějším příbuzným v závislosti na místních zvyklostech). Tykání je přípustné i v pracovním a obchodním styku (např. pokud si to žádá firemní kultura), nicméně je třeba brát v potaz míru vkusu, přijatelnost a vyváženost.

V komunikaci se předpokládá snaha eliminovat zkreslení informace (šum) a poskytování dostatečného prostoru pro zpětnou vazbu, přičemž jakékoli předávání informace probíhá ve formě odpovídající charakteru účastníků komunikace (věk, sociální role) a komunikační situaci. V průběhu rozhovoru je potřeba udržovat žádoucí vzdálenost mezi komunikačními partnery, zbytečně vzdálenost nenavyšovat, ale zároveň nenarušovat intimní prostor komunikačního partnera. K jeho odhadnutí stačí sledovat jeho reakce (nesnaží-li se vzdálenost navýšit).

Nedílnou složkou komunikace je také tělesný kontakt. Nejčastějším typem je podání ruky, které by mělo být krátké a pevné, není vhodné komunikačnímu partnerovi dlouze třást rukou apod. Sdělným prvkem neverbální komunikace jsou také pohyby rukou a gesta a jejich dynamika, která může napovědět, v jakém emočním rozpoložení se komunikační partner nachází. Doporučovaným prvkem vyjadřujícím naslouchání a souhlas je pokyvování hlavy.

Nejspolehlivějším indikátorem partnerova rozpoložení je obličej. Jeho mimika může prozradit, zda je komunikační partner ustaraný (svraštěné čelo, zamračení), je pozitivně naladěný (úsměv) atd. Člověk instinktivně věnuje největší pozornost očím a svalům kolem očí, protože právě ty jsou nejdůležitějším prvkem v procesu komunikace.

Všechna tato pravidla jsou samozřejmě individuální a velmi pevně fixována na konkrétní situaci, v níž komunikace probíhá. V praxi může docházet k různým odchylkám v návaznosti právě na komunikační situaci a na vnímání komunikačních partnerů a jejich představy o zdvořilosti se mohou odlišovat.<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> SMEJKAL, V. Lexikon společenského chování. Praha: Grada, 1993. ISBN 80-85623-38-2.



### 4.3 Neverbální chování

Neverbální etiketa zahrnuje gesta, pózy, mimiku, vzdálenost, fyzický kontakt komunikačních partnerů apod., které jsou realizovány v průběhu komunikace.

Ruská tradice rozlišuje několik vzdáleností – velmi intimní (méně než 15 cm – komunikace mezi rodiči a dětmi, manžely), intimní (15-50 cm – komunikace blízkých přátel; pokud cizí člověk tuto vzdálenost naruší, může to vyvolat ustoupení komunikačního partnera vzad), osobní (50 – 100 cm – komunikace mezi kolegy, dobrými známými), sociální (100 – 150 cm – společenská komunikace se zběžně známými lidmi, novým kolegou apod.), oficiální (150 – 300 cm – komunikace s neznámými a úředními osobami) a veřejná (více než 300 cm – komunikace řečníka/lektora se skupinou lidí). Komunikační vzdálenost je určována i komunikační situací a rolí komunikačních partnerů, nicméně je vždy vhodné zvolit spíš větší vzdálenost od komunikačního partnera a vyčkat vyzvání k jejímu zmenšení (posad'te se vedle mě).

Při komunikaci s neznámým člověkem není v Rusku zvykem zaujímat pozici naproti němu; je vhodnější stoupnout/sednout si vedle něj. Pozice naproti (konkurenčně-obranná) dává komunikačnímu partnerovi jasný signál o úmyslu dominovat v komunikaci, vyvolat spor, oponovat. Pozice napravo od komunikačního partnera pak vyjadřuje úctu. Nejvhodnější je pozice obou komunikantů na jedné linii, tedy oba stojí/oba sedí – proto je zdvořilé vstát při příchodu člověka do místnosti/vyzvat ho, ať se posadí. Toto pravidlo nemůže platit při veřejné komunikaci (např. v učebně), kde je vertikální nerovnocennost podmíněna specifickými podmínkami komunikace.

Chůze jednoho z účastníků komunikace před druhým (sedícím) je opět považována za nezdvořilou a je vnímána jako signál dominance. Totéž platí i v komunikaci kolektivu, přičemž stát/chodit by neměl ani společensky výše postavený člověk (není zdvořilé prezentovat svou autoritu, ale naopak je vhodné demonstrovat svou skromnost).

Přiblížení se ke komunikačnímu partnerovi v průběhu komunikace je signálem snahy navázat/udržet kontakt, přičemž by přiblížení nemělo být příliš prudké nebo by nemělo probíhat bez verbální opory, neboť podobné chování je projevem agrese. Sklon hlavy a těla směrem ke komunikačnímu partnerovi je v pořádku a vyjadřuje pozitivní signál vůči partnerovi. Zvětšovat vzdálenost mezi komunikačními partnery naopak není vhodné.

Při komunikaci by měl být pohled upřen na komunikačního partnera, nicméně upřený pohled do očí po delší dobu je vnímán jako projev nátlaku na něj. Je tedy vhodné dívat se komunikačnímu partnerovi do obličeje, případně jako projev pozitivního hodnocení partnera pohlédnout mu krátce do očí a usmát se.

Je nezdvořilé neudržovat oční kontakt s komunikačním partnerem po delší dobu; dívat se jinam než na partnera je přípustné pouze při rozmyšlení odpovědi. V opačném případě si komunikační partner může takové chování vykládat jako výraz negativního vztahu k sobě nebo špatného hodnocení své osoby. Norma udává, že je vhodné dívat se na komunikačního partnera přibližně 30 – 60 % doby trvání konverzace. Porušením etikety je zdlouhavé prohlížení si cizího člověka; prohlížet si člověka „od hlavy až k patě“ patří k vůbec nejhrubějším způsobům porušení etikety, neboť je výrazem nepřátelství, negativního hodnocení.

Mimika by měla být vlídná, výraz tváře přívětivý. Je žádoucí se v průběhu komunikace usmívat, nicméně je třeba mít na paměti, že úsměv v ruské tradici není povinným komponentem vyjadřujícím zdvořilost, ale spíše dobrovolným projevem osobních sympatií. V každém případě je na místě přiměřenost mimiky. Mrkat na cizí osoby (zvláště opačného pohlaví) je v ruském prostředí nevhodné, stejně jako kousání do rtu (signál bezmoci), koučování prstů/nehtů (vyjadřuje zmatení nebo hluboké soustředění), okusování nebo cumlání jakýchkoli předmětů (např. tužky).

Ve světě existují kultury kontaktní a distanční. Zatímco kontaktní kultury připouští fyzický kontakt mezi komunikačními partnery, v distančních kulturách je jakýkoli fyzický kontakt v průběhu komunikace nepřipustný. Ruská kultura se řadí ke kontaktním. Ačkoli při komunikaci s úředními osobami nebo cizími lidmi není fyzický kontakt vhodný, při komunikaci s blízkými, přáteli nebo rodinnými příslušníky je fyzický kontakt běžný jako výraz přívětivosti, snaha uklidnit komunikačního partnera, projev pozitivního hodnocení nebo soucitu.

Nedílnou součástí neverbální komunikace jsou gesta (dynamické pohyby těla – rukou, ramen atd.) a pózy (fixované stavy těla, které člověk zaujímá). Užívání gest v komunikaci by mělo být přiměřené – gesta by neměla být přehnaná ani intenzitou ani mírou užívání (nadužívání gest vyvolává dojem nerozvážnosti; absence gest může v komunikačním partnerovi vyvolat dojem převahy). Gesta mají v komunikaci doprovodnou funkci, jejich množství by nemělo být velké a jejich provedení sebevědomé; gestikulace by měla být přirozená a nenápadná, přestože její přítomnost je v komunikaci nezbytná. Gesta lze rozdělit na gesta hodnotící (vyjadřují vztah ke

komunikačním partnerům, obsahu sdělení), gesta vyjadřující úmysl, gesta stavová a gesta rétorická (zesilující, obrazná, ukazovací).

Pózy by měly být různorodé a vyjadřovat komunikační situaci. Zaujímání konvenčních póz (noha přes nohu, zkřížení rukou na hrudi) jsou signálem nejistoty a snahy přizpůsobit se okolí. Etiketa vyžaduje převahu gest a póz s pozitivním hodnocením – tzv. otevřená gesta a pózy, při nichž mluvčí odkrývá hrudník, nezakrývá jej rukama nebo gesty, ruce se pohybují do stran nebo před mluvčího (směrem ke komunikačnímu partnerovi, nejlépe tak, aby viděl dlaně), lehce naklání hlavu do strany (signalizuje pozornost, naslouchání), naklání se tělem mírně ke komunikačnímu partnerovi.

Negativním gestům a pózám se v komunikaci nelze zcela vyhnout, nicméně je žádoucí dodržovat v jejich projevu jistá omezení. Jestliže etiketa vyžaduje, aby pozitivní hodnocení dával mluvčí najevo naprosto explicitně a často, k vyjádření negativního hodnocení musí mluvčí užívat pouze gesta slabá (jakoby omylem); je nepřijatelné demonstrovat nesouhlas „silnými“ gesty, jako je otočení se zády ke komunikačnímu partnerovi, opuštění místa komunikace, přerušování očního kontaktu na dlouhou dobu, zatínání rukou v pěst atd. Uzavřené pózy a gesta (zkřížení rukou na hrudníku, zkřížení nohou apod.) je přípustné pouze na krátkou chvíli a jejich delší trvání je jednoznačným projevem nezdvořilosti.

Gesta vyjadřující úmysl slouží nejčastěji k udržení nebo navázání kontaktu. K takovým patří například výše zmíněné otevřené pózy a gesta, vytažení ruky k pozdravu, nabídka objetí, mírný sklon těla dopředu ke komunikačnímu partnerovi, ukazování dlaní apod. Nezdvořilými gesty vyjadřujícími úmysl jsou například vytažení hlavy směrem vpřed, zřetelné zatínání rukou v pěst, póza „ruce v bok“.

Stavová gesta slouží k vyjádření rozpoložení účastníků komunikace v průběhu komunikace, přičemž i v této kategorii platí pravidlo umírněnosti. Je nevhodné vyjadřovat svými gesty naprostou sebedůvěru, autoritativnost nebo převahu nad partnerem (ruce na hrudníku s palci směrem nahoru, ruce za hlavou a tělo odkloněné směrem vzad, hlava rovně a vytažený krk, gestikulace s vytaženým ukazováčkem apod. Dále je nevhodné dávat najevo zrudlost (podpírání si hlavy s pohledem do strany, houpání se na židli).

Rétorická gesta jsou nezbytná pro zesílení výrazu řeči a pro usnadnění interpretace obsahu sdělení komunikačními partnery. Bez přítomnosti rétorických

gest působí projev „suše“, nevýrazně, uměle, proto je adekvátní užívání rétorických gest povinnou složkou řečové etikety.

Zesilující gesta jsou dynamické pohyby rukou, které mají podtrhnout vyjádřenou myšlenku, přitáhnout k ní pozornost, zdůraznit její důležitost. K takovým gestům patří sekavé pohyby dlaní, vytahování pěsti směrem nahoru a vpřed, rytmické pohyby rukou v rytmu řeči před sebou nebo směrem k posluchačům, pokyvování hlavou. Nezdvořilým zesilujícím gestem je například rytmický pohyb ukazovákem v rytmu řeči před sebou (označuje zvýšenou agresivitu, nátlak).

Účelem obrazných gest je představovat předmět řeči. Etiketa připouští užívání gest ukazujících na velikost či formu předmětu, přičemž tato gesta nesmějí být příliš „velká“. Pokud je popisovaný předmět příliš velký, etiketa vyžaduje verbální vyjádření (velký jako tato místnost). Je nepřijatelné zobrazovat lidi (jejich styl komunikace, chůzi apod.), etiketa vyžaduje slovní popis těchto okolností, neboť v opačném případě se jedná o parodování.

Ukazovací gesta slouží k převedení pozornosti na konkrétní lidi nebo předměty a realizují se ukazovákem, dlaní nebo vytaženou rukou. Jejich užití by mělo být přiměřené. Gesto by nemělo být prudké, ale spíše plynulé; ukazování s pomocí dlaně se upřednostňuje před ukazováním ukazovákem, které je považováno za nezdvořilé. Etiketa vyžaduje, aby jakékoli ukazovací gesto bylo provázeno pohledem mluvčího směrem k předmětu, na který ukazuje. Velmi hrubé je ukazovat ukazovákem za sebe (bez pohledu tím směrem) a ukazovat ukazovákem na někoho z přítomných (nebo směrem k němu). Platí, že množství ukazovacích gest by nemělo být velké a je vhodnější upřednostňovat slovní popis.

Dalším z komponentů neverbální komunikace je držení těla. Požadavky na držení těla jsou jednoduchá – mělo by být přirozené, uvolněné, vyjadřovat dobré rozpoložení účastníků komunikace. Negativní signál svému okolí vysílá mluvčí napjatým, nahrbeným držením těla, stažením ramen dozadu, neboť v ostatních účastnících komunikace vyvolává dojem nepřirozeného chování.

Otevřená póza je doporučována i při sezení. Porušením etikety je pohupování na židli, přehazování nohy přes nohu během rozhovoru, sezení s kotníkem opřeným o koleno, sezení s široce roztaženými nohama nebo sezení obkročmo přes židli (tuto pózu často užívají muži a vyjadřují tím svou agresi, neústupnost). Lidé, kteří si přejí přerušit kontakt, často nevědomě otáčejí nebo naklání hlavu, tělo, chodidla směrem k východu, což může komunikačního partnera urazit jakožto jasný signál přípravy

k odchodu. K nejčastějším pózám, které jsou zaujímány během komunikace, patří sezení se zkříženými kotníky (mírně zavřená póza vyjadřující snahu se bránit, nespokojenost s komunikační situací) a zkřížení nohy přes nohu. Pro její správnou interpretaci je třeba sledovat celé tělo – pokud je strnulé, póza demonstruje negativní hodnocení komunikační situace; pokud však partner působí uvolněně, jedná se pouze o konvenční pózu, která je pro něj pohodlná.

V průběhu komunikace se doporučuje vyhnout se jakékoli manipulaci s předměty. Tento zlovyk je chápán jako snaha odvést pozornost od rozhovoru a signál distance od komunikačního partnera. Navíc jakákoli manipulace s předměty před hrudníkem jednoho z komunikačních partnerů (upravování kravaty, kontrolování obsahu kabelky) dává najevo jeho nejistotu a snahu se bránit. Vyhnout se těmto manipulacím je obtížné, ale zároveň je třeba brát v potaz, že komunikační partner je podvědomě zachycuje a interpretuje je.<sup>12</sup>

#### **4.4 Související pojmy**

Před tím, než bude zahájen rozbor nashromážděného materiálu, považuji za nezbytné vymezit pojem politická korektnost, který s politickým diskursem úzce souvisí. Politickou korektnost chápeme jako tendenci k odstraňování některých označení, která jsou spojena s negativními konotacemi a stereotypy a mohou tedy být vnímána jako urážlivá. Z tohoto důvodu bývají tyto výrazy euifemizovány nebo generalizovány. Nejčastějšími tématy, kterých se týká politická korektnost, jsou etnika, hendikepovaní, ženy, senioři, homosexuálové, náboženství a jiné kultury.

Politická korektnost bývá některými lingvisty kritizována pro spojitost s novolevicovou ideologií a označována za cenzurní.

V rámci této práce je tedy zdvořilost chápána obecně jako způsob chování, kterým mluvčí vyjadřuje komunikačnímu partnerovi úctu a měl by předcházet konfliktním situacím. Politická korektnost je specifickým projevem zdvořilosti především v politickém či mediálním diskursu, který je orientován na určité společenské a etnické skupiny.<sup>13</sup>

---

<sup>12</sup> СТЕРНИН, И. А.: Русский речево́й этикет. Воронеж: ВОИПКПРО, 1996. ISBN neuvédeno.

<sup>13</sup> ГЕРАСИМЕНКО, Д. В. Политическая корректность и стратегия вежливости. *Язык, сознание, коммуникация*. М., 2011, 42, с. 49-55.

Následující část práce je věnována analýze ukázek projevů Vladimira Putina a Miloše Zemana – každému z prezidentů je věnována jedna kapitola praktické části. Každá kapitola začíná stručnými biografickými informacemi o daném politikovi, dále následují ukázky a komentáře k jednotlivým ukázkám.

Pro zachování autenticity přepisu mluveného projevu byly použity transkripční značky z publikace O. Müllerové, J. Hoffmannové a E. Schneiderové s názvem *Mluvená čeština v autentických textech* a z článku S. Čmejrkové *Od partnerského rozhovoru k talk-show* a některé autorské značky vytvořené pro účely této práce.

Červenou barvou jsou vyznačeny výrazy a fráze, v nichž došlo k porušení zdvořilostního principu. Při určování stylistické hodnoty výrazů jsem vycházela z informací dostupných v *Национальном корпусе русского языка* (dostupné z: [www.ruscorpora.ru](http://www.ruscorpora.ru)) a *Internetová jazyková příručka* (dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>).

## 5 **Vladimir Putin** (ve funkci prezidenta od roku 2012)

### 5.1 **Životopis**

Vladimir Putin se narodil 7. října 1952 v Leningadu. Sám často zdůrazňuje, že pochází z prosté rodiny, vždycky žil jako obyčejný člověk a na tom se nic nezmění. V prvních letech školy velký zájem o studium neprojevoval; zlom nastal až v 6. třídě, kdy si stanovil cíl něco v životě dokázat. V roce 1975 zakončil studium na Právnické fakultě Leningradské státní univerzity. Na přelomu 70. a 80. let absolvoval Vysokou školu KGB v Moskvě a zvažoval kariéru letce, námořníka a práci pro rozvědku.

Rozvědka nakonec zvítězila, i když sám přiznává, že to bylo především díky romantickým představám o životě špiónů. V KGB si mladého Putina poměrně brzy všimli, byl vyslán na Krasnoznamjonnyj institut Andropova, kde se připravoval na cestu do Německa.

Ještě před odjezdem se seznámil se svou budoucí manželkou Ludmilou, s níž má dvě dcery a s níž se rozvedl v roce 2014.<sup>14</sup> Po návratu z Německa v roce 1990 působil jako asistent rektora pro mezinárodní záležitosti. O šest let později se přestěhoval do Moskvy a zahájil politickou kariéru. Putinův postup v Moskvě byl nečekaně rychlý. V roce 1997 se stal zástupcem ředitele Administrace prezidenta RF, dále šéfem Hlavního kontrolního úřadu prezidenta RF. Od roku 1998 byl jmenován ředitelem Federální služby bezpečnosti RF a v následujícím roce – šéfem Rady bezpečnosti RF. V tomtéž roce mu tehdejší prezident Boris Jelcin nabídl post předsedy vlády.

V roce 2000 byl Vladimir Putin poprvé zvolen prezidentem Ruské federace, v roce 2004 byl zvolen podruhé a zůstal ve funkci do roku 2008. Do roku 2012 byl Putin premiérem, zasazoval se o rozvoj zemědělskou-průmyslové sféry, zvyšování životní úrovně vojáků a zvýšení plastového ohodnocení učitelů.

Na 7. sjezdu stany Jednotné Rusko byl Vladimir Putin schválen jako kandidát na prezidenta a 4. dubna byl zvolen prezidentem Ruské federace.<sup>15</sup>

---

<sup>14</sup> В Кремле подтвердили: Владимир Путин официально оформил развод. In: НТВ [online]. Москва, 2014 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ntv.ru/novosti/880976/>.

<sup>15</sup> Биография. In: Владимир Путин: Личный сайт [online]. Москва [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://putin.kremlin.ru/bio>.

## 5.2 Ukázky

### Большая пресс-конференция Владимира Путина

17 декабря 2015 года

(30:08)

да про Сирию я попробую сказать в конце. теперь по поводу того конфликта, который возник. мы считаем, что действия турецких властей это ...в отношении нашего самолёта, который они сбили. это не «недружественный», а враждебный акт. сбили военный самолёт, у нас люди погибли. что нас особенно возмутило. если бы ▪ это был бы несчастный случай ▪ как мы потом слышали турецкие власти вроде бы даже не знали что это российский самолёт? Тогда что делают в этих случаях. люди же погибли. сразу снимают трубку и объясняются друг с другом. вместо этого сразу побежали в брюссель - караул, нас обижают. кто вас обижает? мы кого-то трогали там? нет. ▪ее начали прикрывать нато. а это нужно для нато? вроде бы выяснилось что тоже нет.

теперь что самое главное? я хочу, чтобы и вы это поняли, и у нас люди услышали, и в турции тоже услышали. что нас, кроме того что трагедия произошла, гибель людей, что нас вот задело? понимаете, ведь мы же не отказывались от сотрудничества. я в последний раз был в анталье, мы разговаривали со всем руководством турции. И турецкие коллеги поставили перед нами очень чувствительные вопросы и попросили о поддержке. =несмотря на то, что у нас сейчас испортились отношения, я не буду говорить, о чём шла речь, это совсем не мой стиль, но поверьте мне, перед нами были поставлены очень чувствительные для турции вопросы и не вписывающиеся в контекст международного права ▪ по тем решениям, которые турецкой стороной предлагались.

представляете, мы сказали: да, понимаем и готовы вам помочь. <>понимаете, про так называемых туркоманов я слыхом не слыхивал. я знаю, что туркмены живут, наши родные туркмены, в туркменистане, а здесь не понять ничего. нам никто ничего не говорил. но если мы показали, что мы готовы сотрудничать по очень чувствительным для турции вопросам, неужели



трудно было снять трубку предварительно. или по имеющимся каналам сотрудничества между военными сказать: знаете, ну ладно, там мы разговаривали, а по этому участку границы не разговаривали, но здесь тоже есть наши интересы. имейте в виду - просим то-то, или – не наносите удар. никто же даже не сказал ничего!

притом что мы проявили готовность сотрудничать с турцией по самым чувствительным для неё вопросам. зачем надо было это делать? я не понимаю, зачем? а чего добились? они что, думали, что мы оттуда убежим, что ли? <>(это)нет, конечно, россия – не та страна. мы своё присутствие увеличили, количество боевой авиации увеличено. там не было российской системы пво, теперь с-400 там стоит. мы приводим в нормативное состояние их систему пво турции, отремонтировали уже ранее поставленные системы пво бук, весьма эффективные. если раньше турция там ещё летала и постоянно нарушала воздушное пространство сирии, теперь пускай полетают! зачем?

вы спросили: может быть, там третья сторона какая-то есть? я намёк ваш понимаю. мы этого не знаем. <>но если кто-то в турецком руководстве решил лизнуть американцев в одно место, – не знаю ((аплодисменты публики)), правильно они поступили или нет. я не хочу чтобы ▪ во-первых, не знаю, нужно это американцам или нет. можно себе представить, что на каком-то уровне были договорённости о том, что мы здесь наведём российский самолёт, а вы закройте глаза, что мы зайдём, так скажем, на территорию ирака и оккупируем часть ирака. я не знаю, может быть, такой размен и был, нам это неизвестно. в любом случае они всех поставили в очень трудное положение.

и ▪ее на мой взгляд, я вот так смотрю, анализирую всё, что там происходило и происходит, мне кажется, вообще игил – это уже второстепенная вещь. я скажу сейчас о своих собственных наблюдениях.

*вот в своё время зашли в ирак, разрушили страну, хорошо или плохо – не важно, ее возник вакуум. потом возникли элементы, связанные с торговлей нефтью. и эта ситуация складывалась годами. ведь там создан бизнес, контрабанда в огромных, промышленных масштабах. Потом, для того чтобы защищать эту контрабанду и незаконный экспорт, нужна была ■ ее нужна: военная сила. и очень хорошо использовать исламский фактор, привлекать туда пушечное мясо под исламскими лозунгами, которые на самом деле просто исполняют ■ игру, связанную с экономическими интересами. (вот) их туда начали зазывать. вот так, на мой взгляд, в конечном итоге и возник игил. теперь нужно обеспечить пути доставки.*

*та ползучая исламизация, от которой бы ататюрк, наверное, уже в гробу перевернулся. она же, понимаете, на нас отражается. мы видим, фиксируем, что в турции находятся боевики – выходцы, допустим, с северного кавказа. мы много раз говорили нашим партнёрам. но мы же так не делаем в отношении турции. нет, они всё равно там сидят, лечатся, их охраняют. потом они, используя безвизовый въезд, въезжают по турецким паспортам и растворяются, а мы должны вылавливать их потом либо на кавказе, либо в ее наших городах-миллионниках. вот поэтому это уже мы точно должны будем сделать, так же как предпринять некоторые другие шаги, обеспечивающие нашу национальную безопасность.*

*ее теперь по поводу президента татарстана. вы знаете, у нас ведь как в стране говорят: хоть горшком назовите, главное, чтобы в печку не ставили. это действительно дело самого татарстана, я не думаю, что это так чувствительно, что это заденет какие-то национальные чувства. вот вы же знаете, как остро реагируют на свои национальные чувства народы кавказа, <>но даже чечня сказала: нет, у нас в стране должен быть один президент. а ее мы сделаем по-другому в отношении, в отношении ее руководителя, первого лица республики. это был выбор чеченского народа. мы с уважением отнесёмся к любому выбору народа татарстана. поэтому вы сами там решайте, ладно?*

Vladimir Putin v tomto úryvku reaguje na novinářovu otázku týkající se rusko-tureckého konfliktu, při němž Turci v listopadu 2015 sestřelili ruskou stíhačku, která měla údajně narušit turecký vzdušný prostor.

Ruský prezident tuto reakci otevřeně odsuzuje jako nepřátelský akt a hned na začátku úryvku zpochybňuje tvrzení turecké strany, že jde o nešťastnou událost (*если бы это был бы несчастный случай*) a že nevěděla, že se jedná o ruské letadlo (*турецкие власти вроде бы даже не знали*), přestože pro svou verzi události nemá žádné důkazy a nepředkládá žádné podpůrné argumenty.

Dále pokračuje: *«вместо того сразу побежали в брюссель. караул, нас обижают. (...) начали прикрываться нато.»* Toto vyjádření lze označit jako opovržlivé, označující chování Turecka za zbabělé. A aby zesílil efekt svého tvrzení, postavil do kontrastu chování Ruska (loajální) vůči Turecku. Jako argument použil údajná předchozí setkání ruských a tureckých představitelů, na nichž měla turecká strana Rusko údajně požádat o pomoc v záležitostech, které porušují mezinárodní právo (*по очень чувствительным вопросам; не вписывающиеся в международное право*), avšak aby nezhoršoval už tak problematickou situaci, odmítl konkretizovat, o jaké záležitosti se jedná. Tento úsek v jeho řeči zazněl několikrát, nicméně bez rozšíření informačního základu nemá jako argument valnou hodnotu a působí tak spíše na emocionální stránku adresátů.

Nejsilnějším porušením zdvořilosti v této ukázce se Vladimir Putin dopouští frází: *«если кто-то в турецком руководстве решил лизнуть американцев в одно место»*, která je hovorová a i přes eufemizaci výrazu (ustálené spojení obvykle zní *лизнуть кого-то в жо\*у*), je tato fráze velmi nevhodná k užívání ve veřejném vysílání.

Dále ve své teorii o vzniku Islámského státu obviňuje jiný stát (i přes zamlčení podmětu ve větě je jasné, že mluví o Spojených státech) z vniknutí do Iráku, jeho rozpadu a vytvoření podmínek pro vznik pašeráctví. Podle jeho slov pak bylo v zájmu ochrany nezákonného exportu výhodné použít islámský faktor a to vedlo k vzniku IS. I toto obvinění je však nepodložené a porušuje jím maximu kvality.

I přesto, že se jedná o spontánní reakci na dotaz, je zřejmé, že Vladimir Putin pracuje se strukturou odpovědi a snaží se ji rozvrhnout tak, aby byla srozumitelná a zahrnovala všechny zamýšlené body (*про ... я попробую сказать в конце. теперь по поводу...*)

Po lexikální stránce je jeho projev většinou neutrální, přestože se místy objevují hovorové elementy (*навернуть самолёт, пускай, что ли, вот*) a náznaky vulgarismů (*лизнуть в одно место*). Podle reakce publika však jejich přítomnost v projevu diváky nepobuřuje, ba naopak vyvolává jejich sympatie. Jako protipól hovorovosti v textu působí ustálené spojení *пушечное мясо*, které pochází z Shakespearova dramatu Jindřich IV. a dodává projevu kultivovanost. Pro ozvláštňení textu užil také několik národních frazeologismů (*в гробу перевернулся, закрывать глаза на что-то, хоть горшком назовите, главное чтобы в речку не ставили*).

Z hlediska syntaxe je projev ruského prezidenta souvislý, neobsahuje neukončené výpovědi. V dané ukázce je typické časté užívání řečnických otázek a simulace přímé řeči. V některých případech však řečnické otázky mohou vyjadřovat spíše rozhořčení ze vzniklé situace.

Putin obratně pracuje s adresátem textu – pravidelně užívá řečnické prvky, které přitahují/udržují pozornost adresáta (vsuvky, řečnické otázky apod.), volí přiměřené tempo i hlasitost řeči, intonace není monotónní – hlasově zdůrazňuje sémantická jádra výpovědi, kterým přiřkládá důležitost, a vyvažuje hustotu informací pauzami. Jediným nedostatkem po řečnické stránce je větší míra hezitačních zvuků, které jsou sice přirozenou součástí spontánních projevů, ale mohou působit rušivě, a místy redukována výslovnost některých slov (*уяс*).

(01:27:12)

(...) У меня вопрос: что могут стороны сделать? что ожидает Москва от Тбилиси? что можно ожидать от Москвы? для того чтобы эти отношения между Россией и Грузией вывести на какой-то новый уровень? Ваши прогнозы: какие перспективы?

В.Путин: (ну) что касается событий 2008 года и последовавшей за этим деградации наших отношений, мы много раз об этом говорили, но я считаю себя обязанным повторить ещё раз. не мы являемся причиной обострения ситуации. не нужно было принимать бывшему руководству грузии и тогдашнему президенту саакашвили такие авантюристические решения, которые привели к (тер)=к территориальному развалу грузии. это их вина, это вина историческая, и она на их плечах целиком и полностью.

щас занялись экспортом политических деятелей, щас они активно функционируют в другой республике бывшего советского союза, в независимой, в независимой украине. как мы видим ((аплодисменты публики)), они не изменили своего стиля работы.

я уже упоминал об этом, хочу ещё раз сказать. на мой взгляд, на мой взгляд, это простотакой плевок в лицо украинского народа. мало того что поставили украину под внешнее управление ▪ но ещё вот таких политических, с позволения сказать, деятелей туда делегировали. кстати говоря, по-моему, саакашвили же не дали рабочую визу в сша, но они его направили на украину, пускай там покомандует. вот он там активно функционирует.

ее что украине сказали? мы не просто вами будем управлять ▪ но мы вам ещё пришлём людей, которые будут вами управлять, из более цивилизованных стран, соседних или из-за океана. на ключевые посты их всех посадим: на финансы, на экономику, на то, на сё, на это, на пятое-раздесятое. потому что вы не можете грамотно это сделать, вот другие могут, а вы нет.

из 45 миллионов человек нельзя найти 5–10 честных, порядочных, эффективных управленцев? *это просто плевок в лицо украинского народа.*

теперь что касается отношений с грузией. не мы были инициаторами развала этих отношений, но мы готовы их восстанавливать. что касается территориальной целостности украины=извините грузии – это прежде всего дело грузинского народа, ее югоосетинского и абхазского. надо с ними работать. ▪ мы примем любое решение.

а вот сегодня, несмотря на все сложности, о которых вы сказали, мы видим сигналы от действующего руководства грузии, и эти сигналы принимаются. обратите внимание, две трети виноматериалов и вина грузии, две трети поступают от экспортного объёма именно на российский рынок, а не куда-то там, в дальнее зарубежье. мы берём же эти продукты, так же как и другие, и объём товарооборота увеличился. *цас вот, за этот год, в связи с общей экономической ситуацией он немножко припал, но в целом он ее демонстрирует достаточно большие темпы роста.*

что касается визовых режимов=визового режима. да, мы думаем, мы готовы отменить визовый режим с грузией.

Obecným pravidlem zdvořilosti je nedopouštět se v průběhu komunikace přímé konfrontace s komunikačním partnerem/třetí stranou. Přestože na politické scéně je obtížné se této konfrontaci vyhnout, doporučuje se přinejmenším svůj nesouhlas projevit nepřímo, maximálně vyjadřovat úctu komunikačnímu partnerovi, maximalizovat jeho silné stránky, minimalizovat slabé a opak činit při sebehodnocení. Ruský prezident ve své reakci na otázku ohledně perspektiv rusko-gruzínských vztahů toto pravidlo hrubě porušil. Ve svém komentáři zmínil události roku 2008, kdy Gruzie 8. srpna v noci zaútočila na hlavní město Jižní Osetie s cílem jej ovládnout. Ozbrojený konflikt trval do 12. srpna (odtud název *Пятидневная война*) a měl za následek řadu geopolitických a ekonomických změn, jako třeba uznání Jižní Osetie a Abcházie samostatnými státy a pozastavení procesu přijetí Gruzie do NATO. V reakci na tuto událost Gruzie 2. září 2008 zpřetrhala diplomatické vztahy s Ruskem.

Putin ze zničení vztahů mezi Ruskem a Gruzíí velmi přímočaře obvinil gruzínskou stranu a její tehdejší politické představitele (*это их вина... и она на их плечах целиком и полностью*), přičemž stanovisko Gruzie, že jednala v reakci na agresi ze strany Ruska, už nijak nekomentuje.

Jeho slova jsou adresována tehdejšímu gruzínskému prezidentovi Michailu Nikolozoviči Saakašvilimu, který v současné době působí jako guvernér v Oděse. Mluví o něm ve třetí osobě možného čísla (*они не изменили своего стиля работы*), což je samo o sobě považováno za nezdvořilé a působí opovržlivě. Saakašviliovo působení na ukrajinské politické scéně velmi hrubě označuje za plivnutí do tváře ukrajinského lidu (*плевок в лицо украинского народа*) a naznačuje, že se jedná o zájem Spojených států.

V další části svého projevu opět imituje přímou řeč, v níž je Ukrajině sděleno, že jí budou vládnout představitelé z civilizovanějších zemí, protože na Ukrajině není 5-10 čestných, spořádaných politiků, kteří by se toho mohli ujmout. I toto vyjádření je nepodložené a spekulativní. Díky expresivitě formy sdělení a nepodloženosti tvrzení řádnou argumentací lze tento Putinův výrok považovat za manipulaci s veřejným míněním.

V závěru úryvku Putin ještě jednou odmítá jakýkoli podíl viny na kolapsu rusko-gruzínských diplomatických vztahů, nicméně alespoň vyjadřuje ochotu tyto vztahy zlepšit. Zároveň vyjadřuje záměr nevměšovat se do vypořádání územních

záležitostí mezi Gruzii, Jižní Osetií s Abchází, což lze považovat za nekonfliktní a zdvořilé chování vůči zainteresovaným stranám (viz negativní zdvořilost, str. 47).

Lexikální výstavba obsahuje nestandardní jazykové prostředky s ohledem na charakter a funkci textu. Místy se v textu objevují hovorové výrazy (*пускай, ну, вот*) a hovorové slovní spojení (*посадить на финансы*). Ruský prezident také užívá ustálených spojení a frazeologismů zesilujících efekt sdělení na adresáta (*целиком и полностью, плевнуть в лицо кому-то*).

Gradace dosahuje s pomocí syntaktických konstrukcí (*это их вина, это вина историческая, и она на их плечах целиком и полностью; мы не просто будем вами управлять, но мы вам ещё пришлём людей, которые будут вами управлять*). I v druhé ukázce Putin simuluje přímou řeč za třetí osobu (osoby) a užívá řečnické otázky.

Celý Putinův projev je dobře srozumitelný, a to jak díky vhodně zvolenému tempu, tak i úplné výslovnosti (až na několik málo výjimek). Na základě intonačního důrazu lze snadno identifikovat klíčové výrazy v textu. Projev je souvislý a koherentní, plynulost je narušena pouze několika hezitačními paузami a jedním přeroknutím, za které se Vladimir Putin omluvil a pokračoval v projevu, což je při veřejném vystoupení velmi vhodná reakce.



(01:32:00)

Е.Выскребенцева: *екатерина выскребенцева, «тв-центр».*

*vladimir vladimirovich, хочу вернуться к проблемам экономики российской. осенью этого года=к осени этого года уже стало очевидно, что: очень серьёзно растёт задолженность регионов. и эксперты, и минфин, и счётная палат(ы), и зарубежные аналитики об этом говорят, что одна из основных причин – дисбаланс региональных бюджетов. например, в некоторых субъектах до 65 процентов от ввп тратится на: выплаты по соцобязательствам*

В.Путин: *впр*<sup>16</sup>

Е.Выскребенцева: *да, простите. а денег на ее развитие экономики, собственно, о чём вы говорили, что это сейчас ключевая задача, не остаётся. как вы видите=каким вы видите выход из этой ситуации?*

В.Путин: *вообще, по большому счёту=не перебил вас? нет. ((журналист качает головой)) спасибо. значит по большому счёту задача региональных властей прежде всего и заключается в исполнении социальных обязательств перед населением (...)*<sup>17</sup>

V tomto příspěvku Vladimir Putin porušil zásadu, podle které je nevhodné přerušovat komunikačního partnera, dokud nedomluvil (tzv. skákání do řeči). Ještě méně vhodné je přerušit komunikačního partnera s úmyslem upozornit ho na jeho chybu či opravovat ho. Jak bylo zmíněno v teoretické části této práce, k opravování jazykových a jiných chyb komunikačního partnera je třeba přistupovat velmi opatrně, v ideálním případě být vůči jeho chybám tolerantní a přehlížet je.

S ohledem na fakt, že pořad *Прямая линия с Владимиром Путиным* je určen nejen odbornému publiku, ale i širší veřejnosti, která se nutně nemusí tak snadno orientovat v ekonomických pojmech, aby rozklíčovala podstatu otázky správně, mohla by tato chyba některé diváky zmást – nelze tedy jednoznačně tvrdit, že přejít tuto terminologickou nepřesnost v otázce novinářky, by bylo vhodným řešením.

---

<sup>16</sup> валовой региональный продукт

<sup>17</sup> Большая пресс-конференция Владимира Путина. In: [www.kremlin.ru](http://www.kremlin.ru) [online]. 17.12.2015 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/50971/videos>

Vzhledem k hezitačním zvukům, množství přeřeknutí a unáhlené snaze o opravu se lze domnívat, že byla představitelka stanice TV-centr nervózní, a proto se chyby dopustila, přičemž strohá oprava na správný termín ji mohla uvést do nepříjemné situace a mohla ji ještě více znejistit. Mnohem vhodnější variantou reakce by bylo dát tazatelce dostatečný prostor položit otázku v úplné podobě, opravu chyby rozvést a vyjádřit tak své pochopení a shovívavost (*вы наверное имели в виду ВПИ...*)

Po dokončení otázky Putin svou chybu nezopakoval, raději se ujistil, že má nyní prostor pro svou odpověď, poděkoval novinářce za otázku a přešel k věcné podstatě odpovědi.

## Прямая линия с Владимиром Путиным

17 апреля 2014 года (05:30)

*чушь это все. нет на востоке украины никаких российских подразделений. нет ни специальных служб, нет инструкторов. это все местные граждане. и самым лучшим доказательством этому является то, что люди, что называется в прямом смысле слова, сняли маски. и: своим западным партнерам я сказал. им некуда уходить, они никуда не уйдут. они хозяева этой земли ▪ и нужно разговаривать с ними.*<sup>18</sup>

V této ukázce se potvrzuje obliba Vladimira Putina v užívání hovorových výrazů, které se vymykají z rejstříku jazykových prostředků standardně užívaných ve veřejných projevech. O tomto specifiku Putinova řečnického stylu se zmiňuje například Boris Reitschuster ve své knize *Vladimir Putin. Kam kráčíš Rusko?*<sup>19</sup>

Přítomnost ruské armády ve východní části Ukrajiny je velmi spornou otázkou, která vyvolává emoce u představitelů všech zúčastněných stran. Kreml od začátku rusko-ukrajinského konfliktu jakoukoli účast ruské armády kategoricky odmítá.

Stejně tak reaguje Putin, který ve své odpovědi zvolil hovorové slovo *чушь*. Dále následuje syntaktická perioda, v níž Putin odmítá přítomnost různých složek ruské armády na Ukrajině.

Jeho hlasový projev je klidný, přestože v celkovém dojmu z jeho řeči je znát rozčilení; Putin dokázal udržet přiměřené tempo řeči, i když v porovnání s jeho předchozími nahrávkami mírně zrychlil. Odpověď působí souvisle, stručně a úderně.

Putin je v této souvislosti často obviňován ze lži; spekuluje se o celé řadě přímých i nepřímých důkazů ruské intervence na Ukrajině, nicméně západ doposud nepředložil veřejnosti žádné pádné důkazy těchto tvrzení, tudíž posoudit pravdivostní hodnotu a s ní související možné porušení maximy kvality (neuváděj nepodložené či

---

<sup>18</sup> Главные новости. ПУТИН: "ЧУШЬ ЭТО ВСЁ! Нет российских солдат на укр земле!" 17 апреля 2014. In: Youtube [online]. 17. 4. 2014 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HQDxi0114FM>

<sup>19</sup> REITSCHUSTER, B. Vladimir Putin. Kam kráčíš, Rusko? Praha: Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2006. ISBN 89-7360-430-2.

lživé informace/říkej jen ty informace, o jejichž pravdivosti jsi přesvědčen, viz str. 18) není objektivně možné.<sup>20</sup>

---

<sup>20</sup>Российские войска на Украине: как Москва меняла тактику. In: *BBC* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: [www.bbc.com/russian/international/2015/03/150311\\_russia\\_ukraine\\_urban](http://www.bbc.com/russian/international/2015/03/150311_russia_ukraine_urban)

## Прямая линия с Владимиром Путиным 2014

17 апреля 2014 года (30:45)

*вы знаете, сергей, можно я так к вам обращаюсь? я всё-таки с вами не согласен вы: =знаю, что вы один из наиболее интересных современных писателей, очень читаемый и издаваемый хорошо, но я не могу согласиться с тем, что украина - проклятая земля, я вас просто очень прошу не употреблять таких выражений в отношении украины.<sup>21</sup>*

V pořadu Прямая линия с Владимиром Путиным v roce 2014 vystoupili i někteří představitelé ruské kultury a debatovali o současném stavu rusko-ukrajinských vztahů a o situaci na Ukrajině. Jedním z umělců, kteří přišli vyjádřit svůj názor, byl také známý ruský spisovatel Sergej Lukjaněnko.

Za jisté porušení zdvořilé komunikace může být považováno oslovení, které Vladimir Putin ve vztahu ke spisovateli použil. Ze situace je zřejmé, že se nejedná o osoby, které by pojily přátelské vazby, a podle všeho ani o známé. Oslovit spisovatele pouze křestním jménem lze považovat za nezdvořilé, neboť jak bylo řečeno v kapitole o ruské etiketě, oslovování pouze křestním jménem si mohou dovolit pouze osoby, které se vzájemně považují za přátele. Dodatečná otázka *можно я к вам так обращаюсь* už na situaci nic nemění (na záznamu navíc bohužel není zachyceno, zda spisovatel na otázku zareagoval, například pokýváním, nebo ne), neboť oslovování je otázkou vzájemné dohody, ke které v tomto případě nedošlo. Zda toto chování bylo nezdvořilé, záleží na tom, jestli si jej tak interpretovat sám Sergej Lukjaněnko, či formu oslovení pochopil pouze jako Putinův projev přátelského vztahu ke své osobě.

Normu oslovování Putin neporušil poprvé. Nejznámějším případem je dialog Vladimira Putina a novinářky Marii Solovjenko z prosince 2012. Z replik, které zazněly v průběhu tohoto krátkého rozhovoru, se vzápětí staly okřídlené fráze (*садись, маша – спасибо, вова<sup>22</sup>*).

<sup>21</sup> Прямая линия с Владимиром Путиным 2014 часть 2. In: РУТВ [online]. 17. 04. 2014 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z:

[http://player.rutv.ru/iframe/video/id/788911/sid/test/start\\_zoom/true/showZoomBtn/true/isPlay/true/](http://player.rutv.ru/iframe/video/id/788911/sid/test/start_zoom/true/showZoomBtn/true/isPlay/true/)

<sup>22</sup> Садись, Маша. Спасибо, Вова. In: In: Youtube [online]. 23. 12. 2012 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Toogeza. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Zlhe6wazXzo>

(03:30)

К.КЛЕЙМЁНОВ:(...) *сегодня жене на педсовете, она учитель средней школы № 71 в посёлке кедровый - сообщили, что будет снижена зарплата учителям на 20 процентов с мая в связи с присоединением крыма к российской федерации (...)*

В.ПУТИН: [*<>жулики*] ((зрители смеются))

К.КЛЕЙМЁНОВ: (...) *правда это или нет? и почему на 20 процентов? учителя, как известно, находятся в ведении местных властей? видимо-*

В.ПУТИН: [*нет.*] *ее школа это на уровне муниципалитета, поддерживаются регионами. ее это конечно жульническое заявление, не имеющее ничего общего с реальностью.*

К.КЛЕЙМЁНОВ: [*таких очень много*]

В.ПУТИН: *а?*

К.КЛЕЙМЁНОВ: *очень много из разных регионов.*

В.ПУТИН: *ну вот, я хочу, чтобы люди услышали, и потом мы проанализируем всю эту поступающую информацию и будем разбираться. я уже сказал, что у нас нет необходимости сокращать какие бы то ни было социальные наши программы и гарантии. ещё раз хочу ответственно заявить: ни одной социальной программы=социальной программы, предусмотренной в россии и в российском бюджете, не будет сокращено. у нас на всё предусмотрены средства. всё, что нужно для поддержки крымчан, будет ее получено из резервных фондов правительства и никак не затронет ни одну нашу социальную программу. ((аплодисменты публики))*

Skákání do řeči je častým nešvarem, kterého se ruský prezident v průběhu přímých přenosů dopouští. V této ukázce se Putin tohoto prohřešku dopustil hned třikrát – poprvé se neudržel a přerušil moderátora pořadu hovorovým slovem *жулики*. Výraz sám o sobě nelze vyhodnotit jako hrubý, spíše jako silně negativně hodnotící, což s ohledem na kontext pravděpodobně vyvolá kladnou reakci publika.

Putin přerušil moderátorův projev i následující svou replikou. Moderátor mu toto chování opětoval. Promluvy obou aktérů se zřejmě překryly a prezident Klejmjonově poznámce neporozuměl, načež s tázavou intonací pronesl citoslovce *а?*.

V každodenní komunikaci se jedná o běžnou reakci, avšak ve veřejném projevu působí rušivě a poněkud přezíravě. Navíc podobné reakce značně snižují kultivovanost projevu a vytvářejí dojem nepříliš vysoké kulturní úrovně mluvčího. Užití některé ze zdvořilostních frází, jako například *извините?* by působilo daleko vybraněji.

Ve finální části ukázky pak Putin zdůraznil, že se připojení Krymu k Rusku nijak nedotkne žádného sociálního programu, který v současnosti v Rusku funguje. Zvyšování platového ohodnocení učitelů patří k Putinovým dlouhodobým cílům; jeho odpověď se tedy znovu setkala s pozitivní reakcí publika v podobě potlesku.

Svou odpověď Putin zahájil hovorovou částicí *ну вот*, která zvyšuje definitivnost tvrzení a jeho expresivitu a významově odpovídá například částicím *итак, наконец*.

Putinův projev je opět klidný, působí přesvědčivě. Některé části odpovědi pronesl dokonce se smíchem, což přidává důvěryhodnost jeho ujištění, že fakt zmíněný v otázce není reálný (v podstatě dává najevo, že podobné tvrzení je směšné). Mluví souvisle a bez přechytlivostí či jiných závažnějších jazykových chyb. V jedné části jeho projevu se objevuje zvláštní slovosled ve větě (*сокращать какие бы то ни было социальные наши программы*). Vzhledem k tomu, že se jedná o spontánní projev, je podobný nedostatek pochopitelný a nijak nebrání v porozumění textu. Putinův projev není monotónní a díky intonačnímu zdůrazňování vybraných slov je jeho význam zcela srozumitelný.

(12:42)

М. СИТТЕЛЬ: *пенсионеры у нас очень активны. вот следующий вопрос. скажите, есть ли в планах присоединение Аляски к России. были бы очень рады. спасибо. пенсионерка Фаина Ивановна. ((аплодисменты публики))*

В.ПУТИН: *как?*

М. СИТТЕЛЬ: *Фаина Ивановна.*

К.КЛЕЙМЁНОВ: *модная шутка, Владимир Владимирович. знаете, как сейчас Аляску, Айс-Крым называют.*

В.ПУТИН: *да, в курсе.*

*ее Фаина Ивановна, дорогая, зачем вам Аляска. ((смех, аплодисменты)) у нас, вы знаете, у нас ее=кстати, Аляска была продана где-то в XIX что-ли веке, (Луизиана) была продана французами в это же время примерно американским соединённым штатам. тысячи километров квадратных, тысячи ▪ были проданы за 7,2 миллиона долларов, правда, золотом.*

*и сейчас (эквивалент) можно посчитать, конечно, но недорого. ее у нас северная страна, северная страна, 70 процентов нашей территории сегодня относится к районам севера и крайнего севера. Аляска это разве южное: полушарие? тоже холодно там. давайте не будем горячиться, ладно?<sup>23</sup>*

Problematickým úsekem této ukázky by mohl být způsob, jakým se ruský prezident obrací k tazatelce. Oslovení jménem a jménem po otci by bylo za normálních okolností zcela v pořádku, zvláště když osoba, která otázku zaslala, příjmení neuvedla. Druhé oslovení *дорогая* v substantivizované podobě, které za jménem následuje, už by však mělo být míněno raději osobám, které jsou nám dobře známy a osobám blízkým. V opačném případě by mohlo být chápáno nikoli jako projev náklonnosti, nýbrž jako oslovení ironické.

Následně Vladimir Putin začal předkládat do značné míry obecně známá fakta. V poslední větě (*давайте, не будем горячиться, ладно?*) užil inkluzivní imperativ a celkové vyznění této fráze vyvolává dojem, že se jedná o prezidentovu

---

<sup>23</sup> Прямая линия с Владимиром Путиным 2014 часть 3. In: РУТВ [online]. 17. 04. 2014 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://player.rutv.ru/iframe/video/id/788912/sid/test/start\\_zoom/true/showZoomBtn/true/isPlay/true/](http://player.rutv.ru/iframe/video/id/788912/sid/test/start_zoom/true/showZoomBtn/true/isPlay/true/)



dobrou známou. Na diváky i adresátku textu by takto nepřiměřeně přátelská odpověď mohla působit jako ironie nebo bagatelizace položené otázky.

Z řečnického hlediska je projev Vladimira Putina bez větších nedostatků, míra hezitačních zvuků odpovídá nepředpřipravené promluvě. Ruský prezident zde obratně vyděluje významově podstatná slova jak intonačně, tak pauzami. V jednom případě byl vinou slabší artikulace nesrozumitelný jeden výraz (pravděpodobně *эквивалент*).

Po celou dobu se Putin usmíval a s největší pravděpodobností se snažil, aby jeho odpověď na diváky částečně působila jako žert. Opět však záleží, zda si tazatelka tuto familiární formu odpovědi vyložila jako nezdvořilou, přátelskou, nebo zda jí dokonce polichotila.

## Послание Президента Федеральному Собранию

(20:36)

*третье, необходимо поддержать людей с низкими доходами, наиболее уязвимые категории граждан, перейти наконец к справедливому принципу оказания социальной помощи, когда её получают те, кто в ней действительно нуждается. в частности. надо учитывать индивидуальные потребности людей с ограниченными возможностями, особое внимание уделить вопросам их профессиональной подготовки и трудоустройства инвалидов.<sup>24</sup>*

Téma politické korektnosti bylo zahrnuto do teoretické části práce jako jazykový trend týkající se určitých etnických, kulturně sociálních a jiných skupin, jejichž představitelé by mohli být prostřednictvím jazyka znevýhodňováni, případně by je některé výrazy použité jako označení těchto představitelů (skupiny) mohly urážet.

Projev prezidenta před Federálním shromážděním patří k příležitostem, při kterých je žádoucí se těchto politicky korektních výrazů striktně držet. Slovní spojení *люди с ограниченными возможностями* zcela vyhovuje požadavkům současné ruštiny na politicky a eticky korektní označení.

Ve druhém případě už Vladimir Putin užil slovo *инвалиды*. Tento výraz je v současné době stále častěji nahrazován mnohoslovným označením *люди с ограниченными возможностями*, popřípadě *люди с ограничениями здоровья* z toho důvodu, že slovo *инвалид* pochází z latinského slova, které znamená slabý nebo také nehodící se k něčemu. I přesto zůstává termín *инвалид* zachován a běžně se používá nejen v médiích a odborných publikacích, ale i v legislativních normách a zákonech, včetně oficiálních dokumentů OSN. Z hlediska politické korektnosti je daný příspěvek zcela v pořádku.<sup>25</sup>

Je nezbytné zmínit, že na rozdíl od předchozích ukázek je tento Putinův projev součástí zcela oficiální komunikační situace, je monologický a předcházela mu náležitá příprava. S ohledem na délku vystoupení jde o projev s písemnou

<sup>24</sup> Послание Президента Федеральному Собранию. In: [www.kremlin.ru](http://www.kremlin.ru) [online]. 03.12.2015 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>

<sup>25</sup> Инвалиды: язык и этикет. In: *Православие и мир* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.pravmir.ru/invalidy-yazyk-i-etiket>

oporou, tudíž došlo ke značné redukci nedostatků ve výslovnosti, hezitačních zvuků, přeráknutí, vyřinutí z větné vazby a podobně. Výsledná podoba projevu je maximálně očištěna od hovorových elementů a nevyskytují se v něm žádné výrazy s redukovanou výslovností.

## Интервью немецкому изданию Bild

11 января 2016 года

*«Думаю, что нет. Несмотря на попытки – на ваши попытки, на попытки ваших коллег – испортить наши отношения с помощью средств массовой информации и антироссийской пропаганды, мне кажется, всё равно это сделать не удалось так, как вам бы хотелось. Не ваши лично, конечно. Я имею в виду СМИ вообще, в целом, в том числе в Германии. В Германии очень сильное зарубежное влияние на средства массовой информации, прежде всего из-за океана.»<sup>26</sup>*

V této ukázce ruský prezident reaguje na otázku novinářů ohledně vztahů mezi Ruskem a Západem, poměrně otevřeně obviňuje německé novináře ze záměrného poškozování dobrých vztahů mezi těmito složkami a vytvoření negativního mediálního obrazu Ruska. Podobné tvrzení v průběhu rozhovoru pro německý deník Bild mohlo negativně zapůsobit na novináře, který rozhovor vedl a v jistém smyslu jej uvést do rozpaků. V další větě své tvrzení zmírnil a podotknul, že neměl na mysli tohoto konkrétního novináře, nýbrž veřejné sdělovací prostředky v Německu.

Za předpokladu, že zdvořilá komunikace znamená takové vedení dialogu, které neuvádí komunikačního partnera do nepříjemné situace, Vladimir Putin mohl v tomto případě zdvořilostní princip porušit, i přesto že své tvrzení vzápětí zmírnil.

---

<sup>26</sup> Путин заявил, что отношения между РФ и Германией не испортились. In: Украинская правда [online]. Киев, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/01/11/7094963/>

## Интервью немецкому изданию Bild. Часть 2

11 января 2016 года

*«Всё они врут. Смотрите, те видеоматериалы, которые появляются в обоснование этого тезиса, появились ещё до того, как наши лётчики стали наносить удары по позициям террористов. И этому есть подтверждение. Но наши критики стараются этого не замечать.*

*Американские лётчики, я думаю, по ошибке, конечно, нанесли удар по больнице в Афганистане, в Кундузе, по госпиталю «Врачей без границ». Люди погибли, врачи пострадали и погибли тоже. Об этом в западной прессе стараются умалчивать, ничего не говорят, забывают, быстренько-быстренько всё забывают. Сказали пару раз и положили под сукно. Сказали пару раз только потому, что там были иностранцы, «Врачи без границ».*

*Кто сейчас вспоминает про уничтоженные свадьбы? Сто с лишним человек одним ударом уничтожили.*

*А вот эти фальшивки тиражируют постоянно – по поводу того что наши лётчики наносят удары по гражданским объектам. Если считать, скажем, «живые нефтепроводы», состоящие из тысяч бензовозов и нефтевозов, мирными объектами, тогда да, тогда можно считать, что наши лётчики наносят удары по таким объектам, но по ним наносят удары все: и американцы, и французы, и кто угодно.»*

V další části rozhovoru Putin otevřeně obviňuje západní média ze lži a nespravedlivého pohlížení na chování různých zemí na mezinárodním poli (*naши критики стараются этого не замечать, об этом в западной прессе стараются умалчивать...*). Naznačil, že západní média přiznávají a zveřejňují pouze tu část pravdy, která ukazuje západní země v pozitivním světle a zamlčuje pravdu, která se jim nehodí, zatímco obdobné kroky ze strany Ruska veřejně odsuzuje.

Ve svých hypotézách dokonce zachází tak daleko, že některé mediální příspěvky označuje za zfalšované a uvádí srovnání s incidentem, v němž američtí letci shodili bombu na afghánskou nemocnici, při kterém zemřeli i členové mezinárodní organizace Doktoři bez hranic. Podle jeho slov zpráva o této události byla médiu pouze letmo zmíněna a pak se všechno rychle „zametlo pod koberec“.

V poslední větě ruský prezident tvrdí, že na některé objekty útočí „všichni“ – tedy nejen Rusové, ale i Američané, Francouzi a spousta dalších. Metoda „odvolávání se na autority/na všechny“ patří k nejčastějším manipulačním strategiím. Výrok „tohle dělají všichni“ není ani omluva, ani argument, jeho účelem je vyvolat v adresátovi textu dojem, že se mýlí, pokud nesouhlasí nebo nepodporují názor většiny (všech).

Co se týče lexikální výstavby textu, Putin používá citově zabarvené výrazy, a to *быстренько* ve zdvojené podobě, které zintenzivňuje význam slova a používá se především v hovorové ruštině.

Dalším hovorovým výrazem je slovo *фальшивка*. Ozvláštňující funkci v tomto textu plní i frazeologismus *замести что-то под ковёр*, tedy stejně jako v češtině *zamést něco pod koberec*. Díky těmto obrátům Putinova promluva nepůsobí nezajímavě, a využitím obraznosti užitých jazykových prostředků je snadno srozumitelná a přirozená.

Jako prakticky každý tištěný rozhovor je text zbaven syntaktických nedostatků a přeráknutí nebo chyb ve výslovnosti.

*«Что касается демократии. О свободе, как правило, **говорят правящие классы для того, чтобы мозги запудрить тем, кем они управляют.** Ничего нового нет по поводу демократии в России. Как мы уже установили, демократия – это власть народа и влияние народа на власть.»<sup>27</sup>*

V pokračování rozhovoru Vladimir Putin porušil maximu ocenění a uznání (zdržuj se kritiky komunikačního partnera) ještě jednou. Slovní spojení *(за)пудрить мозги кому-то* je silně expresivní a charakterické pro lidovou mluvu. Jeho význam zní podvádět někoho, klamat či dělat z někoho hlupáka. Podobné vyjádření může být nepříjemné jak pro politické představitele některých západních států, na které v této ukázce poukazuje, tak i pro občany těchto států, kteří ze sebe podle jeho slov nechávají dělat hlupáky. Takové vyjádření ve veřejném rozhovoru není vhodné přinejmenším kvůli hrubosti formy sdělení.

---

<sup>27</sup> Интервью немецкому изданию Bild. Часть 2. In: Kremlin [online]. Москва, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/51155>

## Новогоднее обращение президента России Владимира Путина 2016

*уважаемые граждане россии! дорогие друзья!*

*через несколько минут мы встретим новый, две тысячи шестнадцатый год. приближение этого чудесного мгновения – между прошлым и будущим – знакомо нам с детства. мы ждём его с радостью, надеждой и волнением; верим в самое лучшее и светлое.*

*по традиции отмечаем этот праздник в кругу семьи, с самыми близкими друзьями. Конечно, не всем удаётся встретить новый год с родными. надо работать в больницах и на производствах, исполнять служебный и воинский долг, охранять границы, нести постоянное дежурство, обеспечивая нашу безопасность на суше, на море и в воздухе.*

*мы благодарны всем тем, кто днём и ночью, в будние дни и в праздники всегда на посту. а сегодня особо хотел бы поздравить с праздником тех наших военнослужащих, которые борются с международным терроризмом, отстаивают национальные интересы россии на дальних рубежах, проявляя при этом волю, решительность, твёрдость характера. впрочем, эти качества нужны нам везде, всегда и в любом деле.*

*успех всей страны зависит от эффективного труда и достижений каждого из нас. нас объединяют одни цели, стремление приносить пользу родине, ответственность за её судьбу.*

*в уходящем две тысячи пятнадцатом году мы отмечали семидесятилетие победы в великой отечественной войне. Наша история, опыт отцов и дедов, их единство в трудные времена и сила духа являются для нас великим примером. они помогли и будут помогать нам достойно отвечать на современные вызовы.*

*дорогие друзья. сейчас, в новогоднюю ночь, мы особенно остро чувствуем, как дороги нам наши близкие, как важно, чтобы всё у них было хорошо, чтобы все*



*они были здоровы, чтобы родители были согреты заботой и вниманием, и к ним возвращалось всё доброе, чему они нас учили и учат.*

*пусть наши дети растут умными, деятельными, а любовь и отзывчивость, душевная щедрость и милосердие будут нашей опорой в каждодневных делах.*

▪ *до наступления нового года остались считанные секунды. давайте пожелаем друг другу успехов, радости и счастья, поблагодарим друг друга за понимание и поддержку, за участие и чуткость и обязательно произнесём тост за процветание и благополучие россии!*

*с праздником вас! сновым, две тысячи шестнадцатым годом!<sup>28</sup>*

Novoroční projev ruského prezidenta nese už několik let tradiční formu. Prezident se obrací k adresátům nejen jako k občanům Ruské federace, ale také v osobnějším, přátelském duchu a hovoří o netrpělivém očekávání roku 2016. V průběhu projevu zazněla slova, jež lze označit za klíčová hesla textu, mající zvláštní význam v ruské společnosti, jako například *семья* (*родные, близкие, отцы и деды, дети*), *долг* (*ответственность, служба, труд*), *родина*.

Putin nemohl vynechat ani zmínku o vítězství ve 2. světové válce, jehož výročí Rusové slavili v roce 2015 a které je důležitým milníkem v ruské historii a symbolem národní hrdosti.

Celý projev působí velmi slavnostně a je v něm kladen důraz na pozitivní vyznění. Za tímto účelem Vladimir Putin používá výrazy jako *надежда*, *радость*, *счастье*, *благополучие*. Výrazů spojených s negativními asociacemi je v novoročním projevu velmi málo.

Ve svém projevu ruský prezident vyjadřuje vděk těm, kteří se zasazují o ochranu hranic a bojují s mezinárodním terorismem. Je pochopitelné, že za současné mezinárodní situace ještě více zdůrazňuje důležitost vojenské složky, neboť značnou část své politické kariéry usiluje o zlepšení životních podmínek vojáků zvláště po odchodu do penze.

---

<sup>28</sup> Новогоднее обращение президента России. In: Youtube [online]. 31. 12. 2015 [vid. 2016-04-04]. Канál uživatele Александр Козлов. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xgrD2FK4dKY>

Poté se Putin vrací k jednomu z klíčových konceptů v ruské společnosti – k rodině – a přeje všem zdraví a radost s důrazem na pevné vztahy mezi dětmi a jejich rodiči. U dětí pak zdůrazňuje ty vlastnosti, které jsou v ruské společnosti zvláště cennými atributy – inteligenci a činnost.

V závěru svého projevu pomocí inkluzivního imperativu (*давайме пожелаем*) vyzývá všechny diváky, aby si navzájem popřáli do nového roku nejen úspěchy, štěstí a radost (tedy aby si přáli do nového roku jako jedinec jedinci), ale také aby při novoročním přípitku mysleli na vzkvétání Ruska (vyzývá občany k vlastenectví).

Celý projev nese ryze oficiální a velmi slavnostní podobu s důrazem na pozitivní aspekty a asociace. Tento pocit řečník umocňuje i s pomocí nonverbálních prostředků. V záběru se nachází pouze horní část Putinova těla, tudíž není možné pracovat s jeho gestikulací. Jeho postoj je vzpřímený, působí sebejistě a uvolněně. Mimika je přirozená, po celou dobu zachovává lehký úsměv a přímý oční kontakt (očima se nevyhýbá objektivu).

Novoroční projev se řadí mezi vystoupení předem připravená a jistě i konzultovaná s odbornými poradci. Lexikální prostředky jsou tedy neutrální, výslovnost je úplná a maximálně srozumitelná. Projev neobsahuje chyby v syntaxi a ani ve výslovnosti.

Autor projevu měl možnost si s předstihem promyslet intonaci a hlasový důraz na klíčové pojmy; v tomto ohledu tedy není co vytknout – důrazy připadají především na výše zmíněné koncepty, které představují sémantická jádra projevu. Zdařilá je i práce s pauzami. Text je plynulý, pauzy v něm plní především funkci oddělovače jednotlivých tematických úseků.

Důležitou roli hraje finální záběr na moskevský orloj odbíjející půlnoc a ohlašující začátek nového roku. Tento moment je tradičním ukončením novoročního projevu prezidenta Ruské federace a má pro Rusy symbolický význam.

## 6 Miloš Zeman (ve funkci prezidenta ČR od roku 2012)

### 6.1 Životopis

Miloš Zeman se narodil 28. září 1944 v Kolíně, kde absolvoval základní a Střední ekonomickou školu. Kvůli referátu o T. G. Masarykovi mu však další studium bylo zakázáno. Později mu bylo umožněno alespoň dálkové studium oboru národohospodářské plánování na Vysoké škole ekonomické v Praze. V roce 1969 obhájil diplomovou práci na téma prognostiky, odpromoval s červeným diplomem a začal vyučovat na VŠE.

O rok později byl kvůli svému nesouhlasu se sovětskou okupací vyloučen z komunistické strany a přišel o práci. Stejná situace se opakovala ještě dvakrát, naposledy v roce 1989 kvůli článku *Prognostika a přestavba*, který vyšel v Technickém magazínu. 17. listopadu se účastnil demonstraci na Národní třídě.

Od roku 1990 působil jako poslanec Federálního shromáždění (za Občanské fórum) a v roce 1993 se stal předsedou ČSSD. Později získal funkci předsedy Poslanecké sněmovny a v roce 1998 se stal předsedou vlády České republiky.

V roce 2003 poprvé kandidoval na funkci prezidenta republiky, avšak nebyl zvolen. V letech 2003 – 2009 žil na Vysočině a věnoval se publikační činnosti; v tomto období vydal knihu *Jak jsem se mýlil v politice*, která se stala bestsellerem.

V roce 2012 v historicky prvních přímých volbách prezidenta získal 54,8 % voličských hlasů a byl zvolen do funkce hlavy státu.<sup>29</sup>

---

<sup>29</sup>Životopis. In: *Miloš Zeman - oficiální stránky* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.zemanmilos.cz/cz/t/zivotopis.htm>

## 6.2 Ukázky

### Brífink k ukončení prezidentské návštěvy Jihomoravského kraje

27. 1. 2016

(11:34)

*(...) bych chtěl z několika důvodů ocenit ▪ otevření hospice v městě újezd u brna, protože tento hospic byl vybudován za neuvěřitelně krátkou dobu jednoho roku, jak říkal jeden bývalý politik, kdo to má, nu a stál pana hejtmama sto sedmdesátmilionů korun a já bych mu chtěl osobně poděkovat před vámi, protože vím, jak těžko se peníze vydávají a kolik je o ně uchazečů a ((v sále začal zvonit mobilní telefon)) o to více si vážím, že, **zase někdo neumí zacházet s mobilem, že?** o to více si vážím toho, že se podařilo (...)*

Prezident republiky pronesl krátký projev u příležitosti návštěvy Jihomoravského kraje, v němž reagoval na slova hejtmana kraje Michala Haška. Když děkoval hejtmanovi za realizaci stavby hospicu v Újezdě u Brna, začal některému z přítomných v sále vyzvánět mobilní telefon.

Samotný fakt, že si někdo zapomněl vypnout zvonění před významnou událostí, jako je vystoupení prezidenta republiky, představuje porušení pravidel slušného chování; ze strany řečníka je však nejvhodnější reakcí na podobné vyrušení nenechat se vyvést z míry, incident tiše přejít a pokračovat v projevu. Jakákoli poznámka ze strany Miloše Zemana by působila velmi neomaleně, protože může majitele mobilního telefonu ztrapnit v už tak nepříjemné situaci; komentář *zase někdo neumí zacházet s mobilem, že?* však lze označit za vyloženě hrubý, poněvadž obsahuje negativní hodnocení majitele mobilního telefonu. Z úst nejvyššího představitele státu, který má bohaté zkušenosti s veřejnými projevy a od kterého se očekává určitá odolnost vůči běžným rušivým jevům, které se mohou v průběhu vystoupení objevit, působí podobné poznámky nemístně a jsou zcela zbytečné.

(15:56)

*poku(d') jde o moje vztahy s premiérem, rozhodl jsem se, že se zastřelím, případně, že sám sebe vyzvu k zastřelení. budu citovat větu, kterou naštěstí, správně interpretovala jak vaše česká televize, tak televize nova a kterou neinterpretovali správně někteří čeští novináři. ta originální věta dnes znovu publikovaná a vysílaná zněla, že můžete se zbavit jakéhokoli politika, prezidenta nevyjímaje, buď demokratickou cestou, to znamená svobodnými volbami a tazatelka, mladá studentka, která protestovala proti panu premiérovi sobotkovi a žádala jeho odvolání, byla poučena, že tyto svobodné volby budou u nás v roce dva tisíce sedmnáct a že vypadá mladě, takže se toho určitě dočká a nebo – pokračuji v citátu – nedemokratickou cestou tedy kalašnikovem. z této jedné věty někteří politici vyvodili, že chci pana sobotku zastřelit, **i když v této větě nebyl vůbec jmenován**, a se stejnou zvrácenou logikou, protože prezidentskou funkci jsem jmenoval, mohu vyvodit, že vyzývám k zastřelení sebe sama. nicméně protože zdvořilost je mně, jak dobře víte, bytostně vlastní, tak nebudu jmenovat politiky, kteří podle mého názoru ze sebe svoj(i) **hysterickou reakcí udělali tak trochu šašky** a myslím si, že **potrefené hus(e) se už ozvaly**.<sup>30</sup>*

Poté, co Zeman ukončil svůj projev, dostali pro své otázky prostor novináři. Jako první svou otázku položil zástupce České televize a ptal se Miloše Zemana, jak v současné době hodnotí své vztahy s premiérem Sobotkou. Zeman správně pochopil, že novinář svou otázkou naráží na jeho nedávný ostře kritizovaný výrok, kterým odpovídal v jihomoravském Tišnově studentce na otázku, zda by nebylo vhodné premiéra Sobotku odvolat. Podle Zemana došlo k dezinterpretaci jeho tvrzení v některých českých médiích a považovat jej za podněcování k zastřelení Sobotky je absurdní.

Zmíněnou větu pak znovu odcitoval a argumentoval také tím, že premiér Sobotka v této větě vůbec nebyl jmenován. Toto tvrzení lze považovat za manipulativní a překroucené. Při pozorném přečtení jeho výrok skutečně není podněcováním k jakémukoli násilí, nicméně popírat jeho souvislost s premiérem Sobotkou, přestože v dané větě vůbec nebyl jmenován, je demagogie. Zeman

---

<sup>30</sup> Prezident Zeman: Někteří politici ze sebe udělali tak trochu šašky. In: Youtube [online]. 27. 01. 2016 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele OrangeVideoTube. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dMIfp00ctQE>

reagoval na přímou otázku týkající se premiéra, je tedy pochopitelné, že si Sobotka a česká média vyložili tento výrok jako mířený proti němu.

Za porušení maximy ocenění a uznání lze označit také Zemanovo tvrzení, že někteří čeští politikové ze sebe udělali šašky, a frazeologismus *potrefené husy už se ozvaly*, které obsahují negativní hodnocení a jsou urážlivé bez ohledu na to, že konkrétní politiky nejmenoval.

Tempo řeči v tomto projevu je možná zbytečně pomalé, což v kombinaci s nevýraznou hlasovou intonací způsobuje, že text plyne pomalu a působí monotónně. Zeman zde používá poměrně dlouhá a komplikovaná souvětí, jejichž struktura je ještě obohacena vkládáním přímé řeči. Prezidentova intonace málokdy klesá, proto je pro diváka poměrně složité se v textu dobře orientovat a určit v takto dlouhých a složitých strukturách začátek a konec věty (myšlenky).

Miloš Zeman málo pracuje s pauzami – v ukázce dělá spíše „mikropauzy“, s jejichž pomoci rozděluje slova na slabiky za účelem je odlišit a zvýraznit. Další práce s pauzami by možná ani nebyla žádoucí s ohledem na celkově velmi umírněné tempo řeči a mohla by naopak způsobit „vleklost“ textu. Zeman obecně málo moduluje a používá intonačních důrazů na sémantické jádro výpovědi. Kvůli tomu může jeho projev na první pohled působit unyle a může vést ke ztrátě pozornosti adresáta textu.

## Návštěva prezidenta na Královéhradecku

20. února 2015 (03:47)

*chtěl bych vás ale současně informovat, že před vchodem do sálu, kde mám setkání s občany, se vždy konají masové demonstrace s červenými kartami, přičemž průměrný počet účastníků těchto demonstrací, jak jsme si to počítali, je čtyři. z toho logicky vyplývá, že je to **nádherná pastva pro novináře**, protože i úzký teleobjektiv dokáže zachytit 4 osoby ▪ a pak je samozřejmě **vydávat za záběr z masové protestní demonstrace**. že by tito lidé vešli do sálu, i když je k tomu (tenhle) můj tiskový mluvčí několikrát zdvořile vyzýval s tím, že na původních černých kartách bylo dokonce=červených kartách, bylo dokonce heslo chceme si s vámi promluvit, pane prezidente, tak oni vždycky utečou. bohužel. i když jim nabízím právo prvního slova. no takže jsem z tohoto důvodu dospěl k názoru, že jsou to **dosti zbabělá cháska**, protože jak říkal Masaryk – demokracie je diskuze a: pokud někdo **nemá odvalu nebo schopnosti diskutovat, pak by se měl dorozumívát jiným, ▪ méně náročným, způsobem**.*

Miloš Zeman při své návštěvě Královéhradeckého kraje poděkoval všem občanům, že se účastní tohoto setkání, a zmínil také přítomnost svých odpůrců na takových akcích. Tvrdí, že jejich průměrná účast je 4 osoby a naznačuje, že údajné masové protestní demonstrace, o kterých informují sdělovací prostředky, jsou pouze mediální „nafukování“. Hovoří o tom jako o „*pastvě pro novináře*“, tedy že tak novináři činí vědomě a dokonce s radostí. Český prezident je svým záporným vztahem k novinářům a k českým médiím obecně dobře znám. Tímto prohlášením v podstatě napadá jejich objektivitu a lze jej označit za přinejmenším nelichotivé.

Ještě ostřeji se Zeman pouští do účastníků těchto demonstrací. Tito lidé údajně demonstrují s transparenty „Chceme si s vámi promluvit, pane prezidente“, ale i přes vyzvání se diskuze zúčastnit, vždy odejdou. Prezident je označuje za *dosti zbabělou chásku*. Podobné vyjádření můžeme označit jako otevřenou řečovou agresi, hrubé chování ze strany Miloše Zemana. Slovo *cháska* je navíc expresivní variantou slova *čedř*, svými konotacemi však bližší výrazům *banda* nebo *sebranka* a je až pohrdavé.

Dále prezident naráží na morální kredit a komunikační schopnosti svých odpůrců a zpochybňuje je. Naznačuje, že zmíněné osoby nemají dostatečné

komunikační schopnosti, aby se debaty s prezidentem účastnili; lze tedy říct, že je veřejně zesměšňuje a uráží.

Tempo prezidentova projevu je opět poměrně pomalé, s intonací už pracuje o něco více než v předchozí ukázce a zdůrazňuje klíčové pojmy v textu. Nedělá výraznější pauzy. Miloš Zeman se v textu jednou přeřekl, ale okamžitě se opravil a pokračoval ve větě.

Zeman i v tomto mluveném projevu použil jedno dlouhé a komplikované souvětí. Začal vedlejší větou podmíněnou, na kterou by v další části souvětí měla navazovat věta hlavní s návazností na podmět, obsažený v první větě (například: *že by tito lidé vešli do sálu, ..., se nikdy nestalo*). Místo toho na vedlejší větu navazuje věta hlavní s vlastním podmětem, která ji logicky nerozvíjí (*že by tito lidé vešli do sálu, ..., tak oni vždycky utečou*). V průběhu formulace myšlenky tedy Miloš Zeman nevědomě pozměnil pokračování souvětí, které tak není logicky koherentní, a ačkoli je jeho smysl srozumitelný, jeho recepce je ztížena.



(07:44)

*milý pane redaktore z deníku právo, za první, čekám na omluvu deníku právo, ee že jsem, nebo můj tým, odmítl, aby mě obsluhovali zdravotně postižení, protože jste na první stránce uveřejnili lež. to neznamená, že vám neodpovím na vaši otázku, to pouze znamená, že vám připomenu, že mi a ostatním dlužíte omluvu protože žádný slušný deník by lži, které byly vyvráceny, publikovat neměl. za druhé, pokládám ((rušivý zvuk aparatury)) ano, nechápu to jako sabotáž, ale jako nedokonalost techniky ee za druhé, já to pokládám primárně za záležitost ministerstva zahraničí neboť jak jistě dobře víte, všichni velvyslanci jsou zaměstnanci ministerstva zahraničí. co se týče právního výkladu vámi zmiňovaného ustanovení, dobře víte, že sejdou-li se dva právníci mají nejméně tři různé názory, protože minimálně jeden z nich je schizofrenik, takže já jako neprávnik nechci do tohoto výkladu nijak zasahovat, pouze chci upozornit novináře, kteří se jako vždy soustředí na to méně podstatné, že se jedná minimálně o dvě osoby překračující hranici 70 let, a to mimo jiné paní filipi, která je naší velvyslankyní v damašku.*

Možnost položit prezidentovi otázku jako první využil redaktor z deníku Právo, který se ptal na novelu služebního zákona, podle které by měl být zrušen věkový limit 70 let pro výkon úřadu velvyslance. Miloš Zeman zareagoval velmi nečekaně a začal hovořit o nedávném sporu mezi ním a deníkem Právo.

Už samo oslovení *milý pane redaktore z deníku Právo* s ohledem na obsah sdělení působí spíše jako ironie. Zeman pokračuje osvětlením incidentu, ke kterému došlo, a požaduje omluvu za to, že měl deník Právo na titulní stránce jednoho ze svých vydání zveřejnit lež, která mohla poškodit dobrou image prezidenta a celého jeho týmu a obvinít ho z diskriminace postižených. Ve svém tvrzení nepřímou říká, že deník Právo nejsou slušné noviny. Zeman svou odměřenost vůči tazateli vyjádřil i formálně – výčtem (za první, za druhé).

Z hlediska zdvořilosti v tomto úryvku došlo k porušení maximy ocenění a uznání a také maximy kvantity (uváděj přiměřené množství informací) a relevance (uváděj pouze informace, které jsou relevantní s ohledem na cíl komunikace). Příklad, který Zeman komentoval, nemá žádnou spojitost s položenou otázkou. Za obsahovou stránku vydání navíc nese odpovědnost vedení deníku Právo a k novináři, který položil otázku, se tato událost nijak nevztahuje (respektive Zeman adresuje výtku

přítomnému novináři bez ohledu na to, zda je to oprávněné nebo ne). Takové chování lze vyhodnotit jako agresivní a velmi nezdvořilé vůči tomuto konkrétnímu novináři.

Posléze Zeman opět nevhodně okomentoval rušivým zvuk v sále, způsobený tentokrát technickým problémem s aparaturou (*ano, nechápu to jako sabotáž, ale jako nedokonalost techniky*). Jak již bylo řečeno v komentáři k předchozím ukázkám, podobné rušivé elementy je vhodnější přecházet bez komentáře. Zemanova poznámka byla zcela zbytečná a působí trapně.

V další části ukázky se Zeman nevhodně vyjádřil na účet právníků obecně. Jeho výrok: „*sejdou-li se dva právníci, mají nejméně tři různé názory, protože minimálně jeden z nich je schizofrenik*“ je zřejmě pokusem o vtip a snahou odlehčit svůj projev, nicméně může být urážlivé pro představitele právnické profese.

V závěrečné části ukázky si Zeman neodpustil ještě jednu kritickou poznámku na účet novinářů a podotkl, že se *vždy soustředí na to méně podstatné*, čímž dal najevo svůj názor o předpojatosti médií či neschopnosti českých novinářů identifikovat podstatnou informaci.

Stejně jako v předchozích ukázkách mluví Zeman relativně pomalu, v jeho řeči je poměrně málo pauz a intonace je vyrovnaná. Projev je plynulý, nevyskytují se v něm přerušování ani nesrozumitelná místa. I přes přítomnost složitých syntaktických struktur jsou myšlenky ucelené a logicky provázané.

(18:19)

*tak především vás opravím, pan vitula, pokud mě paměť neklame, není z jižních čech, ale z jižní moravy, konkrétně z židlochovic, ale to je jistě technický detail, i když svědčí <> o informovanosti našich novinářů, ale já vám to odpouštím, pane redaktore. a teď k věcné podstatě ▪ v zásadě, ale jenom v zásadě souhlasím s panem Vitulou jenom mu doporučuji, aby svůj skvělý námět realizoval poněkud jiným způsobem. oblékl si maskáče, obul kanady, vzal do ruky kalašnikov, přihlásil se na ukrajině do dobrovolnického ▪ praporu azov, a pokud možno, padl v prvních řadách.<sup>31</sup>*

Další z otázek se týkala prezidentova názoru na nápad šéfa TOP09 v Jižních Čechách Jana Vituly, že bychom s ohledem na současnou situaci na Ukrajině a v Rusku měli všem ruským občanům, kteří přicestují do České republiky, jejich pobyt u nás co nejvíce znepríjemnit a dát jim najevo, že zde nejsou vítáni.

Miloš Zeman se nejprve rozhodl opravit informační nepřesnost otázky, učinil tak zcela přímočaře a s neskrývanou radostí. Danou nepřesnost sice označil za *technický detail*, čímž mohl svému komunikačnímu partnerovi projevit určitou solidaritu a pochopení, nicméně vzápětí celou situaci obrátil a použil jako argument ke zpochybnění dobré informovanosti českých novinářů.

V samotné odpovědi Zeman tvrdí, že v zásadě s Janem Vitulou souhlasí, ale ironicky dodává („*skvělý*“ *námět*), aby se sám přihlásil do dobrovolnického praporu na Ukrajině, a pokud možno, padl v prvních řadách. Ironie mířená proti komunikačnímu partnerovi působí vždy útočně, není vítaným prostředkem v přátelském rozhovoru a otevřeně někomu nebo o někom říkat, aby padl v prvních řadách, není porušením zdvořilosti, ale spíš nepřátelský gestem vyjadřujícím negativní hodnocení zmíněné osoby.

Ani v této ukázce Zeman nepoužívá velké množství extralingvistických prostředků. Jeho projev plyne pomalu, je souvislý a tentokrát bez delších větných celků. Pasáž, v níž hovoří o špatné informovanosti českých novinářů, pronáší se smíchem. V kombinaci s obsahem jeho komentáře lze smích interpretovat tak, že mu

---

<sup>31</sup> Prezident Zeman Vitulovi TOP 09: Oblečte si maskáče, jeďte na Ukrajinu a padněte v první linii. In: Youtube [online]. 20. 02. 2015 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele OrangeVideoTube. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=tzJIUslwcpE>

možnost si opětovně „rýpnout“ do novinářů činí potěšení, nebo dokonce jako výsměch.

## **Rozhovor s prezidentem po dvou letech na Hradě**

12. března 2015

(03:58)

Zeman:(...) *můžete mně uvést jediný příklad příměří, které by dodržoval islámský stát?*

Kopecký: *pane prezidente, v sobotu tady byla akce k vašemu druhému výročí inaugurace-*

Zeman: *[Hmm]*

Kopecký: *[a tam]*

Zeman: *takže jste mně neodpověděl na moji otázku.*

Kopecký: *jesi=jesi dovolíte, tak já budu klást otázky.*

Zeman: *ale já taky.*

Kopecký: *a:*

Zeman: *u nás je rovnoprávnost, pane redaktore.*

Kopecký: *a na té akci byl předseda komunistické strany (...)*

Březnový rozhovor Miloše Zemana u příležitosti dvou let ve funkci prezidenta v některých pasážích nespňuje předpoklady kooperační komunikace. V tomto úryvku Kopecký nepřímo srovnal situaci na Ukrajině s Islámským státem. Miloš Zeman místo mírné formy vyjádření nesouhlasu zmínil své pochyby o informovanosti českých novinářů a odpověď zakončil otázkou.

Z kontextu bylo možné otázku pochopit jako řečnickou, tedy že není nezbytné na ni odpovídat. S ohledem na tradiční koncept interview (novinář se ptá - osobnost, se kterou dělá rozhovor, odpovídá) totéž usoudil i Kopecký a přešel k další otázce. Zeman se s tím nespokojil a skočil mu do řeči, čímž novináře zjevně vyvedl z míry. Ten se snažil situaci zvládnout a a požádal prezidenta, aby tradiční formu rozhovoru neporušoval, a snažil se v interview pokračovat, přestože se na něm projevil stres a ve své formulaci se „zakoktal“.

Zeman i přes tuto žádost v přerušování novináře pokračoval a v jeho výpovědi vyznívají poněkud ofenzivně a vyjadřují konfliktní postoj (ale já taky). Svého práva pokládat novináři otázky se dovolával na základě rovnoprávnosti. Kopecký se snažil na prezidentovy poznámky dále nereagovat a pokračoval v dotazování. Prezident tak byl nucen začít v rozhovoru opět spolupracovat.

(05:04)

Zeman: *nicméně pane redaktore, jak se na vás dívám, nejste příliš mlád a jako člověk v mírně pokročilém věku byste měl vědět, že existuje americká lobby, ruská lobby, německá lobby, britská lobby, kéž by existovala česká lobby (...)*<sup>32</sup>

S poukazováním na věk nebo otázkami týkajícími se věku by se ve zdvořilé konverzaci mělo zacházet velmi opatrně. Stárí se v naší kultuře sice asociuje se zkušenostmi a moudrostí, nicméně mládí se považuje za atraktivní a lidé se ho snaží všemožnými prostředky uchovat.

Naznačovat někomu, že už *není příliš mlád* (nebo že tak vypadá), je samo o sobě porušením etikety. Svou netaktnost Zeman ještě prohloubil tvrzením, že by Kopecký *jako člověk v mírně pokročilém věku měl něco vědět*, a neví. Nepřímo tak říká, že je s ním něco v nepořádku a nesplňuje to, co se od lidí v jeho věku očekává.

---

<sup>32</sup> Miloš Zeman - Rozhovor s prezidentem po dvou letech na hradě. In: Youtube [online]. 12. 03. 2015 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Horacio 2006. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=nzW-izzExU0>

## **Rozhovor prezidenta republiky pro pořad Prezidentský Pressklub Frekvence 1**

14. února 2016

Veselý : *no pozor, zítra má čtyřicáté čtvrté narozeniny Jaromír Jágr, tak kdybychom chtěli popřát, takhle na dálku?*

Zeman: *tak já mu přeju, aby jeho přítelkyně byla milá, hodná, poslušná, **aby mu dlouho vydržela a aby neměla náklady jako trysková stíhačka.***

Veselý: *((smích)) dobře a teď pojďme, pane prezidente, ke zcela vážným věcem.*

V pravidelném pořadu Pressklub, vysílaném na rádiu Frekvence 1, byl v únoru letošního roku prezident Zeman vyzpovídan moderátorem Lubošem Xaverem Veselým. Veselý chtěl zjevně začít rozhovor odlehčeným tématem a položil Zemanovi otázku, co by popřál k 40. narozeninám české hokejové hvězdě Jaromíru Jágrovi. Jaromír Jágr je v českých bulvárních novinách zmiňován kvůli častému střídání partnerek, zpravidla z řad modelek. Odpovídá tak stereotypnímu schématu, že sportovci si partnerku hledají mezi modelkami.

Svou odpovědí „*aby mu (nová přítelkyně) dlouho vydržela a neměla náklady jako trysková stíhačka*“ tento stereotyp podpořil a poměrně bezohledně zaútočil na Jágrovo soukromí. Obecně lze říci, že hovořit o cizích nevydařených vztazích či častém střídání partnerek, je porušením maximy taktu a šlechetnosti.

Zároveň také zmínil stereotyp, podle kterého se přítelkyně sportovců často jen přiživují na jejich slávě a majetku. Podobnou poznámku by si Jágrova současná přítelkyně mohla vyložit jako označení za „zlatokopku“ a mohla by se urazit.

Zemanova poznámka byla zřejmě alespoň částečně míněna jako vtip, který u moderátora vyvolal smích, níméně se veřejně dotkl soukromého života cizí osoby a mohl ji (a její blízké) vystavit ve špatném světle. Podobného chování by se měl prezident v rozhovorech vyvarovat a nepodporovat tak spekulace bulvárních médií.

(12:47)

Zeman: mě nedokáže zasáhnout téměř nic, milý xavere. já vám uvedu pouze dvě nebo tři fakta v této souvislosti. jak víte ▪ konaly se počátkem února dvě demonstrace, jedna ve prospěch pana premiéra, před úřadem vlády, a ta měla hojnou účast asi padesát osob a druhá asi pětitisícová, opačná ▪ demonstrace na hradčanském náměstí. tu první demonstraci organizoval jistý pán jménem peszynski, a protože frekvence je svobodomyšlná stanice, tak odcituji z interview, nebo spíše z facebooku pana peszynského, z internetu jeho výrok, **pozor, cituji. prezident je zasrané fašistické hovado a až chcípne, tak se ožeru, konec citátu.** nu a tento muž organizoval onu padesátičlennou demonstraci na podporu premiéra, přičemž na webových stránkách sociální demokracie byla výzva, aby se příznivci sociální demokracie této demonstrace zúčastnili. takže tím reaguji na vaši otázku. získávám-li ve své politické cestě podporu ▪ lidí s tímto výrazivem a ti organizují demonstrace na moji podporu, pak je asi něco špatně.

Veselý: já vás přesto poprosím, pane prezidente, abychom i v těch citacích se nedopouštěli ee vulgarismů. [tak-]

Zeman: [nebojte] se, nic jiného už nebude. ale já nemohu za vulgarismy druhých.

V další části interview moderátor zmínil nedávné prohlášení premiéra Sobotky, v němž zaznělo, že naše země nepotřebuje politiky, kteří nafukují riziko ve prospěch vlastních cílů. Veselý se domníval, že se jednalo o jistý vzkaz prezidentovi, a ptal se, zda byl Zeman tímto prohlášením nějak zasažen.

Zeman svou odpověď vystavěl na faktech, která s otázkou moderátora úplně nesouvisí a hovořil o demonstraci organizované jistým panem Peszynskim. Aby ukázal svůj názor na Peszynského, odcitoval status z jeho facebookového profilu, v němž se Peszynski velmi hrubě a agresivně vyjadřoval na účet Miloše Zemana. Zeman užil přímou citaci, tudíž v přímém přenosu zazněly všechny vulgarismy, které Peszynski na Facebooku zveřejnil.

Moderátor Zemana okamžitě vyzval, aby se ani v citacích nedopouštěl vulgarismů, načež Zeman slíbil, že se to nebude opakovat, ale bránil se, že nemůže za vulgarismy ostatních. Nejedná se o první problém s vulgarismy, který Zeman v průběhu veřejného vysílání způsobil. Podobná situace nastala v Hovorech z Lán, které odvysílala stanice Radiožurnál. Zeman tehdy prohlásil, že vláda z\*urvila



*služební zákon* a označil skupinu Pussy Riot za pornografickou skupinku, v jejichž textech je *ku\*da sem, ku\*da tam*. Na upozornění šéfredaktora Pokorného, Zeman odvětil, že se pouze inspiroval mluvou Karla Schwarzenberga, který *v každé druhé větě říká ho\*no*, což lze považovat za dehonestující, urážlivý výrok vůči svému protikandidátovi z prezidentské volby.

Po odvysílání Hovorů z Lán se na Zemanovu hlavu snesla velká kritika a v nepříjemné situaci se ocitl i Jan Pokorný, který později přiznal, že byl takovým chováním hlavy státu zaskočen, ale nechtěl rozhovor přerušovat. Odvysíláním Hovorů z Lán se zabývala i Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, která nakonec rozhodla, že reakce Jana Pokorného byla adekvátní a nemohl Zemanovi v pronášení vulgarismů zabránit<sup>33</sup>. Mluvčí Hradu Jiří Ovčáček na tiskové konferenci prohlásil, že prezident pouze přeložil název ruské skupiny a citoval svého politického oponenta Schwarzenberga.

Domnívám se, že je nepřijatelné, aby nejvyšší ústavní představitel státu ve veřejných projevech užíval vulgarismy, přestože některé z nich pouze cituje. Podle Zemanovy reakce na upozornění moderátora si prezident nevhodnost užitých výrazů plně uvědomuje a mohl je tedy nahradit opisem, náznakem, nebo je jiným způsobem z textu odfiltrovat. Jak bylo zmíněno v kapitole o politickém diskursu v této práci, za obsah textu nese zodpovědnost politik, který text pronáší.

---

<sup>33</sup>Rozhlasová rada: Příště už Zemana z Lán raději nepouštějte živě. In: Lidovky.cz [online]. Praha, 2014 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/rozhlasova-rad-priste-uz-zemana-do-eteru-radeji-nepoustejte-zive-pyt-/zpravy-domov.aspx?c=A141126\\_152245\\_ln\\_domov\\_jzl](http://www.lidovky.cz/rozhlasova-rad-priste-uz-zemana-do-eteru-radeji-nepoustejte-zive-pyt-/zpravy-domov.aspx?c=A141126_152245_ln_domov_jzl)

Veselý: *je to násilí a: mě by ještě zajímalo, pane prezidente jestli máte pocit, že policie české republiky o tom minulém týdnu selhala, nebo ne, ostatně ee pan ministr pelikán to řekl zcela otevřeně.*

Zeman: *je hrozné, že ▪ když tiskový mluvčí hradu něco pronese, tak xaver veselý si toho vůbec nevšimne ((smích)). já jsem vyslovil poděkování policii za precizní a profesionální práci.*

Veselý: *tak, a já jsem chtěl, abyste reagoval na pana ministra pelikána.*

Zeman: *a ten řekl co?*

Veselý: *ten řekl, že policie selhala.*

Zeman: *no já si to nemyslím. já si myslím, že policie ee dokázala oddělit ty dvě skupiny ▪ a teď si představte, pokud je to opravdu jedna ku stu, kdyby se ty dvě skupiny dostaly do konfliktu no tak tady máte velmi silné násilné trestné činy, a to bych samozřejmě nepřál. ať si každý demonstruje za svoje názory, ale jak říkal karel marx, znáte toho klasika? kdokoli sahá ke klacku, dokazuje, že mu došly argumenty.*

Veselý: *tak, já tedy dodám ještě, že mě mrzí, že prezident republiky nesleduje to, co řekne ee pan ministr spravedlnosti, když jsem to tak od vás dostal na talíři.*

Miloš Zeman po celou dobu rozhovoru zaujímal poněkud kritický postoj vůči moderátorovi Veselému a nevynechal jedinou příležitost mu dát najevo, že není o něčem informován a jeho dotazy jsou zbytečné. Podobně tomu bylo i u otázky, co si prezident myslí o tvrzení ministra spravedlnosti Roberta Pelikána, který kritizoval počínání policie při únorovém pochodu levicových extrémistů k Pražskému hradu<sup>34</sup> a prohlásil, že policie podle jeho názoru selhala.

Zeman svými slovy naznačil, že Veselý nesleduje prohlášení mluvčího Hradu a že jím položená otázka byla v oficiálním prohlášení zodpovězena. Moderátor tedy požádal prezidenta, aby zareagoval přímo na prohlášení ministra spravedlnosti. Zeman vynechává ustálené prostředky řečové etikety a jeho hlas zní odměřeně; jeho otázka „a ten řekl co?“ proto zní příliš kategoricky, jakoby ho moderátor obtěžoval. Teprve poté, co byl informován, tedy odpověděl na otázku. Zeman v tomto úryvku vyjadřuje negativně hodnotící emocionální postoj k moderátorovi, některé své

---

<sup>34</sup>Ministr Pelikán čeká padání hlav u policie po jejím selhání při protestech Zdroj: [http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208\\_160150\\_domaci\\_kop](http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208_160150_domaci_kop). In: Idnes.cz [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208\\_160150\\_domaci\\_kop](http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208_160150_domaci_kop)

poznámky pronáší se smíchem, takže působí jako výsměch, dehonestace komunikačního partnera. Takové chování lze vyhodnotit jako řečovou agresi, která vyvolala odvetnou jazykovou agresi.

Ne zcela korektní byla totiž i reakce Xavera Veselého, který se rozhodl nenechat si neustálé negativní poznámky líbit, ve svém řečovém chování zaujal opoziční stanovisko a rozhodl se prezidentovi jeho odměřené repliky oplatit stejným způsobem. Poznamenal, že ho mrzí, že prezident republiky nesleduje prohlášení ministra spravedlnosti. Z poznámky sice vyplývá, že se jedná o pouhou reakci na útok prezidenta vůči moderátorově osobě, i přesto však byla podobná poznámka zbytečná a bylo by vhodnější Zemanovy poznámky jednoduše ignorovat, neboť vzájemné oplácení nezdvořilosti by mohlo vyústit ve spor.

(19:43)

Veselý : *dobře. vy se chystáte na jakousi cestu na slovensko, budete mluvit s panem ficem ve velmi-*

Zeman: *[vaše] informovanost je obdivuhodná ((smích)). na slovensku jsem byl v pátek.*

Veselý: *[no počkejte, a nevíte, na co se chci ptát.]*

Zeman: *a s robertem ficem jsem v pátek také jednal. takže kdybyste měl stroj času, tak byste se teď mohl vrátit a položit otázku ještě jednou.*

Veselý: *tak já ji položím s dovolením do konce.*

Zeman: *no.*

Veselý: *právě na to vaše setkání jsem četl na internetu takové odvolání, že dokonce budete ■ spolu spolupracovat a má být nějaká další schůzka, která se má věnovat pouze a jenom uprchlíkům. je to pravda nebo není?*

Zeman: *ne, ale krásně jste z toho vybruslil ((smích)). nejdřív jste zapomněl, že už jsem před několika málo dny, před dvěma dny, abych byl přesný, na slovensku byl, a pak jste si vymyslel další způsob ((smích)) s neodolatelným programem, takže já vám blahopřeji k vaší pohotovosti.<sup>35</sup>*

Užití ironie v komunikaci představuje z hlediska pragmalinguistiky porušení Griceovy maximy kvality (neříkej to, čím si nejsi jist). V dané ukázce pomocí tohoto druhu protimluvy prezident Zeman kritizuje neznalost moderátora pořadu a jeho nedostatečnou orientaci v současném dění. Svou repliku pronáší zároveň s moderátorem, který měl v tuto chvíli slovo, a nenechává jej domluvit. Působí tak jako komunikační partner, který neumí, nebo spíš nechce naslouchat.

Veselý se snaží opět se ujmout slova a brání se tím, že nedostal možnost položit svou otázku do konce. V rozhovoru tak dochází k dalšímu současně pronesenému úseku. Prezident však znovu napadá svého komunikačního partnera ironickou poznámkou. V průběhu tohoto interview s Lubošem Xaverem Veselým se nejedná o první známku řečové agrese a celkové ladění rozhovoru působí, že Zeman tímto vyjadřuje svůj kritický postoj k Veselému.

---

<sup>35</sup> Prezidentský Pressklub - 14.2.2016. In: Youtube [online]. 14. 02. 2016 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Frekvence 1. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=X52SJxGWHMs>

Poté, co se moderátor znovu dožaduje slova, prezident vyjadřuje svolení strohým a odměřeným *no*. Moderátor vysvětluje, že měl na mysli jinou schůzku, která by měla na páteční schůzku se slovenským premiérem navazovat.

Miloš Zeman však toto vysvětlení nepřijímá a trvá na tom, že se Veselý zmýlil a nyní se snaží svůj omyl skrýt. Takové jednání protičečí požadavkům kooperativního principu v komunikaci, neboť podle něj by měl prezident novinářovo vysvětlení akceptovat a pomoci mu dostat se z trapné situace i za předpokladu, že by se skutečně jednalo o výmluvu.

Zeman svým jednáním nejen naznačil, že se Veselý snaží ze svého omylu „vylhat“, ale ještě jeho údajnou lež nepřímo označil za zcela průhlednou a udělal z něj hlupáka. V závěru moderátorovi poblahopřál k pohotovosti, s níž si svou lež vymyslel. Své komentáře Miloš Zeman pronáší se smíchem, což působí, že má ze vzniklé situace radost a je dokonce rád, že může novináře veřejně ztrapnit.

## Rozhovor prezidenta republiky pro pořad Prezidentský Pressklub Frekvence 1

6. prosince 2015

(00:22)

Veselý: *pane prezidente, jakpak jste prožil druhou adventní neděli, na úvod?*

Zeman: *spánkem.*

Veselý: *doted? je po sedmnácté hodině.*

Zeman: *téměř doted, přesněji řečeno do čtvrté hodiny odpolední.*

Veselý: *pardon?*

Zeman: *a pak jsem se nechal na vaši počest, xavere, ostříhat. vy taky. a oba dva vypadáme naprosto příšerně.*<sup>36</sup>

V prosincovém vysílání Prezidentského pressklubu došlo k porušení pravidel zdvořilé komunikace hned v počátku dialogu. Moderátor chtěl začít lehčím tématem na začátek a položil Miloši Zemanovi otázku, jak strávil druhou adventní neděli. Jeho odpovědi byly velmi stručné a překvapivé.

Její součástí pak bylo sdělení, že se – stejně jako Veselý – nechal ostříhat a oba teď podle Zemanova názoru vypadají naprosto příšerně. Takto negativně hodnotící stanovisko lze považovat za zcela explicitní urážku. Do hodnocení prezident zahrnul i svou osobu, tudíž se domnívám, že v tomto případě byla jeho poznámka pravděpodobně míněna jako žert, avšak její realizace ve vztahu k cizímu člověku není vhodná. Zeman tak po několikáté slovně napadl moderátora pořadu a projevil se jako agresivní řečník.

Jeho projev je po celou dobu klidný, působí sebejistě a užití poslední repliky vypadá cíleně; zjevně si uvědomuje její charakter a možný dopad na adresáta a jeho reakci. Je možné, že Zeman svého komunikačního partnera tímto způsobem provokuje, snaží se ho prostřednictvím této strategie vyvést z míry a získat tak nad ním v tomto rozhovoru převahu.

---

<sup>36</sup> Zeman v Pressklubu: Je čas, aby skončila blbá nálada. In: Frekvence 1 [online]. 06. 12. 2015 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.frekvence1.cz/radio/zaznamy-poradu/zeman-v-pressklubu-je-cas-aby-skoncila-blba-nalada-to-reknu-ve-vanocnim-poselstvi-19838>

## Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy

11. února 2016

*Ohledně Kosova se hovoří v Bruselu, že by se v budoucnu stalo členem EU. Současný ministr zahraničí a zřejmě budoucí prezident Kosova Hashim Thaci, který byl jedním z vůdců teroristické UÇK řekl, že země je orientovaná na euroatlantický prostor a žádá, abychom Kosovo brali jako normální zemi.*

*Žádat můžete, ale to je tak všechno, co s tím můžete dělat, jak říká Jára Cimrman. To znamená, **nejdřív musí Kosovo dokázat, že je normální zemí. Upřímně řečeno, v žádné normální zemi by se Hashim Thaci nemohl stát prezidentem, dokonce ani ministrem zahraničí.***<sup>37</sup>

V interview pro Parlamentní listy se Miloš Zeman poměrně odmítavě vyjádřil k žádosti pravděpodobného budoucího prezidenta Kosova Hashima Thaciho. Prohlásil, že v žádné normální zemi by se Thaci nemohl dostat na post tak významného politického představitele a že Kosovo bude nejprve muset dokázat, že je normální zemí.

Tímto se nejen mohl dotknout obyvatel Kosova, kteří bojují o uznání své země jako nezávislého, demokratického státu od roku 2008, ale i zmíněného kosovského politika. Česká republika patří mezi 109 zemí, které nezávislou Kosovskou republiku uznaly, přestože Miloš Zeman od počátku patřil k českým politikům, kteří se vyjádřili proti tomuto aktu.

Zeman jako hlava státu má samozřejmě právo vyjádřit svůj nesouhlas; z hlediska zdvořilosti by se však měl zdržovat takto kategorických hodnocení, protože by mohl urazit národní hrdost obyvatel této země. Problematickým je také výraz normální, který je v běžném užívání neutrální.

V kontextu prohlášení, že *někdo/něco není normální* však celá fráze nabývá negativní konotace, a vyjadřuje, že označovaný objekt není v souladu s normou nebo většinou, což je špatně. Bylo by proto vhodnější se formulací s negativním hodnocením objektu vyhnout a zvolit formulaci, která neobsahuje jeho negativní

---

<sup>37</sup> Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy. In: Pražský hrad [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-parlamentni-listy-11-12449>

hodnocení (např. Kosovo bude nejprve muset dokázat, že politická situace na jeho území je stabilní).



## Vánoční poselství prezidenta republiky Miloše Zemana 2015

26.12.2015

*vážení a milí spoluobčané.*

*setkáváme se opět po roce, abychom společně přemýšleli ▪ o událostech, které se v tomto roce uskutečnily. stejně jako v lidském životě ▪ i v životě naší republiky ▪ jsou to události radostné i méně radostné, ale jsem velmi rád, že těch radostnějších je podstatně víc.*

*začnu tou první. s výjimkou malty je česká republika na prvním místě v evropské unii z hlediska růstu své ekonomiky. je to veliký úspěch a chtěl bych za něj poděkovat našim zaměstnancům ▪ našim zaměstnavatelům ▪ a chtěl bych také ocenit českou vládu za její hospodářskou politiku. jak řekl ministr financí, vláda odšpuntovala ekonomiku. a já bych k tomu jenom dodal, že ji vymanila ze svěřací kazajky škrťících opatření minulých pravicových vlád.*

*druhou dobrou zprávou je to, že podle našich statistiků průměrná mzda, měsíční mzda, vzrostla o tisíc korun. a je dobře, když je hospodářský růst doprovázen i růstem životní úrovně. ▪ týká se to ostatně i našich starobních důchodců, kteří příští rok budou mít ubohou valorizaci čtyřicet korun měsíčně, ale v roce dva tisíce sedmnáct by měli získat, bez započtení inflace, třetinu růstu průměrné mzdy, tedy minimálně tři sta korun. přál bych si jenom, aby tato částka byla pro všechny, protože jinak by se prohluboval rozdíl mezi starodůchodci a novodůchodci.*

*no a poslední dobrá zpráva se týká nezaměstnanosti. jsme na druhém místě v evropské unii hned za německem pokud jde o nízkou míru nezaměstnanosti. A protože současně přibyla i volná pracovní místa, věřím, že ti, kdo opravdu chtějí pracovat, svoji práci najdou. to ovšem neplatí pro ty, kdo práci odmítají, aniž by k tomu měli vážné zdravotní důvody. podporuji růst minimální mzdy, ale nepodporuji růst sociálních dávek, protože se domnívám, že právě nůžky rozevírající se mezi minimální mzdou a sociálními dávkami mají lidi nutit k užitečné a v budoucnosti i dobře placené práci. kromě toho některé sociální dávky jsou naprosto nesmyslné. například státní příspěvek na bydlení jenom vytvořil ubytovny a obchod s chudobou.*

*celkově tedy můžeme říci, že ▪ skončila ▪ blbá ▪ nálada. a že je důvod pro opatrný a kritický optimismus, pro pozitivní očekávání, které je důležitým psychologickým faktorem ekonomického růstu, a že je také důvod, abychom se na sebe také občas usmáli, jako já teď na vás ▪, tak ((úsměv)), protože s úsměvem jde všechno líp.*

*jsem někdy kritizován za to, že ve svých vánočních poselstvích nemluví o vizi české republiky. já jsem sice na toto téma napsal několik knih a pronesl řadu projevů, mimo jiné v poslanecké sněmovně, ale velmi rád, ve vší stručnosti, svoji vizi české republiky ještě jednou představím. je to vize založená na postupném přibližování našeho státu ke skandinávskému modelu sociálního státu, tedy modelu, který je založen na dvou pilířích. na vysokých daních, což je velmi nepopulární, zejména na progresivním zdanění příjmů fyzických osob ▪ kdy ti nejbohatší platí relativně nejvyšší daně. nu a současně je založen na tom, že daňový výnos se nerozkrade, ale ▪ že je určen na investice do lidí, do veřejného sektoru. to znamená do zdravotnictví ▪ do školství, ale také do vědy a výzkumu. skandinávské země se umísťují na prvních příčkách žebříčku konkurenceschopnosti, což dokazuje nesprávnost pravicové neoliberální teorie, že čím nižší daně, tím vyšší ekonomický výkon. a kromě toho tyto země mají nejvyšší index kvality života včetně pravděpodobnosti dožití, nízké míry kriminality a tak dále.*

*toto je tedy moje vize, ale plně uznávám, že aby se jí podařilo dosáhnout, je zapotřebí nejdříve zacpat díry státního rozpočtu, jimiž unikají obrovské miliardy formou daňových podvodů ▪ ((prezident se napil ze sklenice)) budu proto podporovat všechny zákony, které čelí daňovým podvodům, ať je to zákon o elektronické evidenci tržeb nebo zákon o prokázání původu příjmů a majetku. ti, kdo namítají, že těmito zákony se zasahuje do osobní svobody lidí, zapomínají, že nikdo nemá právo krást, nikdo nemá právo podvádět a že daňový podvod je ve spojených státech druhý nejtěžší trestný čin po vraždě.*

*závěrem mi dovolu, abych se zmínil o zahraniční politice. ekonomická diplomacie, kterou prosazuje současná vláda i já, zaznamenala v tomto roce významné úspěchy. Jsem rád, že se zlepšily ekonomické vztahy s čínou, která se stává největší ekonomikou světa, že k nám přicházejí i investice z korejské republiky a z řady*

*dalších zemí, že se podařilo zlepšit i vztahy se středoasijskými státy, od nichž dostáváme podstatnou část ropy, a tak dále.*

*a tak v zahraniční politice je jenom jediná temná skvrna a tou je migrační vlna. politici, kteří ▪ zavírají oči před tím, že se k nám tato migrační vlna ještě nepřelila, že se proto není čeho obávat, mi trochu připomínají jednoho bývalého pražského primátora. tento primátor v době povodní stál na mostě a říkal. situace je nad míru výtečná a dvě hodiny poté voda zalila pražské metro. někdy si připadám jako kassandra, která varuje před vtažením trojského koně do města, ▪ a jsem hluboce přesvědčen o tom, že to, čemu čelíme, je organizovaná invaze a nikoliv spontánní pohyb uprchlíků. ti, kdo se zastávají migrantů, mluví o soucitu a solidaritě. soucit je možný u starých, nemocných a především u dětí, ale velká většina nelegálních migrantů jsou mladí zdraví muži bez rodin. a já se ptám, proč tito muži nevezmou do ruky zbraň a nebojují za svobodu své země proti islámskému státu. jejich útěk objektivně posiluje islámský stát. a já si nedovedu představit, že v době, kdy z protektorátu prchali naši mladí muži, prchali proto, aby ve velké británii dostávali sociální dávky. prchali proto, aby bojovali za svobodu své země. a totéž samozřejmě platí i pro ty, kdo odcházejí ze zemí, kde se nebojuje, protože jejich odchod odsuzuje tyto země k další zaostalosti.*

*▪ když se připravovala demonstrace zastánců migrace k sedmnáctému listopadu, tak jsem od jedné z našich zpravodajských služeb dostal informaci, že na transparentu této demonstrace má být nápis tahle země není naše – refugees welcome. potom někdo poradil těmto organizátorům, že **ten nápis je mimořádně hloupý, tak ho nahradili o něco méně hloupým nápisem** tahle země patří všem – refugees welcome.*

*a závěrem svého vánočního poselství bych vám chtěl říci dvě jasné věty. tahle země je naše. a tahle země není a ani nemůže být pro všechny.*

*milí přátelé, šťastný a veselý nový rok.<sup>38</sup>*

---

<sup>38</sup> Vánoční poselství Miloše Zemana. In: Youtube [online]. 26. 12. 2015 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Zdenek Chytra. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CZOFco6FsZo>

Vánoční poselství prezidenta republiky má velmi jasnou strukturu. Záměrem Miloše Zemana zcela zjevně bylo bilancovat končící rok a okomentovat aktuální problémy, se kterými se Česká republika potýká a pravděpodobně bude potýkat i v nadcházejícím roce. Nabízí tak komplexní pohled na události „radostné“ a „méně radostné“.

Ve svém poselství pracuje s konkrétními fakty (ratingy a čísla) a uvádí ekonomické ukazatele, které se v porovnání s předchozími lety zlepšily, jako například průměrná mzda, důchody a nezaměstnanost. Využil tedy příležitost, aby poděkoval politikům, podnikatelům a zaměstnancům, kteří se o tento růst zasloužili. V projevu se však vyjadřuje nejen k úspěchům, ale zmiňuje také negativní aspekty života v České republice.

Zeman reagoval na výtky, že v předchozích poselstvích nezazněla jeho vize České republiky, a přibližuje občanům skandinávský model sociálního státu a svůj záměr podporovat všechny legislativní nástroje, které by měly zabraňovat daňovým únikům.

Další úsek Zemanova projevu je věnován tématu zahraniční politiky, tedy zlepšení vztahů s Čínou, Korejskou republikou a střeasijskými státy. Zeman část poslání věnoval i velmi palčivému tématu – migrační vlně, ke které se často vyjadřuje a kterou označuje za organizovanou invazi. Poměrně tvrdě se staví k mladým mužům, kteří svým útekem podle něj pouze posilují pozici Islámského státu.

Za neetiketní považují vyjádření prezidenta v předposledním odstavci, kde komentuje „hloupost“ nápisů na transparentech, které měli zastánci migrace na demonstraci k 17. listopadu.

V závěru projevu se Zemanovi podařilo zformulovat poměrně působivé heslo, s jehož pomocí vyjádřil svou opozici vůči zastáncům migrace: *Tato země je naše. A tahle země není a nemůže být pro všechny.* S ohledem na strach veřejnosti z migrace a jejích následků se domnívám, že protiklad, který obratně zformuloval Zeman, mohl silně zapůsobit na adresáty textu a vyvolat jejich sympatie.

Po lexikální stránce Zemanův projev obsahuje několik zabarvených výrazů s emočním působením na adresáta textu. Prezident pracuje s obrannými pojmenováními (*rozevřít nůžky, odšpuntovat ekonomiku, vymanit se ze svěrací kazajky*), která text ozvláštňují, dělají ho snadno srozumitelným a udržují pozornost diváka po celou dobu trvání projevu.

Za méně vhodné považujeme užívání hovorových výrazů (blbá nálada), která se nehodí do slavnostního projevu prezidenta republiky. Tímto slovním spojením odkázal na projev Václava Havla ze září 1997, který pobouřil některé politiky, především svého nástupce Václava Klause.<sup>39</sup> Ne příliš vhodné je také užívání klišé (*s úsměvem jde všechno líp*), která jsou „oposlouchaná“ a jejich přítomnost v textu ruší.

Je zajímavé, že v připraveném projevu Zeman užívá podstatně kratší a jednodušší syntaktické celky než ve spontánních projevech. Svůj projev pronesl na Hradě, usazen v křesle; v záběru kamer bylo celé tělo prezidenta. Změnil seděl s překříženýma nohama, nicméně nepůsobil nervózně, ale naopak – uvolněně. Po celou dobu projevu udržoval oční kontakt s kamerou. Periodicky se opakující pohyby rukou (rozložené na opěradlech křesla a složené v klíně) však působily poněkud naučeně a neupřímně, stejně jako jeho úsměv (po pronesení repliky *s úsměvem jde všechno líp*).

V porovnání s jeho ruským protějškem je Zemanův projev o něco delší a podstatně více informačně nasycený. Zatímco Vladimir Putin se soustřeďuje na emoční působení svého projevu a na hodnoty tradiční pro ruskou společnost, Zeman zmiňoval konkrétní fakta a hovořil i o negativních událostech v ekonomice a mezinárodní politice. Projev ruského prezidenta má ustálenější formu a obsahuje vizuální náležitosti (symboly), které k němu neodmyslitelně patří.

Zajímavý rozdíl je i v koncepci projevu z hlediska mluvčího a jeho vztahu k adresátovi textu. Zatímco Putin používá první osobu možného čísla (*мы все помним, мы чувствуем, наша история*), Zemanův projev je s výjimkou jeho závěrečné části formulován v ich formě s častým důrazem na zájmeno já (*já bych k tomu jen dodal, já jsem sice na toto téma napsal několik knih, a já se ptám*). Putin tedy strategicky vyjadřuje svou soudržnost s adresátem textu (občany Ruské federace), zatímco Zemanův projev vyvolává dojem distancování se od adresáta textu a samolibosti autora textu.

---

<sup>39</sup> Pravda a láska. Blbá nálada. Havlova slova, která vstoupila do historie. In: Idnes.cz [online]. Praha, 2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/pravda-a-laska-blba-nalada-havlova-slova-ktera-vstoupila-do-historie-115-/domaci.aspx?c=A111218\\_143850\\_domaci\\_js](http://zpravy.idnes.cz/pravda-a-laska-blba-nalada-havlova-slova-ktera-vstoupila-do-historie-115-/domaci.aspx?c=A111218_143850_domaci_js)

## 7 Řečnické portréty

### 7.1 Řečnický portrét Vladimira Putina

Vladimir Putin je znám jako velmi obratný řečník a je často řazen ke špičce mezi světovými lídry, co se propracovanosti jeho projevů týče. Podobně o něm hovoří například i psycholog Dmitij Ustinov, autor článku *Учись говорить, как Путин (Leadership 101: Learning to Talk Like Putin)*, který vede kurzy zaměřené na zlepšení komunikačních schopností.<sup>40</sup>

Na základě provedené analýzy lze říci, že Putinovy projevy jsou jasně a logicky koncipované, mají dobře promyšlenou strukturu. Jednotlivé části projevu na sebe dobře navazují. V případě interview a konferencí jsou jeho odpovědi poměrně dlouhé, ale vždy srozumitelné a poutavé.

V ukázkách se potvrdil i Putinův sklon k užívání hovorových výrazů v oficiálních a polooficiálních komunikačních situacích. Domnívám se, že Putin těchto prvků užívá zcela záměrně s cílem získat si sympatie národa a vyvolat jistý pocit soudržnosti mezi ním a ruskými občany, jakoby jim prostřednictvím hovorových výrazů sděloval, že je jedním z lidu. V podobném duchu je sestaven i životopis ruského prezidenta na jeho osobních webových stránkách, v němž je kladen důraz na prostý původ, tradiční rodinné hodnoty a v němž je cílem představit Vladimira Putina nikoli jako politika, ale především jako člověka.

Hovorové elementy jeho projevů zároveň napomáhají udržet pozornost adresáta textu, plní v textu ozvláštňující funkci a mimo jiné i díky nim nepůsobí Putinovy projevy „suše“, ale naopak zajímavě. Ruský prezident umí míru těchto výrazů vybalancovat tak, aby adresáta textu/komunikačního partnera zaujaly, avšak nerušily v recepci sdělení, nekomplikovaly jeho interpretaci a nesnižovaly kulturní úroveň orátora. Nicméně považuji za důležité zmínit, že hovorové prvky v Putinových projevech nevypadají jako uměle implantovaný konstrukt, ale jejich užívání je natolik přesvědčivé a přirozené, že s největší pravděpodobností skutečně představují každodenní součást lexika, které Putin užívá, a s intencí naklonit si lid tyto výrazy pouze záměrně neodfiltrovává.

---

<sup>40</sup> Учись говорить как Путин. In: Дмитрий Устинов: Мастерская тренингов [online]. Москва [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ustinow.ru/publication/Putin/>

Putin v žádné ukázce neužil vyloženě hrubý či vulgární výraz, ačkoli v minulosti se proslavil užíváním vězeňského lexika (např. jeho slavná okřídlená fráze *в туалете поймаем - мы и в сортире их замочим* z roku 1999)<sup>41</sup>.

Ve svém vyjádření ohledně nedávného rusko-tureckého konfliktu slovo tohoto charakteru pouze naznačil. Přestože jeho „zaobalení“ nepovažují za zcela korektní v oficiálním projevu prezidenta, alespoň vynaložil snahu, aby se vyhnul verbalizaci vulgarismu ve veřejném prostoru.

Vladimir Putin se projevuje jako kultivovaný komunikační partner, a to jak ve vztahu k novinářům, tak i ve vztahu k ruským občanům, kteří mu na každoroční velkou tiskovou konferenci posílají své dotazy. I přesto se ve spontánních dialogických projevech objevují některé časté nešvary, jako třeba skákání do řeči nebo narušení komunikační distance od adresáta formou oslovení (ať už oslovení pouze křestním jménem nebo familiárním *дорогая*). I na nepříjemné otázky odpovídá promyšleně a nenechává se vyvést z míry, přestože v některých záznamech bylo v hlase znát napětí či rozhořčení. Jeho argumenty v diskusích jsou orientovány jak na emoční vnímání (popisuje své subjektivní hodnocení), tak na logické myšlení (argumentuje fakty).

Pravdivost některých Putinových výroků je spekulativní (například otázka o přítomnosti ruské armády na východní Ukrajině) a vědomá lež z jeho strany by byla porušením maximy kvality. Je však jasné, že Putin přinejmenším podezřelým způsobem pozměňoval své odpovědi na tuto otázku a dá se říci, že kolem celé situace trochu „mlžil“, což mohlo působit nedůvěryhodně.

V připravených i nepřipravených projevech se ruský prezident vyjadřuje ve zhruba stejných syntaktických celcích, s oblibou používá řečnické otázky a vsuvky.

Putinovo užívání extralingvistických prostředků je přiměřené, jeho gestikulace i celková poloha těla obvykle vyjadřuje sebejistotu a uvolněnost; oční kontakt přerušuje pouze výjimečně. Putin umí využít své hlasové dispozice ke zdůrazňování sémantického jádra výpovědi a udržení neustálého kontaktu s adresátem textu. Texty jsou vždy plynulé s využíváním pauz na vhodných místech, tempo řeči a hlasitost jsou přiměřené. Spolu s hovorovými výrazy se v jeho

---

<sup>41</sup> Путин переживал из-за фразы "мочить в сортире". In: *BBC: Русская служба*[online]. Москва, 2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://www.bbc.com/russian/russia/2011/07/110715\\_putin\\_toilet\\_aphorism.shtml](http://www.bbc.com/russian/russia/2011/07/110715_putin_toilet_aphorism.shtml)

projevech někdy objevuje redukovaná podoba výslovnosti (nejčastěji u slova *ceйчac*).

Na základě analýzy ukázek Putinových projevů v praktické části této práce hodnotím řečnické schopnosti současného ruského prezidenta velmi pozitivně a jeho zařazení mezi nejlepší řečníky na mezinárodní politické scéně považuji za oprávněné.



## 7.2 Řečnický portrét Miloše Zemana

Miloš Zeman na rozdíl od Vladimira Putina nemá coby řečník natolik dobrou pověst; proslul svými ironickými „bonmoty“, samolibým chováním a vulgárními poznámkami v přímých přenosech.

Z provedené analýzy vyplývá, že ve spontánních projevech (reakce na otázky) Miloš Zeman volí spíše stručnější odpovědi než jeho ruský protějšek, tudíž není potřeba vytvářet v nich jasnou strukturu pro usnadnění recepce sdělení textu jeho adresátem. Často však v rámci jedné promluvy odbíhá k tématům, která s hlavním tématem souvisí velmi nepřímou, a prezident je chtěl v rámci své odpovědi zmínit.

Po lexikální stránce jsou jeho projevy bohaté, Zeman hojně používá prvky jazykové hry, frazeologismy a jejich modifikované podoby, citáty, cizí výrazy apod. Zemanovy projevy se tak vyznačují velkou mírou obraznosti, která má silný účinek na adresáta textu, činí projev atraktivnějším a zjednodušuje jeho porozumění a zapamatování. V některých ukázkách pak cituje hesla v angličtině, přičemž neuvádí jejich překlad do češtiny. Ať už vědomě či ne, může tak tu část publika, která angličtinu neovládá na dostatečné úrovni vystavovat informačnímu stresu, způsobit její dezorientaci v tématu a ztrátu pozornosti. Místy se v Zemanových textech objevují i hovorové jazykové prostředky. Jejich užití vypadá jako záměr a zasazení do textu působí poněkud uměle.

Miloš Zeman ve svých projevech nejménou použil vulgarismus bez ohledu na to, že šlo o vysílání v přímém přenosu a jeho projev tedy nemohl být „vypíán“. Své chování následně omlouval tím, že se jednalo o citaci jiného autora a že nenese zodpovědnost za vulgarismy jiných. I přesto je však jasné, že si nevhodnost této reprodukce plně uvědomoval a citát užil záměrně. Je zajímavé, že v průzkumu veřejného mínění, který proběhl v únoru roku 2015, byl zaznamenán podstatný pokles důvěry v současného českého prezidenta – důvěru mu vyslovilo pouze 43 % dotazovaných. Přitom ještě v říjnu 2014 Miloši Zemanovi důvěřovala 57% většina. Odborníci tvrdí, že tento vývoj mohl být způsoben mimo jiné právě i jeho hrubými výroky v listopadových Hovorech z Lán.<sup>42</sup>

---

<sup>42</sup>Zemanovi důvěřuje 43 % Čechů. Od jeho vulgarit mu popularita klesá. In: *Hospodářské noviny* [online]. Praha, 2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-63549440-zemanovi-duveruje-43-cechu-od-jeho-vulgarit-mu-popularita-klesa>

Jako komunikační partner Zeman vystupuje velmi ostře. Podobně jako Vladimir Putin se dopouští běžných nešvarů jako skákání do řeči, avšak zvláště v komunikaci s novináři tak činí opakovaně, nedává jim prostor položit otázku do konce a následně ji dezinterpretuje. V dialogu tedy neumí komunikačnímu partnerovi naslouchat. Jeho styl vedení dialogu je často otevřeně konfrontační se známkami řečové agrese vůči přímému i nepřímému adresátovi. Některé jeho poznámky nesou ironický či sarkastický charakter, což ve spojení s častým porušováním komunikačních tabu vytváří dojem nezdvorného komunikačního partnera, který se snaží v dialogu dominovat na úkor ostatních účastníků komunikace. Vůči svým komunikačním partnerům často zaujímá opoziční stanovisko a přímo či nepřímo vyjadřuje jejich negativní hodnocení a projevuje se netaktně v případech, kdy se některý z účastníků komunikace dopustí faktické chyby.

Dojem o nízké kulturní úrovni Zeman částečně napravuje dobrou orientací v ekonomice a mezinárodní politice, častými citacemi známých autorů či úryvky v angličtině, čímž naopak vytváří dojem sečtělého, vzdělaného společníka a dává na oddiv svou vzdělanost.

Specifický vztah Miloše Zemana k českým médiím je veřejnosti rovněž dobře znám. Český prezident na konferencích a při rozhovorech často zmiňuje špatnou informovanost novinářů, jejich předpojatost a snahu vytvořit negativní mediální obraz jeho osoby. Příležitost pronést kritickou poznámku vůči představitelům veřejných sdělovacích prostředků si Zeman najde i v případě, že k pochybení ze strany konkrétního člověka nedošlo a ani to nesouvisí s tématem setkání.

Z hlediska syntaxe Zeman často vytváří relativně dlouhé větné celky s komplikovanou strukturou, jejichž jednotlivé části někdy ve spontánních projevech nenavazují a mohou adresáta textu zbytečně mást. S oblibou také užívá vsuvky vyjadřující jeho postoj k dané okolnosti a hodnotící oslovení (*milý xavere, milý pane redaktore z deníku právo*), která mnohdy působí ironicky.

Po intonační stránce mohou projevy Miloše Zemana působit monotónně a jednotvárně, neboť autor projevu zřídka kdy užívá výraznější klesavé či stoupavé intonace. Tempo řeči je obvykle mírně pomalejší, práce s pauzami spíš vzácná. Řeč těla obvykle naznačuje sebevědomí až lhostejnost k názoru veřejnosti, poloha těla vypovídá o tom, že se cítí uvolněně. V dialozích český prezident přiměřeně využívá oční kontakt. Některá jeho gesta se však často opakují i v rámci jednoho rozhovoru, působí proto nepřirozeně a naučeně.

Domnívám se, že celkově nejsou řečnické schopnosti Miloše Zemana o nic horší než řečnické schopnosti jeho ruského protějšku. Dle mého názoru jsou některé „nedokonalosti“ jeho projevů pouze prostředkem, jak vyvolat dojem určité lhostejnosti vůči veřejnému mínění a odvést pozornost od jeho skutečných záměrů. Zemanovo agresivní vystupování na jednu stranu sice vyvolává antipatie ze strany veřejnosti, zároveň však pomáhá dotvářet image rozhodného politika s jasnou vizí, za kterou si tvrdě stojí. Z jeho vystoupení je patrná také touha provokovat komunikačního partnera a snaha jej vyvést z míry s cílem získat dominantní pozici v rámci rozhovoru.

## Závěr

Tato práce je věnována problematice porušování a dodržování zdvořilostního principu v politickém diskursu, konkrétně v projevech současného ruského prezidenta Vladimira Putina a českého prezidenta Miloše Zemana. Cílem práce bylo na základě provedené analýzy mluvených projevů obou politiků vyhodnotit, zda v jejich řečovém chování dochází k porušování zdvořilostního principu, nebo ne, případně jakým způsobem k tomuto porušování dochází. Dalším cílem bylo vytvořit řečový portrét Vladimira Putina a Miloše Zemana odrážející jazykové preference z hlediska často užívaného lexika, syntaktických struktur, manipulace s adresátem textu, náročnosti interpretace textu, využívání hlasových možností řečníka a užívání extralingvistických prostředků.

Úvodní část práce je soustředěna na charakteristiku politického diskursu a specifické rysy politického textu. Dále je rozvíjeno téma řečnického stylu a pragmatického aspektu v řečnickém stylu. Část práce je rovněž věnována zdvořilému chování v ruské a české kultuře; pro úplnost je definován také pojem politická korektnost.

V praktické části jsou analyzovány vybrané ukázky textů. Jako materiál pro analýzu posloužily veřejné projevy obou politiků pronesené v rámci interview, vystoupení na konferencích, brífinků atd., které byly uskutečněny v období od roku 2012 do února roku 2016, tedy v období od nástupu obou prezidentů do funkce hlavy státu. Ukázky jsou předpisem audiovizuálních nahrávek s použitím transkripčních značek z publikace *Mluvená čeština v autentických textech* (Müllerová, Hoffmannová, Schneiderová) a Světly Čmejrkové *Od partnerského rozhovoru k talk-show* a úryvky z rozhovorů pro internetové a tištěné noviny a časopisy.

Z analýzy vyplývá, že oba prezidenti se v dialogu dopouštějí některých méně závažných porušení pravidel zdvořilé komunikace jako například nedostatečné naslouchání komunikačnímu partnerovi a přerušování jeho replik.

V analyzovaných ukázkách ze strany Vladimira Putina opakovaně docházelo k porušení **maximy kvality** (sděluj pouze ty informace, o jejichž pravdivosti jsi přesvědčen, neuváděj lživé informace); především v otázkách týkajících se Ukrajiny je pravdivost jeho tvrzení diskutabilní. Miloš Zeman naopak často nenechal komunikačního partnera domluvit a následně si domýšlel, co měl jeho protějšek na mysli. Z hlediska **maximy kvantity** (uváděj přiměřené množství informací) byla

Putinova vystoupení v pořádku, podával dostatečný objem informací, které však nebyly s ohledem na téma redundantní. Český prezident má naopak tendenci často odbíhat od tématu a sdělovat informace, které s tématem souvisí velmi okrajově nebo prakticky vůbec. Tímto zároveň porušuje **maximu relevance** (uváděj ty informace, které jsou relevantní s ohledem k tématu).

**Maximu způsobu** (vyjadřuj se jasně, buď srozumitelný) v ukázkách porušili oba prezidenti. Vladimir Putin se v některých případech vyjadřoval vágně a výpovědi pozměňoval, volil nevhodnou formu oslovení cizích osob, případně používal hovorové výrazy se sníženou stylistickou hodnotou. Ani v jednom případě se však nedopustil vulgarismu, pouze jej v jedné ukázce naznačil.

Miloš Zeman užíval anglické citáty bez jejich vysvětlení, čímž mohl zkomplikovat či znemožnit interpretaci textu těm adresátům, kteří angličtinu neovládají; dále je pověstný užíváním vulgarismů ve veřejných projevech, dokonce i v přímých přenosech, jakoby jeho záměrem bylo šokovat, uvést komunikačního partnera do rozpaků nebo jej provokovat. Zemanovy komentáře mívají otevřeně konfrontační charakter, nejčastěji v těch situacích, kdy je druhým účastníkem konverzace představitel veřejných sdělovacích prostředků.

**Maximu taktu a šlechetnosti** (minimalizuj svůj prospěch z komunikace, maximalizuj prospěch svého komunikačního partnera) porušili rovněž oba prezidenti, když se pouštěli do přímé konfrontace s komunikačním partnerem/třetí osobou. To úzce souvisí s porušováním maximy ocenění a uznání (minimalizuj kritiku vůči komunikačnímu partnerovi), kterou zvláště Zeman porušoval zmiňováním komunikačních tabu (věk, střídání partnerek) a jinými útoky na další účastníky komunikace.

V projevech Vladimira Putina bylo zpozorováno mírné porušení **maximy skromnosti** (maximalizuj kritiku a minimalizuj chválu sebe sama) ve vztahu k představitelům Gruzie a Turecka, kdy zdůrazňoval nesprávnost jejich chování v kontrastu se správným chováním Ruska. Jak bylo zmíněno v řečnickém portrétu Miloše Zemana, český prezident se rád chlubí svým obecným přehledem a rád zdůrazňuje úspěchy, kterých dosáhl v různých politických funkcích (viz jeho biografie na oficiálních stránkách Miloše Zemana).

**Maxima souhlasu** (omezuj nesouhlas s komunikačním partnerem) byla v projevech ruského prezidenta porušována opakovaně a kategoricky (*чужь это*

все), stejně tak v projevech Miloše Zemana, který nesouhlas s komunikačním partnerem vyjadřoval například skákáním do řeči.

**Maximu účasti** (maximalizuj sympatie ke komunikačnímu partnerovi) s oblibou porušoval Miloše Zeman, který je znám svými nelichotivými výroky vůči novinářům a své politické odpůrce neváhá označovat negativně hodnotícími výrazy. V projevech Vladimira Putina naopak docházelo i ke zjevné snaze maximu účasti dodržovat, vyjadřovat sympatie účastníkům komunikace a naklonit si jejich přízeň. Domnívám se, že jedním z prostředků, jimiž tohoto Putin dosahoval, bylo i přehnaně familiární oslovení vůči neznámým osobám.

**Maximu fatickou** (vyvaruj se ticha) neporušil ani jeden z prezidentů.

Je zřejmé, že porušování a dodržování zdvořilostního principu v projevech obou prezidentů plní určitou funkci a je součástí jejich komunikační strategie. Dle mého názoru je jedním z prvků, s jehož pomocí si oba politici vytvářejí svou image. Vladimír Putin vystupuje jako kultivovaný řečník, který projevuje zájem o ostatní účastníky komunikace. Porušování pravidel zdvořilé komunikace se dopouští spíše mírným způsobem; do konfrontace se pouští zcela otevřeně, ale vyvaruje se hrubosti. Některými svými výroky se snaží manipulovat s veřejným míněním a získat si sympatie národa na svou stranu. Tohoto dosahuje i cíleným užíváním hovorových prvků (lexikálních, fonetických) a náznaků vulgarismů v těch situacích, kdy očekává pozitivní reakci publika. Svými projevy se snaží vytvořit dojem soudržnosti s ruským lidem a vystupovat jako obyčejný člověk (jeden z lidu). Podle statistiky jeho strategie funguje – jeho práci schvaluje neuvěřitelných 83 % dotazovaných.<sup>43</sup>

Miloš Zeman se na první pohled svou image příliš nezabývá. V rozhovorech rád provokuje, snaží se dosáhnout dominantní pozice v komunikaci, neskrývaně vyjadřuje svůj negativní vztah ke komunikačnímu partnerovi a lhostejnost vůči názoru účastníků komunikace či veřejnosti. Český prezident neváhá užít hrubý výraz s vědomím, že vyvolá pohoršení; zároveň se však rád chlubí svým vzděláním a obecným přehledem a vystupuje samolibě (to je zřejmé i z celkového pojetí Zemanovy biografie na jeho oficiálních stránkách, v níž jsou podrobně zdůrazněny všechny jeho politického úspěchy, kterých dosáhl v různých fázích své politické kariéry). Jeho nekultivované vystupování však může být pouze způsobem, jak odvést

---

<sup>43</sup> Как воспринимать невероятный рейтинг Путина. In: *ИНОСМИ.РВ* [online]. Москва, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://inosmi.ru/country\\_russia/20160309/235644476.html](http://inosmi.ru/country_russia/20160309/235644476.html)

pozornost a dosáhnout svých záměrů. Tímto vystupováním Zeman vytváří dojem nezávislého politika s pevně zakotvenými názory, které je schopen uhájit, což v palčivých záležitostech, které trápí českou společnost, může naopak sympatie národa získat.

Tato práce není komplexním pohledem na dodržování principů zdvořilé komunikace v ruském a českém politickém diskursu, ale spíše pokusem o náhled na tuto problematiku v projevech dvou konkrétních řečníků – nejvyšších představitelů obou států – a přehledem specifických rysů jejich projevů a užívaných komunikačních strategií.

## Резюме

Данная работа посвящена исследованию соблюдения/несоблюдения принципа вежливости в политическом дискурсе. Предметом исследования являются публичные выступления современного российского и чешского президентов, осуществленные с 2012 года, т.е. с момента вступления обоих политиков в должность президента, до февраля текущего года, по разным случаям (включая конференции, брифинги, послания федеральному собранию, новогодние послания, интервью и т.п.). Подвергаемый анализу языковой материал имеет монологический и диалогический характер.

Цель исследования - определить, соблюдают ли президент России Владимир Путин и чешский президент Милош Земан правила вежливого разговора или нет, каким образом данное соблюдение или нарушение принципа вежливости происходит, дать характеристику тактикам ведения разговора, используемым обоими политиками. Вторичной целью является создание риторических портретов Владимира Путина и Милоша Земана, дать описание предпочитаемым ими языковым средствам на уровне лексики, синтаксиса, стилистики и экстралингвистическим средствам, к которым они прибегают.

В ходе анализа были использованы следующие методы: анализ лексических единиц, анализ синтаксических структур, стилистическая оценка использованных единиц, анализ элементов невербального поведения (жесты, мимика, зрительный контакт, положение тела) и акустических свойств выступлений (работа с интонацией, паузами и т. п.).

Учитывая современные тенденции к нарушению принципа вежливости не только в политическом, но и в других дискурсах, и обостренную обстановку в международной политике, тема дипломной работы является весьма актуальной; новизна работы заключается в сопоставлении определенных аспектов русского и чешского политических дискурсов, что позволяет взглянуть на данную проблематику в контексте двух культурных пространств.

Работа состоит из 4 основных частей - введения, теоретической части, анализа и заключения.



В первой главе теоретической части внимание сфокусировано на определении термина 'политический дискурс'. В данном разделе дается описание особенностей политического дискурса. К последним относится, например, специфическое значение понятия автор текста, которым может являться не настоящий автор (т.е. человек, который текст написал), а политик, который текст озвучил, и адресат текста, которым чаще всего является большое количество реципиентов текста или группа реципиентов. В первой главе также дается толкование терминов доступность и вразумительность политтекста, следуя которым текст должен быть понятным широкой массе граждан, хотя политики часто отдают предпочтение формулировкам, семантический круг которых может быть очень широк, что резко снижает вразумительность сообщения для адресата текста. Далее упоминается ритуальный и информативный характер политического текста. Под ритуальностью понимается стандартизованность формы и отсутствие новизны в форме сообщения.

Следующей особенностью политического текста является его институциональность, т.е. принадлежность оратора к какой-то организации, интересы которой он представляет. Институциональность является необязательным свойством политического текста, и ее уровень в тексте может варьироваться. Упоминается также важная роль информационной целостности текста. Предполагается, что политический текст должен быть лишен мелочей, осложняющих его восприятие, однако информационная насыщенность текста должна соответствовать его функции. Также в первой главе говорится о монологическом и диалогическом характере политического текста и чередовании стандарта и экспрессии, что в настоящее время очень важно для привлечения внимания адресата текста.

Так как основная цель политического текста - повлиять на адресата и сформировать общественное мнение, практически любой политтекст дает оценку тому или иному явлению действительности. Для политического текста характерна оппозиция *толерантность* (для того, чтобы создать союз с политическими сторонниками) - *агрессия* (с целью бороться за власть с политическими противниками). В заключительной части первой главы следует перечень жанров, которые по разным критериям выделяются в политической коммуникации.

Во второй главе говорится о риторическом стиле, который играет очень важную роль в политическом дискурсе, поскольку неправильно подобранная форма изложения может увести внимание адресата текста, затруднить интерпретацию текста и снижать культурный уровень автора текста, в то время как надлежащая форма языка позволяет автору текста озвучить свои мысли интересным образом, эффективно подбирать аргументы, объяснить свою позицию и создать положительный образ в глазах адресата. Риторика, в современном ее понимании, представляет собой теорию общественной коммуникации, включающую в себя содержательные и языковые элементы, а также элементы невербального поведения. Исходя из интердисциплинарного характера риторики, можно заявить, что на основании широкой массы представителей разных профессий.

Риторический стиль начал выделяться как самостоятельный в рамках системы стилей языка только в последние десятилетия. Исходя из определения Йиржиго Крауса, риторику можно понимать, например, как функциональный стиль, имеющийся во всех письменных и устных выступлениях, целью которых является убедить адресата текста, повлиять на его поведение; совокупность действия объективных стилеобразующих факторов, или совокупность устойчивых риторических жанров.

Затем внимание сфокусировано на основных чертах риторического стиля. Первой из них является устное воспроизведение текста. В риторический стиль можно включать и письменные тексты, хотя они не позволяют автору воспользоваться невербальными средствами, ограничивая этим диапазон способов, с помощью которых автор может повлиять на адресата.

Риторический стиль также отличается общественным характером при участии двух сторон - индивида и коллектива, причем направление коммуникации двустороннее. Включая в свою речь псевдиалогические элементы, как например риторические вопросы, аргументы на предполагаемые вопросы, автор создает впечатление, будто он по-настоящему ведет разговор с присутствующими. Тем не менее настоящий диалог между автором текста и коллективом имеет место скорее в немногочисленных группах. Литературность подбираемых автором языковых средств и форм представляет собой важную предпосылку, необходимую для создания подходящих условий для избежания возникновения нежелательных коннотаций и ассоциаций при

восприятию текста. Нелитературные языковые средства чаще всего объясняются требованиями к актуализации текста.

Имея ввиду, что любой риторический текст направлен на некоего адресата, автор текста должен подбирать адекватные языковые средства по отношению именно к адресату текста. Данное условие непросто выполнить в таких случаях, когда адресатом текста является многочисленная группа людей с разной языковой компетенцией, чьи интерпретационные способности могут не совпадать. Из этого следует, что чем более многочисленный состав адресатов, тем более нейтральные средства нужно использовать.

Следующей характерной чертой риторического стиля является внушительность. На практике под внушительностью понимается наслаивание на основной уровень языка (грамматический уровень) элементов риторического уровня языка - риторических оборотов. При наличии сбалансированного уровня обоих слоев (грамматического и риторического) можно достичь точности, наглядности и верного изложения, с одной стороны, и привлекательности формы сообщения, с другой.

В последней главе теоретической части автор говорит о прагматическом аспекте в риторике. Ключевыми понятиями данного раздела являются принцип кооперации, принцип манипуляции, принцип вежливости и речевой этикет в понимании Г. Лича.

Под принципом кооперации понимается, что в ходе разговора двух (или более) партнеров, они прилагают все старания для достижения взаимопонимания и максимальной эффективности коммуникации. Американский лингвист Г.П. Грайс выделил 4 основных правила принципа кооперации, которые касаются как формального, так содержательного планов сообщения.

Соблюдая максимум качества, оратор должен аргументировать только той информацией, в верности которой он полностью уверен, и не приводить в разговоре ложную информацию. Таким образом, можно сохранить взаимное доверие между коммуникативными партнерами, которое необходимо для успешной коммуникации.

Следуя максимуму количества, оратор должен сообщать своему партнеру адекватное множество информации - не говорить лишнее и одновременно не пропускать важные детали.

Максима релевантности предполагает наличие в разговоре только такой информации, которая является существенной по отношению к теме, цели коммуникации и обстановке.

При соблюдении максимы формы, оратор должен избегать двусмысленных формулировок, которые могли бы осложнять интерпретацию текста, высказывать свои мысли однозначно и отчетливо.

Далее в работе говорится о принципе манипуляции в риторической коммуникации. Так как целью политического текста, как уже было сказано ранее, является формирование поведения адресата текста, манипулятивные приемы довольно часто имеют место в политических выступлениях. Как правило, проще всего манипулировать неопытной и доверчивой публикой. Данный коммуникативный принцип понимается как намеренная туманная интерпретация фактов или их инсценировка с целью заполучить преимущество над коммуникативным партнером, что существенно нарушает максиму качества. Следовательно, данные приемы можно считать нарушением принципа вежливости в коммуникации.

Затем в работе перечисляются манипуляционные стратегии и техники, с помощью которых с ними можно бороться.

Особое место в работе отведено максимам этического поведения в понимании британского лингвиста Г. Лича.- максима такта и великодушия (максима границ личной сферы - не следует затрагивать потенциально неприятные для партнера темы), максима одобрения (в как можно большей мере проявлять согласие с участниками коммуникации), максима скромности (критически относиться к себе, не принимать комплименты в свой адрес), максима участия и максима фатическая (поддерживать разговор).

В четвертой главе, посвященной понятию вежливости и его пониманию в русской и чешской культурах, говорится о традициях, которые следует соблюдать при общении с русскими/чехами, чтобы избежать непонимания и возможных неприятностей. Решающим в выборе этикетных формул и т.п. является также то, в какой обстановке оказались участники коммуникации с точки зрения официальности, характеры оратора и адресата текста, функции сообщения, временные и пространственные рамки, в которых происходит коммуникация.

Затем в работе освещается система правил этикетного речевого поведения в русской традиции на разных этапах общения (приветствие, обращение, знакомство с другим человеком...) - подходящее речевое и невербальное поведение с примерами неподходящих реакций одного из участников коммуникации.

Автор работы также дает определение терминам речевой императив (слова, обороты, фразы и темы, которые обязательно следует упомянуть в разговоре) и речевое табу (слова, обороты, фразы и темы, которые запрещено затрагивать в разговоре). В заключительной части теоретической части говорится о политкорректности, которая тесно связана с понятием вежливости и должна находить свое место в выступлениях высших представителей государств. Политическая корректность объясняется как тенденция к устранению некоторого недопонимания, которое может быть связано с негативными коннотациями и стереотипами относительно определенных слов или наименований, и следовательно, могут восприниматься как обидные для тех, к кому данные лексемы относятся.

В практической части работы подвергаются анализу избранные отрывки выступлений обоих политиков. Практическая часть состоит из двух основных разделов. Для полноты ораторского портрета в начале раздела приводится краткая биографическая информация о президенте, которому данный раздел посвящен, затем следует конкретный языковой материал и комментарий с точки зрения языковых уровней и невербального поведения. Для полноты ораторского портрета глав государств в качестве примера используется также Новогодние послания русского и чешского президентов.

В речевых портретах русского и чешского президентов автор подводит итог сказанному в комментариях к языковому материалу в практической части. Из проведенного анализа следует, что Владимир Путин является отличным оратором, его выступления замечательно подготовленные и очень хорошо обдуманные. Структура его выступлений отчетливо разработана, все части речи логически связаны; его ответы на конференциях относительно длинные, однако понятные и увлекательные.

Результаты анализа подтвердили склонность Путина к употреблению разговорных выражений в официальных и полуофициальных обстановках. По мнению автора, российский президент пользуется разговорными элементами

речи намеренно и с ясной целью заполучить симпатию граждан России и сократить расстояние между ним и адресатом текста. Автор полагает, что это является лишь составной частью имиджа российского президента, так как в подобном духе составлена биография президента на его личном сайте.

С другой точки зрения, Путин способен самостоятельно варьировать уровень разговорности своих выступлений, чтобы не осложнять восприятие текста другими участниками коммуникации. В отрывках также наблюдалось частотное употребление крылатых фраз и национальных фразеологизмов. В целом российский президент выступает как воспитанный партнер, который с уважением относится к представителям СМИ и гражданам России, которые задают ему вопросы на конференциях. Однако в некоторых случаях было отмечено неподходящее обращение (по имени) к другому участнику коммуникации, которое могло показаться слишком фамильярным. С точки зрения синтаксиса, Путин использует предложения примерно равной длины как в подготовленных, так и в неподготовленных выступлениях, поддерживает контакт с адресатом текста с помощью риторических вопросов, обращений и вводных слов.

Употребление Путиным экстралингвистических средств умерено, его жестикауляция, мимика и положение тела отражают уверенность в себе и неприонужденность. Российский президент умело пользуется своими голосовыми данными, подчеркивает важные для него слова в тексте, делает паузы в подходящих отрезках текста, выбирает подходящий темп и громкость речи.

В отрывках наблюдалось нарушение Владимиром Путиным максимы качества (Путин использовал свое мнение в качестве факта и некоторые из его заявлений невозможно подкрепить доказательствами) и формы сообщения (неуместная фамильярность по отношению к незнакомому человеку, употребление разговорных слов со сниженной коннотацией, близких к вульгаризмам). В некоторых случаях Путин нарушил максиму такта и великодушия (обвинения по отношению к Западу) и максиму одобрения. Максима релевантности, количества информации, максима скромности, максима участия и фатическая максима Путиным в подвергаемом анализу речевом материале не нарушались.

Милош Земан в данных отрывках проявился как намного более бестактный, самодовольный оратор, не оказывающий должного внимания своим коммуникативным партнерам. Из анализа вытекает, что Земан выбирает более краткие ответы на вопросы, чем Владимир Путин, однако синтаксические структуры его ответов достаточно сложные. Земан часто переходит к другим темам, которые не соответствуют теме разговора, что еще более осложняет восприятие его выступлений.

С точки зрения лексики, чешский президент использует элементы языковой игры, фразеологизмы, цитаты и заимствованные слова. Его выступления отличаются образностью, которая производит большой эффект на адресата текста, однако большое количество заимствованных или иностранных слов может вызвать информационный стресс, что может быть причиной потери внимания публики. Чешский президент иногда употребляет слова разговорно-гостилы и вульгаризмы даже в своих выступлениях прямом эфире, ссылаясь на других политиков, которых он, по своим словам, только цитирует. Именно этим объясняется резкий спад доверия граждан Чешской республики к своему президенту, что показало исследование общественного мнения в 2015 году.

В качестве коммуникативного партнера Милош Земан выступает довольно агрессивно. Также как и российский президент, он допускает несерьезные ошибки в ведении разговора, например перебивает другого участника беседы, что можно частотно наблюдать в общении президента с представителям СМИ: Земан не предоставляет возможность высказаться корреспондентам до конца и неверно интерпретирует вопросы журналистов. Его речевое поведение имеет резко конфронтационный характер, некоторые его замечания являются ироническими, также в некоторых из них не соблюдаются коммуникативные табу. Чешский президент своими репликами часто выражает негативную оценку коммуникативного партнера и ведет себя бестактно по отношению к ошибкам других участников коммуникации. Описанное поведение не соответствует требованиям к вежливому разговору и нарушает максимум качества, количества, релевантности, формы сообщения, одобрения, согласия, такту и великодушия, участия и скромности; из вышесказанного вытекает, что чешский президент соблюдает лишь фатическую максимум, так как ни разу не отказался продолжать разговор.

С точки зрения синтаксиса, Земан использует длинные предложения с ослаженной структурой, составные части которых иногда в спонтанных выступлениях не являются логическим продолжением друг друга, часто использует вводные слова, излагающие его точку зрения на данный факт, и обращения с оценочными определениями (*milý xavere*), производящие ироническое впечатление.

Выступления Милоша Земана могут казаться монотонными, поскольку автор редко пользуется повышенной или сниженной интонацией, темп речи является замедленным, редко используются паузы. Невербальные средства указывают на его самоуверенность, даже равнодушие к мнению других участников коммуникации, публики. Однако некоторые жесты Милоша Земана часто повторяются и кажутся неестественными, выученными.

По мнению автора работы, ораторские способности Милоша Земана не стоит недооценивать, так как его поведение может только отвлекать внимание публики от его настоящих намерений и провоцировать коммуникативного партнера, с целью достичь доминантной позиции в разговоре. В заключении работы автор подводит итоги исследования и подчеркивает, что данная работа является не объективным и всеохватывающим анализом соблюдения/нарушения принципа вежливости в политической коммуникации, а только воззрением на данную проблематику в речевом поведении высших представителей Российской Федерации и Чешской республики и обзором особенностей их выступлений и использованных коммуникативных стратегий.



## Seznam použité literatury

### Tištěné zdroje a články

- ČMEJRKOVÁ, S.: Od partnerského rozhovoru k talk-show. In: *Přednášky z 50. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha, 2007, s. 60.
- HIRSCHOVÁ, M.: Pragmatika v češtině. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1283-7.
- LOTKO, E. Kapitoly ze současné rétoriky. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0796-5.
- MÜLLEROVÁ, O., HOFFMANNOVÁ, J., SCHNEIDEROVÁ, E. Mluvená čeština v autentických textech. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-96-8.
- REITSCHUSTER, B. Vladimir Putin. Kam kráčíš, Rusko? Praha: Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2006. ISBN 89-7360-430-2.
- SCHNEIDEROVÁ, S. Analýza diskursu a mediální text. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2884-4.
- SMEJKAL, V. Lexikon společenského chování. Praha: Grada, 1993. ISBN 80-85623-38-2.
- ŠPAČEK, L. Nová velká kniha etikety. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-86946-71-9.
- ГЕРАСИМЕНКО, Д. В. Политическая корректность и стратегия вежливости. *Язык, сознание, коммуникация*. М., 2011, 42, с. 49-55.
- ЗДАНЕВИЧ, К. В. Лингвостилистические особенности политического дискурса. *Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов*. Минск, 2014, 11, с. 157-161.
- КОСТЮК, М. Е. Языковые войны. *Вестник Московского университета*. 2009, 12, с. 93-100.
- СТЕРНИН, И. А.: Русский речевой этикет. Воронеж: ВОИПКПРО, 1996. ISBN neuvědono.
- СУДНИЧЕНКО, Д. С. Язык и политика: аспекты взаимодействия. *Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов*. Минск, 2014, 11, с. 37-39.

ЧУДИНОВ, А. П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации. *Политическая лингвистика*. М., 2012, 2, с. 53-59.

### **Internetové zdroje**

Ministr Pelikán čeká padání hlav u policie po jejím selhání při protestech Zdroj: [http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208\\_160150\\_domaci\\_kop](http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208_160150_domaci_kop). In: *Idnes.cz* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208\\_160150\\_domaci\\_kop](http://zpravy.idnes.cz/premier-odmitl-sireni-nenavisti-pelikan-ceka-padani-hlav-u-policie-10a-/domaci.aspx?c=A160208_160150_domaci_kop)

Pravda a láska. Blbá nálada. Havlova slova, která vstoupila do historie. In: *Idnes.cz* [online]. Praha, 2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://zpravy.idnes.cz/pravda-a-laska-blba-nalada-havlova-slova-ktera-vstoupila-do-historie-115-/domaci.aspx?c=A111218\\_143850\\_domaci\\_js](http://zpravy.idnes.cz/pravda-a-laska-blba-nalada-havlova-slova-ktera-vstoupila-do-historie-115-/domaci.aspx?c=A111218_143850_domaci_js)

Rozhlasová rada: Příště už Zemana z Lán raději nepouštějte živě. In: *Lidovky.cz* [online]. Praha, 2014 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://www.lidovky.cz/rozhlasova-rad-priste-uz-zemana-do-eteru-radeji-nepoustejte-zive-pyt-/zpravy-domov.aspx?c=A141126\\_152245\\_in\\_domov\\_jzl](http://www.lidovky.cz/rozhlasova-rad-priste-uz-zemana-do-eteru-radeji-nepoustejte-zive-pyt-/zpravy-domov.aspx?c=A141126_152245_in_domov_jzl)

Životopis. In: *Miloš Zeman - oficiální stránky* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.zemanmilos.cz/cz/t/zivotopis.htm>

Биография. In: *Владимир Путин: Личный сайт* [online]. Москва [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://putin.kremlin.ru/bio>

В Кремле подтвердили: Владимир Путин официально оформил развод. In: *НТВ* [online]. Москва, 2014 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ntv.ru/novosti/880976/>

Инвалиды: язык и этикет. In: *Православие и мир* [online]. [cit. 2016-03-22].  
Dostupné z: <http://www.pravmir.ru/invalidy-yazyk-i-etiket>

Как воспринимать невероятный рейтинг Путина. In: *ИНОСМИ.РУ* [online].  
Москва, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z:  
[http://inosmi.ru/country\\_russia/20160309/235644476.html](http://inosmi.ru/country_russia/20160309/235644476.html)

Путин переживал из-за фразы "мочить в сортире". In: *BBC: Русская служба* [online].  
Москва, 2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z:  
[http://www.bbc.com/russian/russia/2011/07/110715\\_putin\\_toilet\\_aforism.shtml](http://www.bbc.com/russian/russia/2011/07/110715_putin_toilet_aforism.shtml)

Российские войска на Украине: как Москва меняла тактику. In: *BBC* [online].  
[cit. 2016-03-22]. Dostupné z:  
[www.bbc.com/russian/international/2015/03/150311\\_russia\\_ukraine\\_urban](http://www.bbc.com/russian/international/2015/03/150311_russia_ukraine_urban)

Учись говорить как Путин. In: *Дмитрий Устинов: Мастерская тренингов* [online].  
Москва [cit. 2016-04-04]. Dostupné z:  
<http://www.ustinow.ru/publication/Putin/>

### **Excerptovaný materiál**

Miloš Zeman - Rozhovor s prezidentem po dvou letech na hradě. In: *Youtube* [online].  
12. 03. 2015 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Horacio 2006. Dostupné z:  
<https://www.youtube.com/watch?v=nzW-izzExU0>

Prezident Zeman Vitulovi TOP 09: Oblečte si maskáče, jed'te na Ukrajinu a padněte  
v první linii. In: *Youtube* [online]. 20. 02. 2015 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele  
OrangeVideoTube. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=tzJIUslwcpE>

Prezident Zeman: Někteří politici ze sebe udělali tak trochu šašky. In: *Youtube* [online].  
27. 01. 2016 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele OrangeVideoTube.  
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dMIfp00ctQE>

Prezidentský Pressklub - 14.2.2016. In: *Youtube* [online]. 14. 02. 2016 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Frekvence 1. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=X52SJxGWHMs>

Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy. In: *Pražský hrad* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-parlamentni-listy-11-12449>

Vánoční poselství Miloše Zemana. In: *Youtube* [online]. 26. 12. 2015 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Zdenek Chytra. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=CZOFco6FsZo>

Zeman v Pressklubu: Je čas, aby skončila blbá nálada. In: *Frekvence 1* [online]. 06. 12. 2015 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.frekvence1.cz/radio/zaznamy-poradu/zeman-v-pressklubu-je-cas-aby-skoncila-blba-nalada-to-reknu-ve-vanocnim-poselstvi-19838>

Zemanovi důvěřuje 43 % Čechů. Od jeho vulgarit mu popularita klesá. In: *Hospodářské noviny* [online]. Praha, 2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-63549440-zemanovi-duveruje-43-cechu-od-jeho-vulgarit-mu-popularita-klesa>

Большая пресс-конференция Владимира Путина. In: *www.kremlin.ru* [online]. 17.12.2015 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z:

<http://kremlin.ru/events/president/news/50971/videos>

Главные новости. ПУТИН: "ЧУШЬ ЭТО ВСЁ! Нет российских солдат на укр земле!" 17 апреля 2014. In: *Youtube* [online]. 17. 4. 2014 [vid. 2016-04-04].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HQDxi0114FM>

Интервью немецкому изданию Bild. Часть 2. In: *www.remlin.ru* [online]. Москва, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/51155>

Новогоднее обращение президента России. In: *Youtube* [online]. 31. 12. 2015 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Александр Козлов. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xgrD2FK4dKY>

Послание Президента Федеральному Собранию. In: *www.kremlin.ru* [online]. 03.12.2015 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>

Прямая линия с Владимиром Путиным 2014 часть 2. In: *РУТВ* [online]. 17. 04. 2014 [vid. 2016-04-04]. Dostupné z: [http://player.rutv.ru/iframe/video/id/788911/sid/test/start\\_zoom/true/showZoomBtn/true/isPlay/true/](http://player.rutv.ru/iframe/video/id/788911/sid/test/start_zoom/true/showZoomBtn/true/isPlay/true/)

Путин заявил, что отношения между РФ и Германией не испортились. In: *Украинская правда* [online]. Киев, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/01/11/7094963/>

Садись, Маша. Спасибо, Вова. In: *Youtube* [online]. 23. 12. 2012 [vid. 2016-04-04]. Kanál uživatele Toogeza. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Zlhe6wazXzo>

## Přílohy

### Seznam transkripčních značek

▪	pauza
••	delší pauza
e, ee	hezitační zvuk
:	prodloužení samohlásky
[]	overlap, tzn. překrývající se úseky replik, které byly vyřčeny současně
?	stoupavá intonace
.	klesavá intonace
=	okamžité, překotné navázání na repliku
((smích))	komentář autora transkriptu
<>	mluvčí hovoří se smíchem
(člověk)	předpokládaný, ale nesrozumitelný výraz
( )	nesrozumitelné místo
<b>člověk</b>	pasáž, v níž došlo k porušení zdvořilostního principu
<u>člověk</u>	intonační důraz na slově

## **ANOTACE**

Jméno a příjmení: Bc. Milena Sotolářová

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Porušování a dodržování zdvořilostního principu v politickém diskursu (na materiálu projevů Vladimira Putina a Miloše Zemana)

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet znaků: 166 370

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 14

Počet internetových zdrojů: 11

Počet excerpovaných zdrojů: 16

## **Anotace**

Diplomová práce se zaměřuje na porušování a dodržování zdvořilostního principu v politickém diskursu na materiálu projevů současného ruského prezidenta Vladimira Putina a českého prezidenta Miloše Zemana. V teoretické části práce je přiblížen politický diskurs, řečnický styl a chápání zdvořilosti v ruském a českém kulturním prostředí, dále je popsán zdvořilostní princip a maximy etického chování.

Praktická část předložené práce je věnována analýze vybraných ukázek mluvených a psaných projevů z hlediska lexikologie, syntaxe, frazeologie, stylistiky a také z hlediska extralingvistických prostředků. Praktická část zahrnuje řečnické portréty obou politiků, v nichž jsou charakterizována specifika jejich řečnického stylu a komunikační strategie.

## **Klíčová slova**

politický diskurs, Vladimir Putin, Miloš Zeman, zdvořilostní princip, kooperační princip, maximy etického chování, pragmatika, řečnický styl, rétorika, neverbální chování, ruská etiketa, česká etiketa

## **Abstract**

The thesis is focused on obedience and violation of polite strategies in political discourse in Vladimir Putin's and Milos Zeman's speeches. The theoretic part deals with political discourse, rhetorical style and the conception of politeness in Russian and Czech cultural environment, the description of politeness principle and Leech's politeness maxims.

These findings are applied in the practical part of thesis, in which the analysis in lexicon, syntax, phraseology, stylistics terms is provided. The practical part of thesis includes rhetorical portraits of both politics, which reflect the specifics of their rhetorical style and communication strategies.

## **Key words**

political discourse, Vladimir Putin, Milos Zeman, politeness principle, cooperative principle, politeness maxims, pragmatics, rhetorical style, rhetoric, nonverbal behaviour, Russian etiquette, Czech etiquette